

B 774
• ΗΕΩΦΡΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΑΤΗΝ Α. ΤΑΞΙΝ ΤΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1939

for
ουρανού τον ουρανό^ν
στον ουρανό^ν τον ουρανό^ν
στον ουρανό^ν τον ουρανό^ν

15-5-45

Πρίνος Η.Π.
Καραϊάνος
1945

Καραϊάνος

Καραϊάνος

Καραϊάνος

Άστερος Καραϊδόρος
Τάγης Δ!

Ακαραϊδόρος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

42275

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

1945

Β.' Γυρνίσσων Άρρενων Σάζιγ,'
Άντικος Ά. Καραδίκος
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
EN ΑΘΗΝΑΙΣ

1939

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους καὶ ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἔξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἄγρους· κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανέναν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεως σας, π. χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἔργοστάσια καὶ καταστήματα κ.τ.λ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας καὶ τὰ εἴδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. "Οταν ἐμανθάνατε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνατε Γεωγραφίαν· διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἀνθρώποι καὶ ποῦ εἶναι τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος των· μὲ δλίγας λέξεις ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

"Ο καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέψωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

"Αλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι δλούς τοὺς τόπους της. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἵ δοποῖοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνη δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὐκολώτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρά μας καὶ μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν, τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ

όποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βροχής έχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ δποῖον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. "Οταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἴδιαιτέραν πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας δὲν βλέπομεν. "Ετσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν 'Ελλαδαν καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1. — "Οταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἑκδρομήν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. 'Αλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσην ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον. 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

"Οταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἔνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἔνα ἀριθμόν, δ ὅποιος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειαζόμεθα συνήθως 12 λεπτά. "Ωστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

"Αν λοιπόν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἔνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, δπου εὑρισκόμεθα, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν δποῖον χρειαζόμεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἔνα τόπον, εὑρίσκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Άσκήσεις.—1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. "Επειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀρίθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἔκαποτά τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου; — 2. Υπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο

δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ την πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτὰ τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσῃς κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν; — 4. "Ορισ μὲ τὰ βήματα ἡ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὁνόμασε τόπους, οἱ δποῖοι ἀπέχουν μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

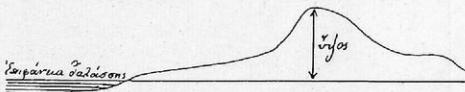
2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὃς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ δποίου κάθε πλευρά ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ δποίου κάθε πλευρά εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ασκήσεις. — 1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αὐλούσης καὶ εῦρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. — 2. Εῦρετε δμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὕψος ὅμως ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εύρωμεν, ἀν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἡ δποία ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εύρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἔως τὴν βάσιν του.

‘Ως βάσιν δι’ ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. ’Ετσι λέγομεν: ἡ κορυφὴ τοῦ ‘Υμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης’ ἢ ἀπλῶς: ὁ ‘Υμηττός ἔχει ὕψος 1027 μ. ’Ο ’Ολυμπος ἔχει ὕψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικούς σταθμούς ἔχουν γραμμένον τὸ ὕψος, ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. ’Επίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὑρίσκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὕψομετρόν

1. Τὸ ὕψος ἐνὸς βουνοῦ.

των. — Ποῦν εἶναι τὸ ὅψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειρίζομεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα

(Φωτογραφία Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

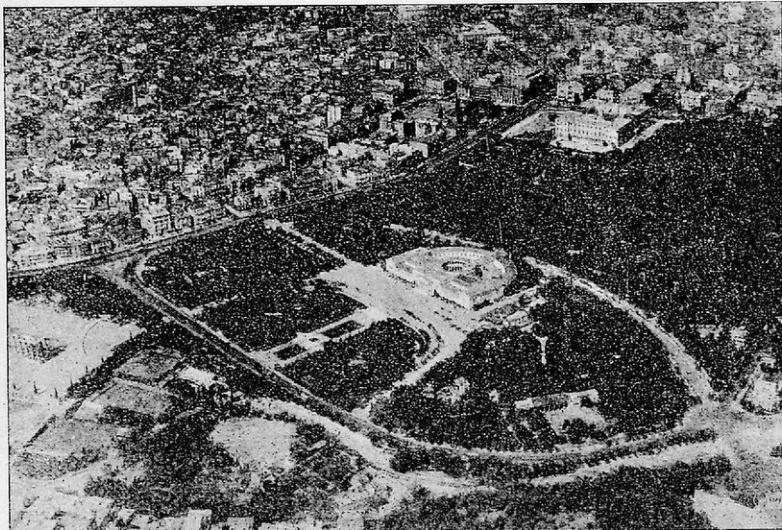
2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

μέρη τῆς γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως· διότι περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ δοιά πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἔξηγῶμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνον. — Ἡ εἰκὼν 2· εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιά Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἄπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁποίᾳ φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστη-

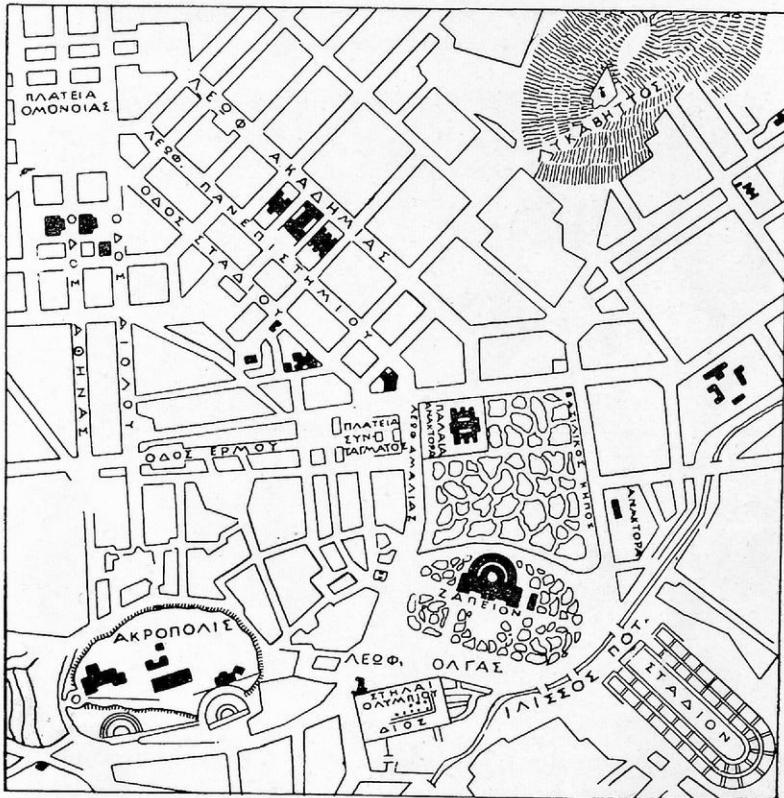
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον: Τὰ Παλαιά Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

μίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μὲ τοὺς ὠραίους κήπους, ποὺ φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὠραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁπίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ Παλαιά Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλεύρως εἶναι ὁ Βασιλικὸς Κῆπος μὲ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύ-

λους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζάππειου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ πρὸς τὸν Ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὁλγας, ἡ ὅποια φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισσοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς τὰς χεῖρας ἔνας ξένος θὰ ἡμιποροῦσεν εὔκολα νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον.

Θά ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὡραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θ' ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

2. Σχέδια. — ‘Ο ξένος μας δὲν θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνον’ θὰ ἡμποροῦσεν ὅμως εἰς ἐν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἐν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνα. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ως νὰ τὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ’ εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὅποιας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ ξένος μας θὰ ἡμποροῦσε πολὺ εὔκολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερον, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειώμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῷ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. ”Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἵσου καθαρά, δπως εἰς ἐν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιογραφία.

3. Κλῖμαξ. — “Οπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅτι πραγματικῶς εἶναι.” Αν ὅμως ἡξεύρωμεν πόσας φοράς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικόν των μέγεθος.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἀς ἰδωμεν πῶς γίνεται ἐν σχέδιον. Καὶ πρῶτον ἀς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρά τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά; Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευρὰν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα δριζοντίως εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὅστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι

ἐστραφμέναι ἡ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον.
Ἐπειτα σημειώνομεν κάθε πλευρὰν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν δποίαν ἔχει καὶ εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ ὁ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἴχνογράφημά

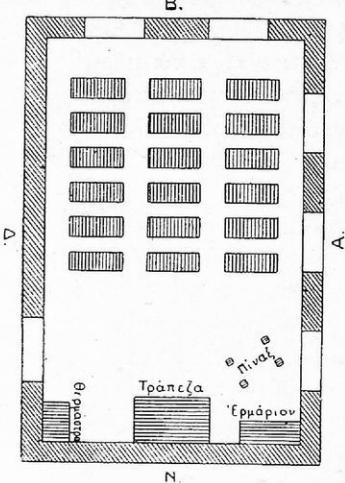
μας. Κανονίζομεν π. χ. νὰ γίνῃ δέκα φοράς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρου σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. "Αν δηλ. ἡ αἴθουσά μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἴχνογράφημά μας μὲν μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲν πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἴχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲν μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἴχνογράφημά μας γίνονται 10 φοράς μικρότερα ἀπὸ διπλαγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ

ἴχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑπὸ κλίμακα σμικρύνσεως. Ή κλῖμαξ αὕτη σημειώνεται $1:10$ ή $\frac{1}{10}$.

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιά μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

"Ἄς ἴχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸν πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρου σύρομεν τώρα γραμμὴν ἐνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἴχνογραφοῦμεν 100 φοράς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλῖμαξ τώρα εἶναι $1:100$.

5. Σχέδιον σχολικῆς αίθουσης.

"Αν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἥ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ δῆλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιουτοτρόπως ἡ σμικρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ διλόκληρος πόλις ἥμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἐν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἥ πόλις μας καταντᾷ ἔνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

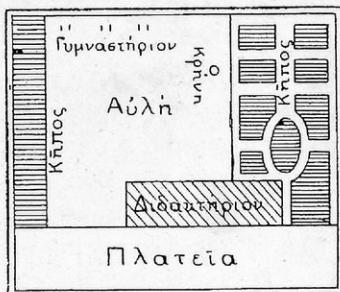
Διὰ νὰ γίνη λοιπὸν ἐν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἔργασία· διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν δῆλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτού παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10 000· δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10 000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

"Ωστε, ἀν γνωρίζωμεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν δοποίαν εἶναι χαραγμένον ἐν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εὑρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς δόποιους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100· διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. "Οσον δὲ μικροτέρα εἶναι ἡ κλίμαξ ἐνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιοχὴ, τὴν δοποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἐξῆς :

0	1 μ.	2 μ.	3 μ.	0	10 μ.	20 μ.	30 μ.	0	100 μ.	200 μ.	300 μ.
1 : 100				1 : 1000				1 : 10 000			

Ἀσκήσεις.— 1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία του πλευρὰ καὶ ποία ἡ ἀνατολική; Κάμετε

6. Σχέδιον σχολείου
μὲ τὴν περιοχὴν του.

τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10. — 2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά της; Εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸν τὴν θέσην τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτότερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς υπολογίσετε μὲ τὴν ἴδιαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἴδιαν κλίμακα. — 3. Μέτρησε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εᾶς μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν της μῆκος.

4. Χάρται. — "Αν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ δόλοκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφίας. Ἡ ἐπάνω πλευρά τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορράν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὅποιους μεταχειριζόμεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι’ αὐτὸν δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφὴν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὅρη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὠρισμένα χρώματα. Π.χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλούς, ἔως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή). Τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὅποιων τὸ ύψος εἶναι ἀπὸ 200 ἔως 500 μέτρα (χώρα λιοφάδης). Τέλος τὸ φαιδὸν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ύψος (δρεινὴ χώρα). "Αν τὰ ὅρη φθάνουν εἰς μεγάλα ύψη, τότε δσα μέρη εἶναι ύψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφατον ἢ ἐρυθρόφατον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ύψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὅποιαν ταῦτα ρίπτουν, δταν φωτίζωνται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. 'Ομοιώς καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὅρη καὶ αἱ ὁροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκιάσιν· οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμὰς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. "Οσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ ὅρους, τόσον πυκνότεραι

καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαὶ, τόσον σκοτεινοτέρα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως τὰ δμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου! Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς ὁδούς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἔξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὅποια σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

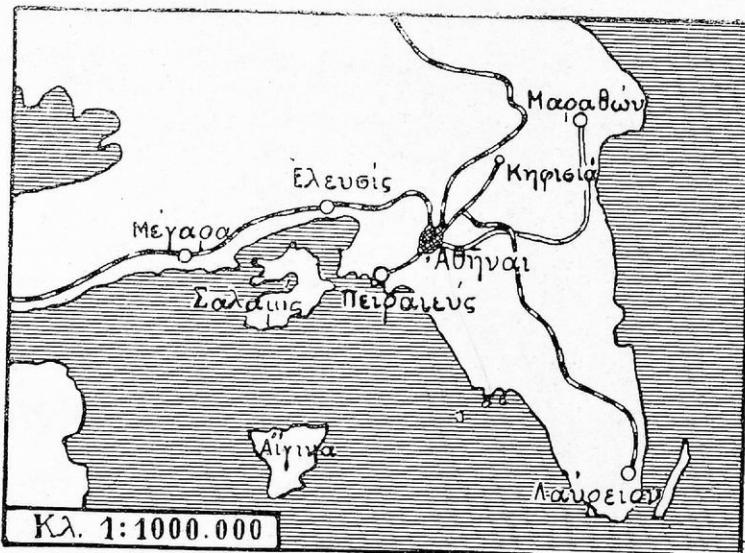
Σ. η. μ. — "Αν ἔνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100 000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100 000 φορᾶς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, δταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 100 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· δταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 200 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: "Οσας ἐκατοντάδας χιλιάδων ἔχει διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μὲ κλίμακα 1 : 1 000 000 ἔν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2 000 000 ἔν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. "Ωστε: ὅσα ἐκατομμύρια ἔχει διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἔξης:

1 :	25 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου	=	250 μ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50 000,	1 » » »	=	500 μ. » »
1 :	100 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου	=	1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200 000,	1 » » »	=	2 χλμ. » »
1 :	500 000,	1 » » »	=	5 χλμ. » »
1 :	1 000 000,	1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου	=	1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5 000 000,	1 » » »	=	5 χλμ. » »
1 :	10 000 000,	1 » » »	=	10 χλμ. » »

Ασκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος αὐτῆς δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μὲ κλίμακα 1: 1 000 000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσῖνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαί, τὰς δύοίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὃς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς πρὸς τὸν Μαραθώνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α') ἔως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β') ἔως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν - Μαραθῶνος. Ὁ Σπύρος Λούης ἔτρεχε

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθώνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἡ Αἴγινα; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὁρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

('Ασκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ δρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποῖα πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολάς καὶ ποῖα ἀπὸ Δυσμάς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; 2. Εὗρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸν ἐρυθρὰν γραμμήν, ἡ ὅποια διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ "Ἐβρου ποταμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολάς τὸ ἔλληνικὸν κράτος. "Οπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἐνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἐνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν δριον. "Οπου δημοσίες τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, π. χ. εἰς τὰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετούν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνυορον (ὅρος σηματοδοσίας). — 3: Μὲ ποῖα κράτη ἡ Ἑλλάς ἔχει κοινὰ δρια; Ὁνόμασε τὰ γειτονικὰ κράτη. — 4. Εὗρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ίδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εύρισκεται αὕτη; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; "Ορίσε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας. — 7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἔλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι. — 1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὁροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὁροσειραι τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αιγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 4. Εὗρε τὸν ισθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αίγαιου πελάγους ύπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, δὲ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

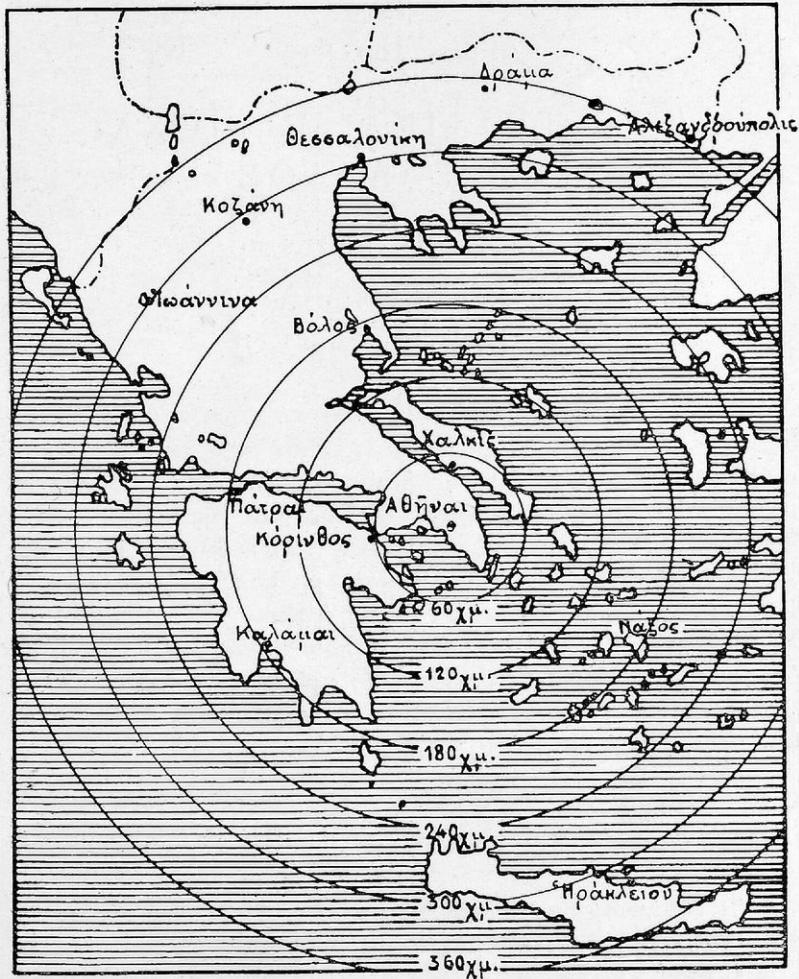
Οἱ Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ' ὅχι τόσον πολύ· διότι εἰς τὸ μέσον ύπάρχουν ὅρη ὑψηλά, τὰ "Αγραφα καὶ ἡ" Οθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλῳ τμῆμα, ἡ **Στερεά Ελλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά ἀποτελοῦν τὰς **νοτίας χώρας τῆς Ελλάδος**.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὅποια συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἔκτεινεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ελλάδος, ἡ **Βορεία Ελλάς**.

Μία μακρά ὁροσειρά, ἡ ὅποια ἔκτεινεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ελλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **"Ηπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὁροσειρᾶς (Χάσια-Καμβιούνια-Πιέρια-Ολυμπος) ύποδιαιρεῖται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Μακεδονία ἔκτεινεται πρὸς ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ἀσκήσεις. — 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ελλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἐκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὗρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι, εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἀνοιγμα τοῦ διαβήτου ποὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. Ὁλοι ἔχουν τὸ ἔδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται ὁ μόνεν τρόποι. Μὲ τὴν βορήθειαν αὐτῶν ενδίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, ποὺ σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, ενδίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην

σου τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε δημοκέντρους κύκλους μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ.

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος (Κλίμαξ, 1 : 6 000 000).

Ποῖαι πόλεις εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'.—NOTIA ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ¹

Αρχίζομεν τάς ἐκδρομάς μας ἀπό τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τάς Ἀθήνας. Περίγραψε τὸ ταξίδιον ἀπό τὴν Ἰδιαιτέραν σου πατρίδα ἔως τάς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμή, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα, διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε. Διάρκεια ταξίδιου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας.]

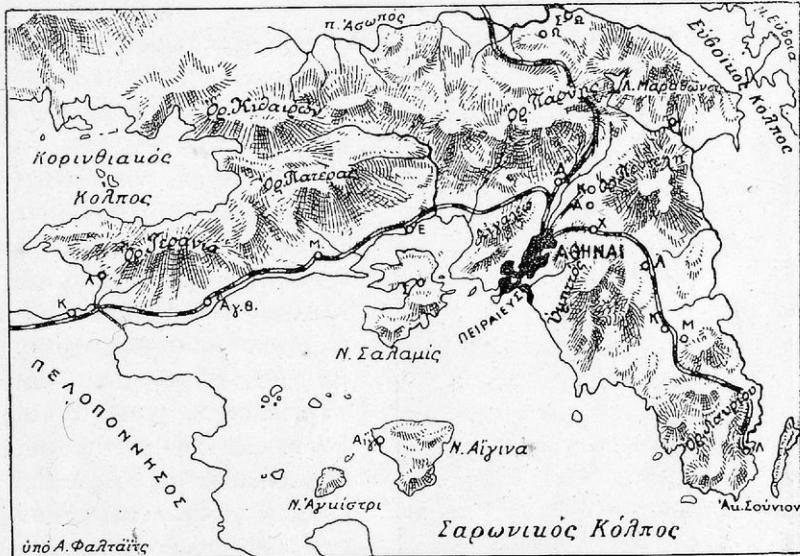
Οπως εἴδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχή, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὅνομα Ἀττική. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκεται ἡ Ἀττική; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

A'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψίς.—“Οταν ιστάμεθα εἰς ἐν ὑψηλὸν μέρος

1. Ἡ ἔξετασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραιτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἔννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὄποιον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ᾧ τὸ γυμνάσιον. Ἐπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀττική, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικράν καὶ εὔσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας.

τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ ὄριζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνά ("Υμηττός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αἰγάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικά δμως ὁ ὄριζων εἶναι ἀνοικτός· διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. "Αν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἔως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς (Κλίμαξ 1:1000 000).

"Ωστε ὅλη ἡ ἔκτασις γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας δμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ ὅποιον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

Μία χαμηλὴ βουνοσειρά (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πινύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὅποιου τὰ νερά μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὅποιον εἶναι μικρότερον, ρέει ὁ Ἰλισσός ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θά ἔξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισός ποταμός. — "Αν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς

'Αθήνας εἰς τὴν Ἱεράν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὖλαξ, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ ποταμὸς κυλίει τὰ ὄντα του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλά καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολύ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια τὸ ὄδωρ φθάνει, δταν γίνεται πλημμύρα, ἥμποροδμεν καὶ τώρα νά τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὅχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ

τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἐν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης του. "Επειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὅποιαν ρέει ὁ ποταμός. "Αν τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ καὶ τομὴ αὐτῆς.

αύτήν, τότε δεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὅχθην.

Καθώς εἶναι γνωστόν, τὸ ὕδωρ ρέει πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἔως τὰς ἑκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸς τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲν τὰ ὅποια ἔκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μὲν μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. "Ετσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δύμας, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν, διτὶ πρὸς τὴν μίαν ὅχθην τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ρέει μὲ δρόμην καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους· καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. "Ετσι ἡ ὅχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀπόκρημνος.

'Αντικρὺ τούναντίον τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργά καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὅχθη του ἔχει ἐλαφράν κλίσιν.

Προπάντων δταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ύλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται δένας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς δνομάζομεν κροκάλας.

Γενικῶς τὰ ὕδατα, τὰ ὅποια ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὅχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν δὲ τι εύρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

3. Ή πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ. — Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὁμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὅποιαν ὑπάρχουν ἄγροι σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐργάται ἔχαγουν ἀπὸ αὐτούς χῶμα (πηλὸν) καὶ μὲν αὐτὸν κατασκευάζουν κεραμίδια πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

"Αν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτούς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ὡς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

Ο Κηφισός κατὰ τὸν κάτω ρ̄οῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθής καὶ δι' αὐτὸν ποταμὸς συχνὰ ἥλλασσε διεύθυνσιν. ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. "Οταν λοιπὸν συνέβαιναν συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερὰ ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἔξεχειλιζαν ἀπὸ τὰς ὅχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. "Οταν δμως τὰ θολὰ νερὰ ἤρεμοισαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ δποῖα περιεῖχαν, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζαν παχὺ στρῶμα" λάσπης (Ιλύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώθη μὲ τὰς ὄλας αὐτάς, τὰς ὅποιας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

11. Στρώματα τοῦ ἔδαφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ ὅποια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. "Οταν τὸ ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται βαθύπεδον.

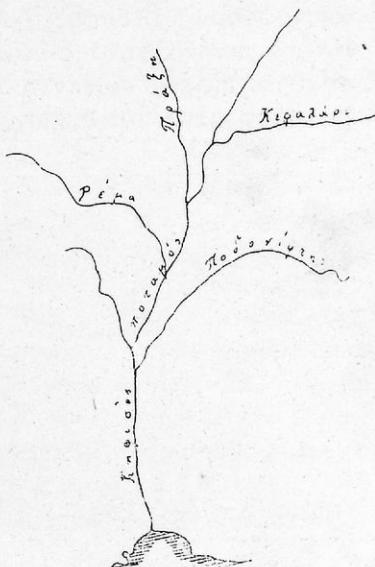
4.—Πόθεν ὁ Κηφισός, καθώς καὶ κάθε ποταμός, πατραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὅποια ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἥεις τὰς ὅχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμός;

"Αν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θά συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὅποιοι χύνονται εἰς αὐτὸν ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὅχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὗτοι εἶναι οἱ παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ.

"Αν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θά φθάσωμεν εἰς ἔνα ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. "Οπως αἱ ρίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφὴν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

'Ο Κηφισός μὲ δόλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἐν ποτάμιον σύστημα. 'Ο Ιλισσός ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. 'Υψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν ἐν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἐκεῖνον τὸν ποταμόν. "Ωστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροήν τῶν ὕδατων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὕδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

"Οταν δόμως βρέχῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὗτά, ἐνῷ κατέρχονται, ρέουν

12. Ο Κηφισός ποταμός μὲ τοὺς παραποτάμους του.

διαρκῶς μὲν μεγαλυτέραν ταχύτητα, ἔπειλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνά μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὀρμητικώτερα. Δι' αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἀλλὰ καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὁποίου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ

13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφόρους διεύθυνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἡ ὁποίᾳ χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

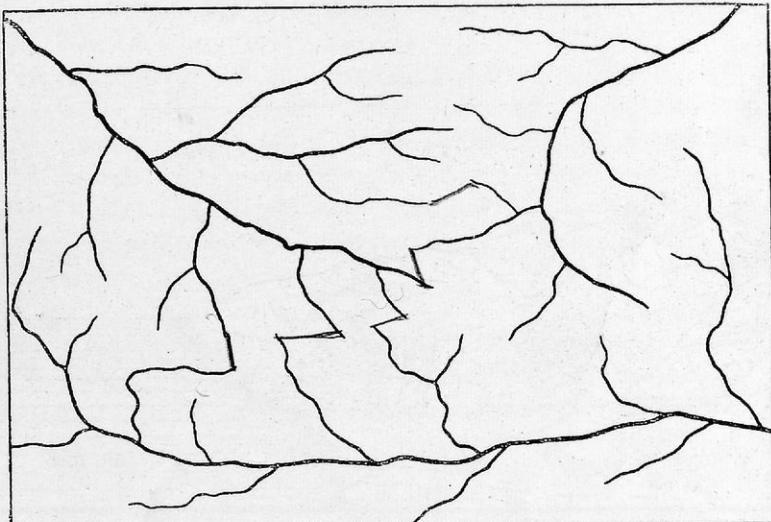
δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλάς καὶ βαρείας ὥλας.

’Από ὅσα εἴδομεν, συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἔως τὴν παραλίαν, προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους. ’Επειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἔγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά, διὰ νὰ βλαστήσουν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αὐτὸ ὁλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς. X

5. Κλίμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.—

Ἡ δροσειρὰ Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει δλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακός καὶ ὅχι μόνον ἡ ἔλασία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (έσπεριδοιδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εύδοκυμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν

14. (Ἄσκησις). — Σημείωσε τὰς ὕδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

θάλασσαν' δι' αὐτὸν ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὅποια κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (διὰ πάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ύπερβολικὴν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὅποιας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθώς καὶ ὅλη ἡ Ἀττική, εἶναι δλιγοσταῖς καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἔξης λόγους:

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ

ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν δλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικά καὶ ὀνομάζονται ἐτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσον ξηροί, ὡστε ἀπομακρύνουν κάθε λίχνος ύγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ύγροι.

15. ("Ασκησις).—Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὄδατος. Περίγραψέ την κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν: Θάλασσα, ἑξάτμισις, νέφη, βροχή, πηγή, ρύαξ, ποταμός, ἐκβολαῖ.

Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. "Ἐτσι τὰ περισσότερα νερά ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

"Ωστε ἡ Ἀττική, καὶ ἵδιως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ της, μόνον δταν βρέχῃ, ἔχουν τὴν ὅψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ δλίγον ὄδατο.

Δια τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιούν τότε τὸ ὅδωρ, τὸ ὄποιον ἀντλοῦν ἀπό τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικόν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ δμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι’ αὐτὸν καὶ ὁ Βοτανικὸς Κῆπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εύρισκομεν καὶ φυτὰ θερμοτέρων χωρῶν. Τὴν εύφορίαν τοῦ ἔδαφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ δοποῖαι σκιάζουν τὴν Ἱεράν δόδον.

Απὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα τῶν εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἀφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμουργεῖα καὶ τὰ ἔργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου. — Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ύψιπεδον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν διάποιος ἔχει πολλούς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ οκεπάζονται ἀλλοῦ μὲν ὡραῖα πευκα καὶ ἀλλοῦ μὲν ἀγρούς καὶ κήπους ὅπωροφόρων δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἔδαφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὁρεινὰ μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτύν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτόν στρῶμα ἀπὸ χῶλια, εἰς τὸ ὄποιον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὄποιον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Ὑποκάτω ὑπάρχει στερεός βράχος,

ἀπὸ τὸν ὄποιον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔξαγουν λιθους, μὲ τοὺς ὄποιους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, δ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι. Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρνης καὶ ὁ Αἰγαλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ἑλλάδος.

16. Τομὴ τοῦ ἐδάφους πλησίον μιᾶς ὁδοῦ.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ δ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ὅδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ νὰ διαρρέῃ εἰς ὑπογείους αὐλακας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι’ αὐτὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὄποια εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ένηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνά της στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ώραια δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχίνος, κουμαριά, ἀγριελαία κ.τ.λ.). Ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψος 800 μέτρων καὶ ἄνω σκεπάζεται μὲ ώραιό-

τατον δάσος ἐλάτης· διότι τὰ δένδρα αύτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ δύμως, τὰ ὅποια καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὁπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἔδαφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὁπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητήν. Παράγονται ὁπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανδὸς καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Απὸ τὰ ἀνωτέρω ἔννοοῦμεν, δτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελούργια, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα των οἵ χωρικοὶ εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθηνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲν ἐκλεκτὴν τροφὴν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). “Ωστε πολλοὶ ἀνθρωποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εισόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὄρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλῖμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὕψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι’ αὐτὸν καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲν ὀραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὁπωροφόρα δένδρα, κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸν τὸ ὀραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι’ αὐτὸν ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ως προάστια τῶν Ἀθηνῶν ἡ *Κηφισιά*, τὸ *Ἀμαρούσιον*, τὸ *Ἡράκλειον* καὶ τὸ *Χαλάνδριον*. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

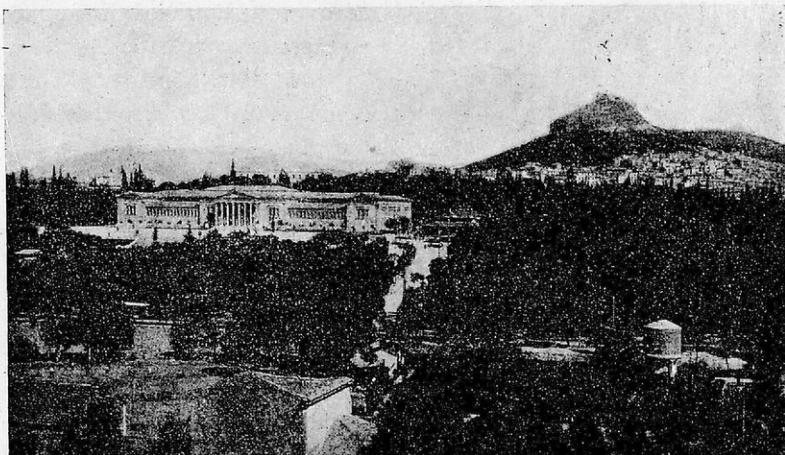
7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.— Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὑρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἄπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὕψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποψιν. Ως: «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἔξεχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πρά-

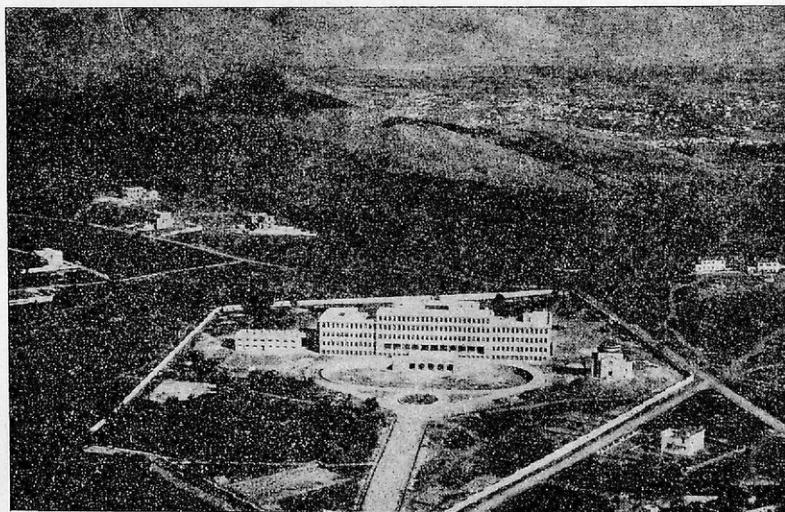

17. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

σινοὶ τόποι διακόπτουν· εἶναι ὁ Βασιλικὸς κῆπος καὶ ὁ κῆπος τοῦ Ζαππείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὥραιότατοι κῆποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικά οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὅγκον τῶν καὶ προσελκύουν ίδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσο-

18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον
καὶ ὀραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτ. Τοπ. 'Υπηρ. 'Υπ. Συγκοινωνίας)

20. "Ἐν ἀπὸ τὰ κομψότερα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον.

καὶ διάφορα ὄλικά διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν **Πειραιᾶ**. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, διατάξεις οἵτινες ἔργα τῶν περιβολῶν τοῦ Πειραιῶν.

"Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶν (εἰκ. 21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμὴν του:

1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετά βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής,

κομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχέδιον ἐνωθῆ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

'Ο Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτης. Πολλὰ εἰναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του.

"Ἀλλα ἀνάχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα

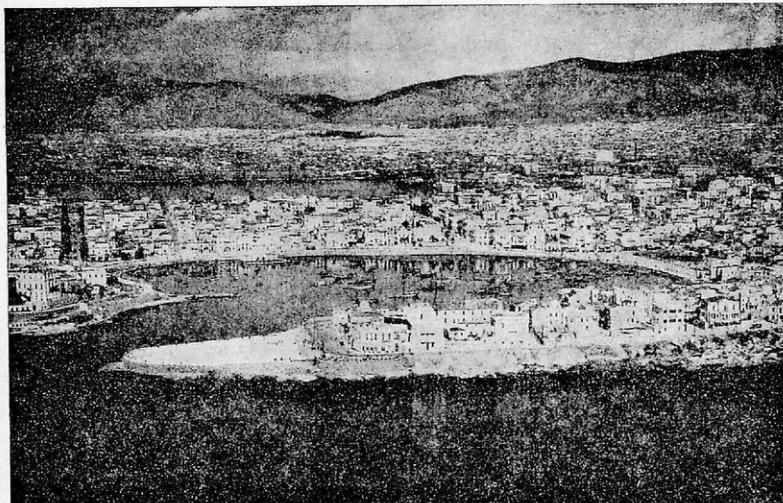

21. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

διότι τὰ γύρω ύψωματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

-- 3) "Εχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος" διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ δόδοι αὐτοκινήτων. (Εὗρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην.)

4) "Εχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

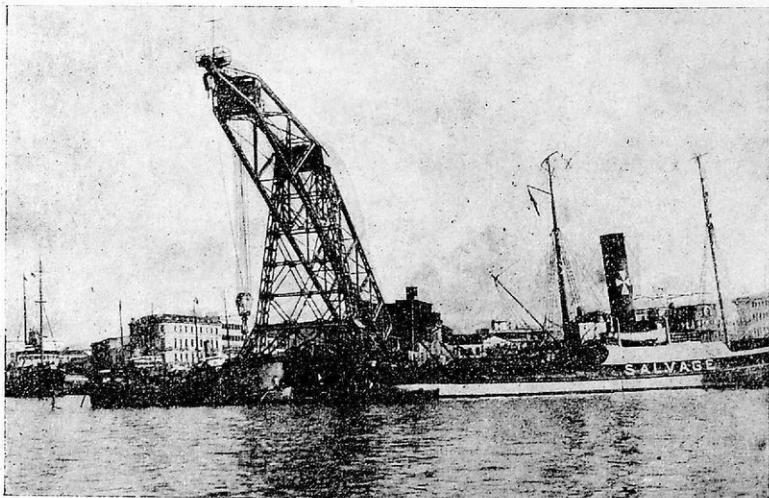
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

22. "Ο Πειραιεύς, δπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον. Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι), ὅπισω ὁ κεντρικὸς λιμήν.

5) Εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσῶν δόδων, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ πρὸς τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

'Απὸ τοὺς λόγους αὐτούς ἐννοοῦμεν διατί ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὃστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικός μας λιμήν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ δὲ ἡμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποῖα εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄροτρα, ἀντλίαι καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἔνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ὥραῖοι τάπη-

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

23. "Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ ὅποῖα ἔξεβάθυναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, ὑαλουργίας, καπνοῦ καὶ σιγαρέτων κ. ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξιταὶ ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἔως τὴν Κηφισιάν.

Καὶ εἰς τάς Ἀθήνας ύπαρχουν πολλὰ ἔργοστάσια, ὅπου κατάσκευάζονται ύφασματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος καὶ ζῦθος κ.τ.λ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. "Οπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρόν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ύπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ἀνώταται σχολαί συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπου-

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

24. 'Ο λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

δαστάς ἀπὸ δλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. "Εχουν δὲ ὥραιας οἰκοδομάς, εύθειας ὁδούς, πλατείας μὲ κήπους κ.τ.λ.

'Ωραια καὶ δρυσερά εἶναι καὶ τὰ προάστια καὶ αἱ ἔξοχαι τῶν Ἀθηγῶν, ἡ *Κηφισιά*, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ *Χαλάνδριον*, τὸ *Παλαιὸν* καὶ τὸ *Νέον Φάληρον*, ἡ *Γλυφάδα* κ.τ.λ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης εἰς τὸν Μαραθῶνα αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρώτατον ὕδωρ.

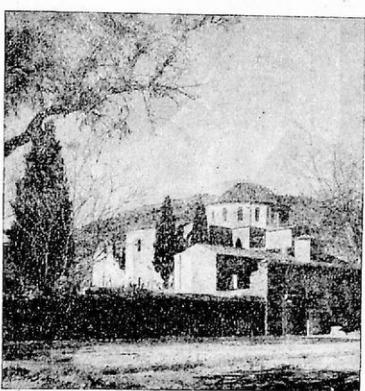
Μέγα έργοστάσιον ήλεκτροπαραγωγής χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ήλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.

"Ετοι αἱ Ἀθῆναι καὶ δὲ Πειραιεὺς μὲ τὰ προάστια τῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμός τῶν ἀνέρχεται σήμερον εἰς 800 000, ἐνῷ πρὸ 100 περίπου ἔτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14 000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

Β'. ΤΑ ΆΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

'Εκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Αττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμάς εἶναι τὰ *λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσῖνος* καὶ

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἔν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Αττικῆς.

φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θέρος θερμόν.

"Οπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν δὲ Κηφισός, τοιουτο-

1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται *Θριάσιον πεδίον*. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὄρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

'Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμῖς

τρόπως καὶ ἐδῶ ὁ **Σαρανταπόταμος** καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέ-
πᾶσσαν τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρῶμα γῆς. Ἐδῶ εύδοκιμοῦν πολὺ
τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸν τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἑλευσῖνα
ὑπῆρχε μέγας ναός, δῆπου ἐλάττευον τὴν **Δήμητρα**, τὴν θεάν
τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὀδός, ἡ δρόποια συνέδεε τὰς
Ἀθήνας μὲ τὴν Ἑλευσῖνα, ἐλέγετο **Ιερά**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸν
τὴν ὀνομάζομεν καὶ σήμερον.

(Φωτογρ. Τελεγρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

26. Ἐργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἑλευσῖνα. Ἀριστερά
ἡ ἀποβάθρα, δῆπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα
καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

Σήμερον ἡ Ἑλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 7000 κα-
τοίκους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσια τῆς παράγουν τσιμέντα, σά-
πωνας, οἴνους καὶ οἰνοπνεύματα κ. ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἑλευσῖνος εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγ-
κοινωνίας· διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὀδοί, αἱ δρόποια συν-
δέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόν-
νησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ὅμοιώς ἀπὸ προσχώσεις. Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαῖα εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ *Μέγαρα* εἶναι γεωργική πόλις μὲν 11 000 κατοίκους.

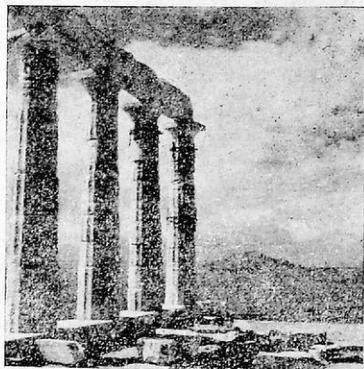

27. Μεγαρίτισσα.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος εἶναι μικροτέρα, ἀλλ’ ἔνδοξις διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ τάφοις τῶν Μαραθωνομάχων, ποὺ ἔπεσαν τὸ 490 π. Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας. Ἡ ἄμπελουργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. ‘Αλλ’ ὁ *Μαραθῶν* εἶναι μικρὸν χωρίον (3500 κατοίκοι).

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφοριωτέρα εἶναι ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων, ἡ δποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνά τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκονωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ δποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, δπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι πολὺ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. ‘Ολη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ

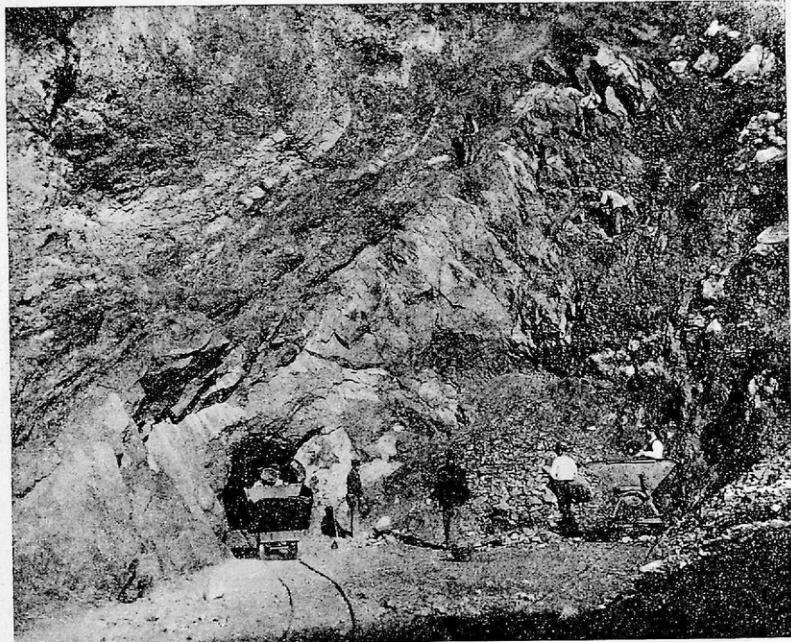

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

δόπωροφόρα δένδρα. Περίφημοι εἶναι οἱ οἴνοι τοῦ **Μαρκοπούλου** καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (*Κορωπί, Λιόπεσι*). X

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. **Ἡ Λαυρεωτική.**—Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι δρεινόν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Σούνιον**. Ἐκεῖ τὸν

(Φωτογρ. Μεγαλοσικονόμου)

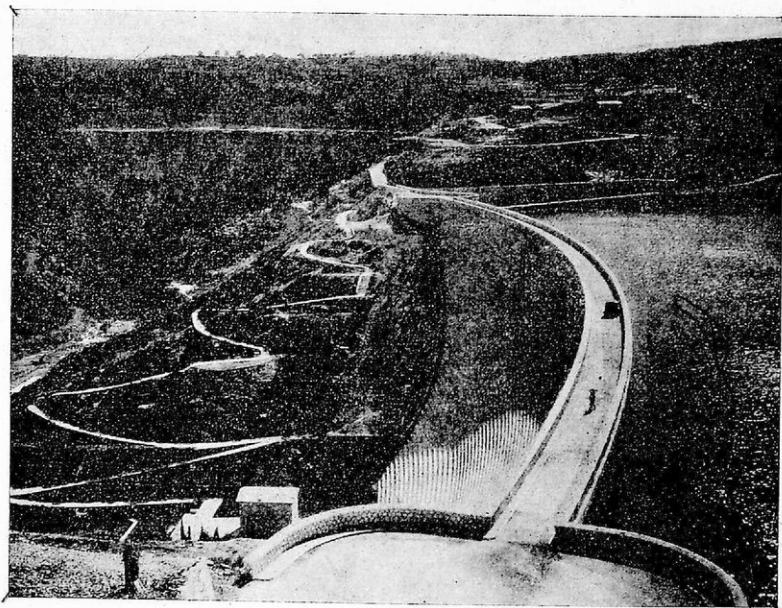
29. Λαύρειον. Εἰσοδος εἰς μεταλλεῖον.

παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὅποιον σήμερον σώζονται δῶδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μιλύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκεῖ εἰς ύπογείους στοάς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἔξαγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδόν δῆλοι ἐργάται (6000 κάτ.).

2. Ἡ βορεία Ἀττική.— Πρὸς Βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ (ἀρχαία *Διακρία*). Ἐδῶ

Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος. Ἀπὸ ἐδῶ τὰ νερά διοχετεύονται μὲν υπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιά.

ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκεύασσαν πρὸ ἐτῶν ἔνα μεγάλο φράγμα· ἔτοι τὰ νερὰ τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὁρωποῦ, ὑπάρχουν ὀρυχεῖα, ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ δόποῖος χρησιμεύει

διά τὴν θέρμανσιν καὶ διά τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων.

Πολλοί ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἔξαγουν λευκὰ μάρμαρα. Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Αθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρὸν, καθὼς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμίς καὶ Αἴγινα.

Ἡ Σαλαμίς (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ἀπὸ νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἰσόδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενά ποὺ ύπάρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου οἱ Ἑλληνες τὸ 480 π.Χ. ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ δλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (15 000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου (8000 κάτ.) ύπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ Αἴγινα στολίζεται μὲ ὥραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύ-

31. Ἀσβεστοκάμινος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικούς μας καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀσβέστου.

ουσα τῆς Αιγίνης ἔχει 5000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9000.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. "Ορια. Μορφὴ τοῦ ἔδαφους. — Η Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὅριον τὴν ὁροσειρὰν Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

32. Αύλῶν (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.

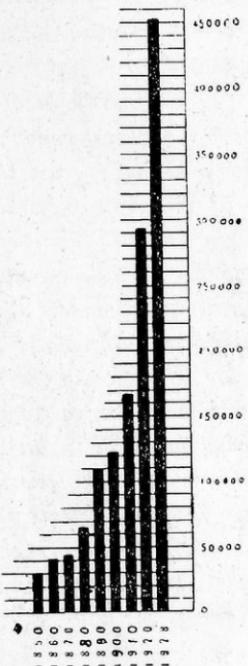
"Αλλαὶ μικρότεραι ὁροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἢ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αιγάλεως καὶ ὁ Υμηττός ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὁροσειραὶ αὐτὰὶ διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὅποια εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν μικράς πεδιάδας, τὰς ὅποιας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσῆ-

νος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ύψωνονται τὰ ὅρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς. — Ἡ Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρόν καὶ ύγιεινόν της κλῖμα καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταὶ, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲν τὰ ὄποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας περιοχάς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. "Αρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. "Εχει δῆμος καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον. ἔχει δὲ καὶ ἔξαίρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' αὐτὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς.

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὅρη, τὸν ποταμὸν καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις της. — 2. Παράστησε μὲν βέλῃ τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δοπίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ ἀπέναντι σχῆμα πῶς ἐμεγάλωσε αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἑτῶν. Πόσος ἦτορ ὁ πληθυσμός των τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἑτῶν ὁ πληθυσμός τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξεύρεις διατί; — 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ιστιόφορα. Πόσα δημόπλοια καὶ πόσα ιστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἑκάστην ἡμέραν;

(Στατιστ. 'Υπηρεσία)

33. Πῶς η Ὑδησειν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἑτη.

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

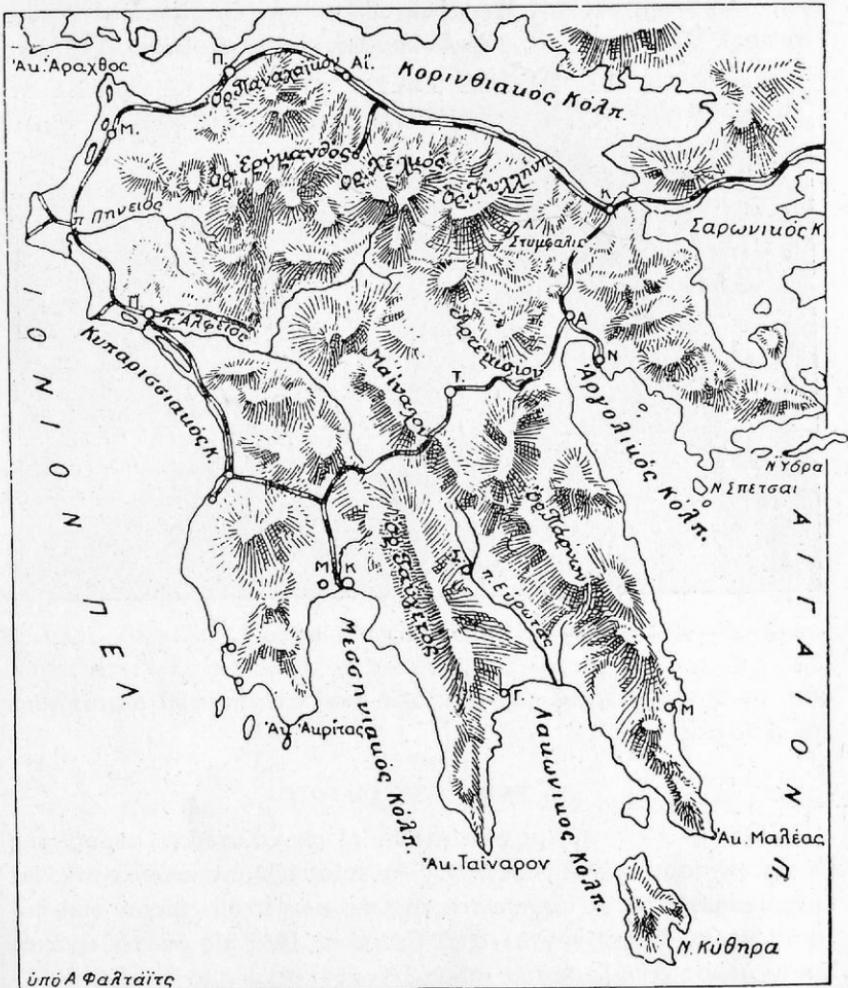
Από τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, δταν ὁ ὄριζων εἶναι καθαρός, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνά τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἀς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα σου εἴρισκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεάν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη ἀντὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὁρόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖαι νῆσοι εἴρισκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί δμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ἴσθμον τῆς Κορίνθου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὁρόμασε τὰ ὑψηλότερα δόῃ τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὑψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον δόρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὁρόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ δηλώσουν λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἴστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρε τὰς εἰς τὸν χάρτην.

A'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὅνομά της ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἔνα πανάρχαιον βασιλέα της, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι νῆσος, ἐνῷ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὅνομα.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πρὸ 45 ἔτῶν. Ἐσκαψαν δηλ. εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὔλακα (διώρυγα) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτοι τὰ

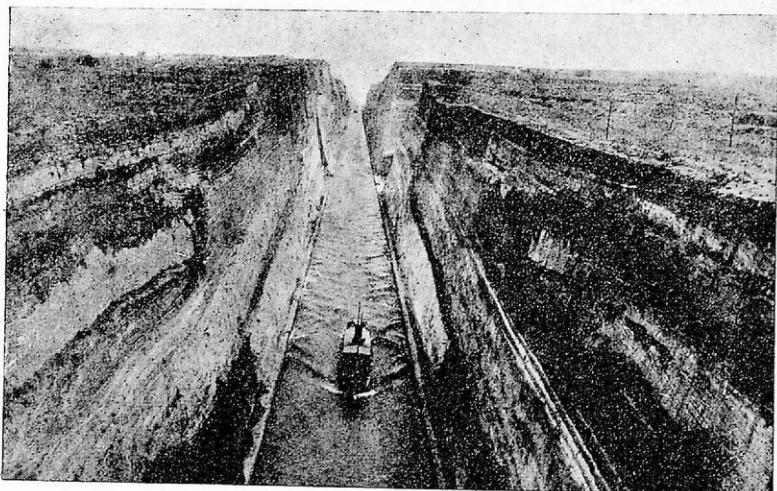

34. Χάρτης τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ κλίμακα 1 : 2000 000.

πλοΐα, τὰ δόποῖα πρωτύτερα ἔπειτε νὰ κάμνουν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς

25 μ. καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογί-

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

σθη, ὅτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἴστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως δὲ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁρεινόν. "Αν προσέχωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὁροσειραὶ τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὅρη, δὲ Ἐρύμανθος, τὰ Ἀροάνια (Χελμός) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὕψη 2200-2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὅρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκὸν (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὁροσειραί: τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ ὁροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ των ἐν ὑψηλόν δροπέ-

διον. 'Ως συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον δὲ Πάρνων, δέ όποιος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Μαλέαν**.

Πρόδες δυσμάς τῶν ὄρέων αὐτῶν ἐκτείνεται μία ἄλλη ὁροσειρά, ἡ όποια ἀρχίζει μὲ τὸ **Δύναιον** καὶ τὰ **Νόμια** ὅρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν **Ταῦγετον**. Τὸ δρός αὐτὸν ἔχει τὴν ύψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ **Ταίναρον**.

Τέλος χαμηλὰ ὅρη (**Ιθώμη**, **Μαθίας**) ύψωνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακήν. Αὐτὴ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ακολίτας**.

Τὰ ὅρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (**Αραχναῖον**, **Δίδυμον**) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν δροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ύψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἐκτάσεις ύπαρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (**Ηλεία**) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραὶ, ἀλλ' εὔφοροι πεδιάδες: ἡ **Αργολική**, ἡ **Λακωνική** καὶ ἡ **Μεσσηνιακή**. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρίς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ **Κορινθιακοῦ** κόλπου.

Γ'. ΥΔΑΤΑ

'Ο μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι δὲ **Αλφειός**. "Άλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι δὲ **Πηνειός** καὶ δὲ **Πάμισος**. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. 'Αντιθέτως δὲ **Ιναχός** ποταμός, δέ όποιος ρέει εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὕδατα, ὡστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, διτὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ δόποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν **Ἐλλάδα**, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος, τὸ δόποιον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν **Ἐλλάδα**. "Αν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαίθρον δύο ἐντελῶς ἵσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύ-

πλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὅδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχῃ ὑψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

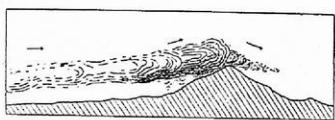
Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρίσκομεν, ὅτι τὸ ἔτησιον μέσον ὑψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστὰ	τοῦ μέτρου
» τὸ Ναύπλιον	»	50	»	»
» τὴν Τρίπολιν	»	80	»	»
» τὰς Καλάμας	»	84	»	»
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»	»
» τὴν Κέρκυραν	»	120	»	»

Απὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἢ βορειοανατολικοὶ ἀνεμοὶ καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ· οἱ δεύτεροι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ύγροι καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ύψηλαι δύμας ὁροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἔκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ

36. Πῶς σχηματίζεται ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ψυχλότερα. Ἐνῷ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ύδρατμοί των συμπυκνώνονται, ύγροποιοισῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχὴ. Δι' αὐτὸν γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς τῶν εἰς αὕτα. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ύδρατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ εἴ-

ναι πτωχοτέρα. Δι' αύτὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστόν, δτὶ οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ύλῶν, τὰς δποίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. "Ετσι δὲ Ἀλφειδὲς ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμώδη ἔκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά οἱ ἰχθύες ἀποθέτουν ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγήν. Δι' αύτὸν εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἵχθυος φεῖδος, δπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλην ποσότητα. "Εχουν δμως οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἔνα μεγάλο κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

'Εκτὸς αύτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασσαν τὰ χαμηλὰ μέρη, δσα ἥσαν πλησίον εἰς τὰς ὅχθας των, μὲ ἄφθονον ἵλυν. "Ετσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὔφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ δποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχάς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἔχουν ἐπίδρασιν εύνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλῖμα τῶν παραλίων μερῶν της.

"Οταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, δτὶ τὰ νερά θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ ἥλιου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι' αύτὸν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ δποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὅστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκύν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλῖμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν δμως τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλον ὑψηλὰ βουνά. Αύτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ

φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ φῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι’ αὐτὸ δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμόν, ἀν δὲν ἥσαν τὰ δροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ύψηλά (650 - 700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). "Οταν ἔνας τόπος ἔχῃ τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμόν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν.

’Απὸ δοσα εἴπομεν, συμπεραίνομεν τὰ ἔξῆς:

1) "Οσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἔνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) δοσον ύψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κείται ἔνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἶναι.

’Η Πελοπόννησος λοιπόν, ἀν καὶ βρέχεται δύλγυρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς δλα τὰ μέρη της τὸ ἴδιον κλῖμα. Τὸ κλῖμα δμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ύγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· δι’ αὐτὸ δὲ ἔξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

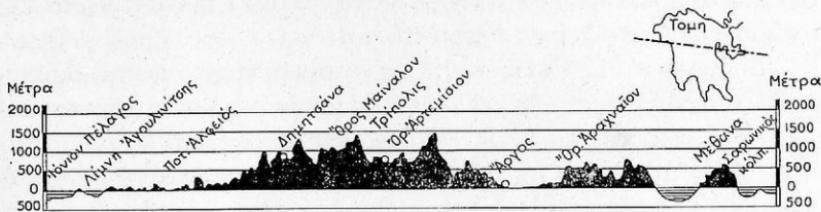
Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

”Ορη ύψηλά περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ δλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὅρη (’Ερύμανθος, ’Αροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νὰ ἀποτελοῦν τεῖχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὅρη δμως, τὰ δοποῖα ύψωνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (’Αρτεμίσιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια) ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλάς διόδους. ’Απὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ δοἱ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ δοἱ).

’Η κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὕνομα λέγεται ’Αρκαδία. Εἶναι χώρα ύψηλή. Τὸ Μαίναλον ὅρος, τὸ δοποῖον ἔκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς νότον, χωρίζει τὴν ’Αρκαδίαν εἰς

δύο λεκάνας: τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας.

37. Κάθετος τομή τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ πρὸς Α.

1. Ἡ λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας ἀποτελεῖ ύψη λόν δροπέδιον, τὸ δροπέδιον τῆς Τριπόλεως (ύψος 650-700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ δροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (Στυμφαλίς), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς γῆς καὶ ρέουν υπογείως. Ἐτσι δὲ λίμνη, τὴν ὅποιαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν Φενεόν, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατα τῆς μὲ τὴν πίεσίν των ἥνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὅποια εἶχε φραχθῆ. Τώρα τὰ νερά ρέουν υπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Δάδωνος ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ δροπέδιον ἔχει τραχύν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι’ αὐτὸ οὕτε ἡ λεμονέα οὕτε ἡ ἐλαία ἡμποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εὔδοκυ μοῦν ὅμως τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιά τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ δροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ύψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Ἡ Τρίπολις εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Μαινάλου ὅρους καὶ ἔχει κλῖμα ύγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρό-

νους τῆς Τουρκοκρατίας ἥτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι’ αὐτὸν αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15 000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲν τὸ "Αργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν συνδέουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ δρεινὴ (ὅρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως. Αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ύψος 500 μ.). Τὰ ὅδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτοι εύρισκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

"Αλλοτε ή λεκάνη αύτή ήτο βυθός λίμνης καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους, Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρά καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (2000 κάτ.), ἡ ὁποίᾳ εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως-Καλαμῶν.

Τὰ δρεινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας **Γορτυνίας**) δὲν ἔχουν ἀρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Λαγκάδια** (4000 κατ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2000), ἡ ὁποίᾳ εὑρίσκεται εἰς ὅψος 1000 μ. καὶ εἶναι πατρὶς τοῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον **Σχολὴν** μὲ μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ δόποῖοι εἰργάζοντο νυχθημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζουν πυρίτιδα εἰς τοὺς "Ἐλληνας ποὺ ἐπολέμουν.

3. Τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας.— Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ ὅρη ('Ερύμανθος ἢ 'Ολωνός, 'Αροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἔνα συμπαγῆ ὅγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὀσβεστόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτῆς καὶ βαθείας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτὸν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὅψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ύδατα τῆς **Στυγός**, κοινῶς **Μαυρονέρι**)

Γενικῶς τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς

39. Δρόμος εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) μὲ δραίσους ἔξωστας.

καὶ δι' αὐτὸν εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγὰς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἔως ὅψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανιδέα. Ἐπὸ 700 μ. ἔως 900 μ. εὔδοκιμεῖ ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἔως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελούνται μόνον ἀπὸ ἐλάτην, δέξιαν καὶ ύψηλὴν πεύκην (ἢ πεύκην αὐστριακήν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

40. Ὁ Χελμὸς χιονισμένος, δπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

ψῦχος εἶναι τόσον δριμύ, ὃστε κανὲν δένδρον δὲν ἥμπορει ν' ἀναπτυχθῇ (ἀλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς *Buxinης*, ὅπου εἰς ὅψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὄλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνια παρέχουν τὰ δρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸν πολλά πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ

μαλλιά, αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τὸῦ ὁποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργόστασια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω εἰς τὸ δρεινὸν αὐτὸν κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἴγαλον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ Ἰόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαὶ. Θάξ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Η δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους· ἔχουν διὰ τοῦτο κλῖμα θαλασσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιών σπανιώτατα πίπτει· διότι τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι’ ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὠραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρείκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους· εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμούς (Πηνειός καὶ Ἀλφειός εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι’ αὐτὸν αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εύφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους διπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετάς ὅμως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλῖμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εύδοκιμοῦν ἔκει καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοίνιξ καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη ωριμάζουν καὶ οἱ καρποί των. “Ωστε ὀλόκληρος ἡ Μεσσηνία δμοιάζει μὲ θαυμάσιον κήπον.

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπί-

σης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. 'Υπάρχουν δύμως ἔκει καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν Ἀμαλιάδα καὶ εἰς τὴν Μανωλάδα, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ὄλλα μεγάλα ζῷα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευράν τῆς Πελοποννήσου (*Κορινθία, Αίγιαλεια, Ἀχαΐα*), ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ἀλλ' ὅχι καὶ

(Φωτογρ. ΑΣΩ)

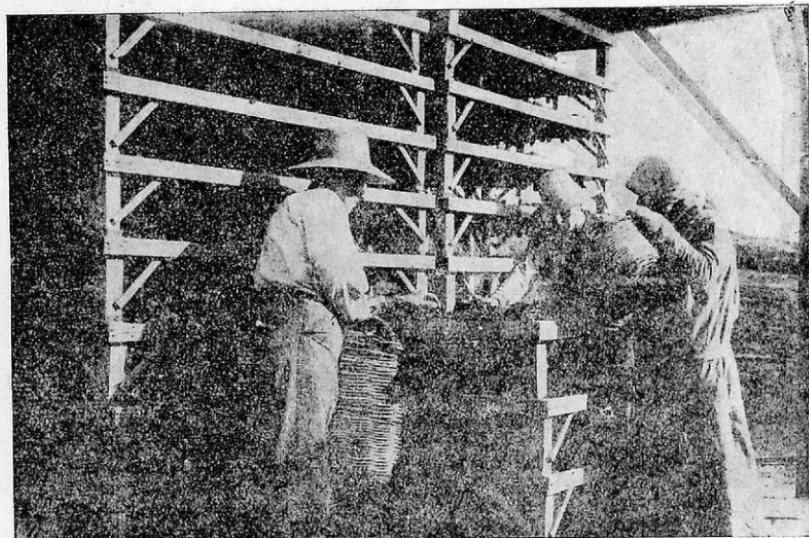
41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἔνα ἀλώνι.

πλατεῖα ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ δποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αίγιου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφίς (κορινθιακή). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν δποίαν πωλοῦν καὶ νωπήν ως σταφυλήν.

"Ολη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς δυσμάς τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὰς ἐκβολάς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἔνα συνεχῆ καὶ ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν δποῖον εἶναι φυτευμέναι καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαῖ.

3. Ή σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊὸν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι’ αὐτὸν ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (’Αγγλίαν, ’Ολλανδίαν, Γερμανίαν) μὲν πολὺ καλὴν τιμήν.

Ο Αὔγουστος εἶναι δ μὴν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἔργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ

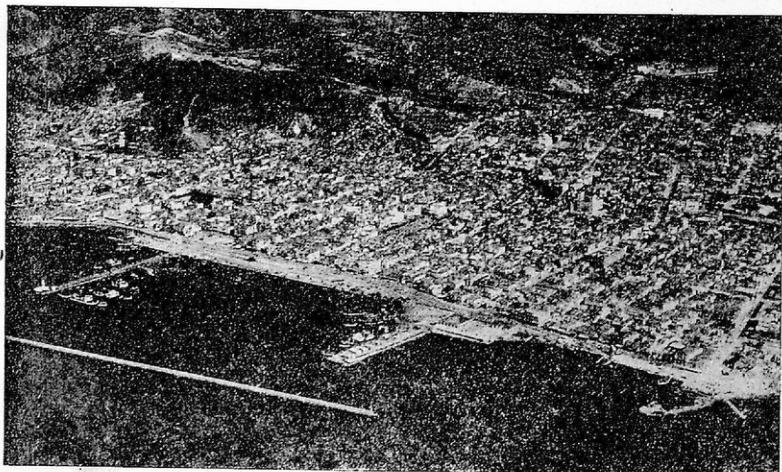
42. Ἀλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα,
διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ βροχήν.

παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ τὴν ἐξάγουν εἰς ξένας ἀγοράς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἴγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (’Ορίσατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου.) Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφίς μας δὲν ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι’ αὐτὸν εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐρ-

γοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα φωτιστικὸν καὶ ποτά.

4. "Αλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἑλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἑλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἔξαγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

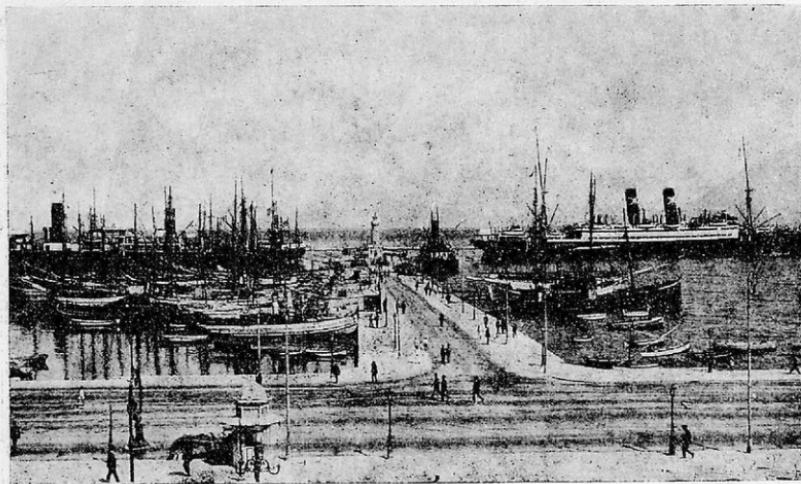
43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμήν των, ἀπὸ ἀεροπλάνον. Ὁ κεντρικὸς λιμήν προφυλάσσεται μὲνα μεγάλον κυματοθραύστην.

Εἰς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲν τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸν εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτά ύφασματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας· διότι ἔχουν ἄφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ὑλικὸν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲν μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ

·δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸν καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτὸν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὅποιον γράφομεν. Τὸ χαρτὶ τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ ὅσα εἴπομεν, ἔννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο

44. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν.

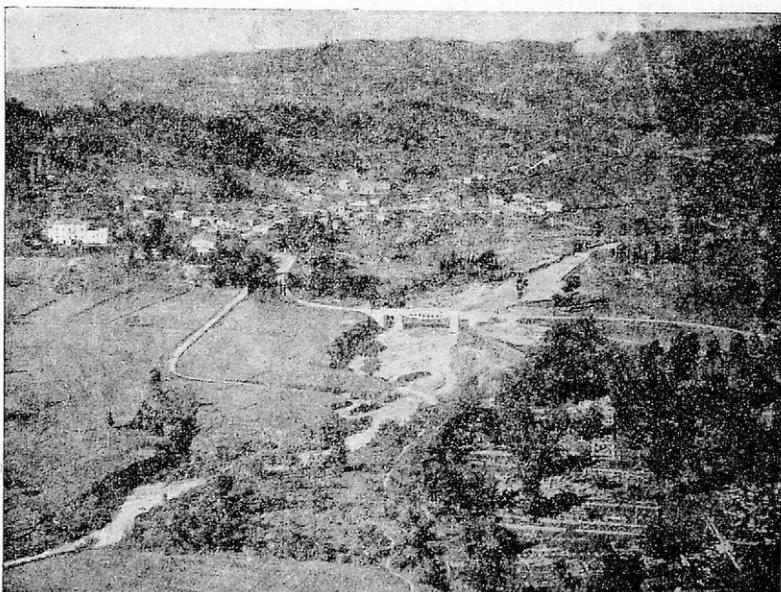
αἱ πόλεις αὐταὶ ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (**Πάτραι** 65 000, **Καλάμαι** 30 000, **Πύργος** 20 000, **Αἴγιον** 12 000 κατοίκους.) *

5. Αἱ **Πάτραι** εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὡραιότερας πόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ ὅποιον κινεῖται μὲ τὰ ῦδατα τοῦ ποταμοῦ **Γλαύκου** καὶ παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὅποιον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι’ αὐτὸν ἔχει κατ’ εύθειαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέροη.

Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εύρυχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν **Κα-**

λαμῶν: είναι ό δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κινησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ δποία ἀπέχει 1500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

Ο **Πύργος** εύρισκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι’ αὐτὸ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὅποῖον συνδέεται μὲ

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

45. Η Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ ἐρείπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναούς, εἰς τὸ μέσον δὲ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

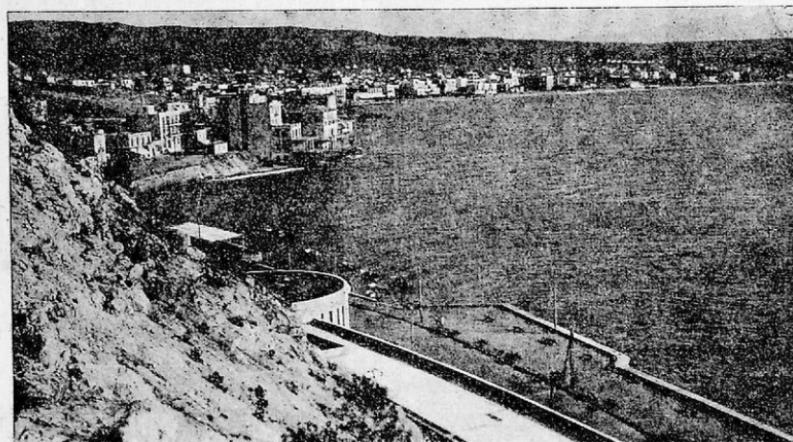
διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. "Αλλῃ διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατάφυτον τοπίον." Εκεὶ είναι ἡ ἀρχαία **Ὀλυμπία**, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὠραιότατα ἀγάλματα, τὰ δὲ ποῖα εὔρεθησαν ἐκεῖ, καθὼς δὲ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Κέντρον παραγωγής καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (10 000), ἀπὸ τὴν δῆμον ἔλαβε τὸ δόνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμούς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲν ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. — Ἡ παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναούς, ἀγοράς, θέατρα κ.τ.λ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, διτὶ ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. — Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὡραία λουτρόπολις.

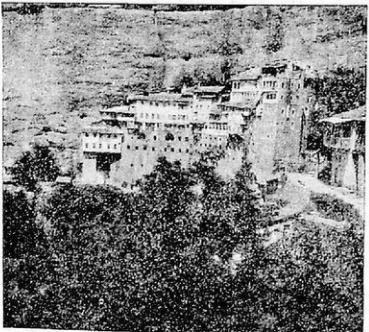
(Φωτογρ. Μ. Χρυσάκη)

46. Ἐρείπια ἀπὸ ἔνα ναὸν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ ἀνοίγματα τοῦ βράχου ἀναβλύζουν θερμὰ βδατα, τὰ δῆμοια ἔχουν ιαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ιαματικαί).

“Αλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικυωνία** (**Κιάτο**, 3000 κάτ.) καὶ τὸ **Ξυλόκαστρον** εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Αμαλιὰς** (13 000), ἡ **Γαστούνη** (4000) καὶ τὰ **Δεχαῖνα** εἰς τὴν Ἡ-

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἐνὸς βράχου. Ἐκάν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ τώρα κτίζεται ἐκ νέου.

τεραι ἀπὸ δλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία δρεινὴ περιοχή, ἡ ὁποία εἶναι μὲν πτωχή, ἀλλ' ὁνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἴστοριαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς Ἱεράς μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἥρχισεν ὁ ἀγών διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτηνοὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 21 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἤλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὸ ταξίδι ἔως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὀδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὃ ὁποῖος ἀρχίζει

λείαν, ἡ **Κυπαρισσία** (5000), οἱ **Γαργαλιάνοι** (7000) καὶ τὰ **Φιλιατρά** (10000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἡ **Νησί** (7000), τὰ **Μελιγαλά** καὶ τὸ **Ζευγολατιό** εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου ἔνεκα τῆς εὔφορίας τοῦ ἐδάφους των ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αἱ πυκνότερα κατοικημέναι καὶ πλουσιώ-

49. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων.

ἀπὸ τὸ **Διακοφιδ** (πλησίον τοῦ Αιγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἔως τὴν μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εύρισκεται ἡ μονὴ, μαγευτική.

Ίστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου δὲ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως δὲ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εύρυχωρον δὲ λιμένα

50. Ἡ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

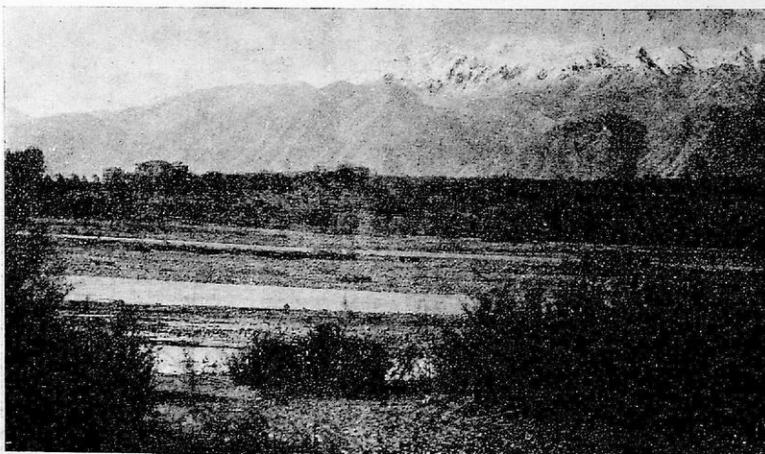
τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ δόποιος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. "Αλλῃ πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὕτη συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας

διά τῆς Τριπόλεως. Καθώς δὲ εἴδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικούς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθώς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ.τ.λ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

~~X~~ 3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ο Ταῦγετος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὧποιαν ρέει ὁ **Εύ-**

51. Η κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος.

ρώτας ποταμός. Η κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Η σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει

6000 κατοίκους. "Εχει λαμπράν ρυμοτομίαν και ώραιους κήπους. Άλλα δυστυχώς δὲν άπέκτησεν άκόμη σιδηροδρομικήν συγκοινωνίαν και μόνον μία αύτοκινητική γραμμή τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν και μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

'Ενω δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὀλίγα μόνον ἵχνη ἔμειναν, ὅχι μακράν ἀπὸ αὐτήν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταΰγέτου

(Φωτογρ. «Σφίγξ»)

52. 'Ο Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἰναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῦς τὰ σπίτια και τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

σώζεται διλόκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων της και τὰς ώραιάς βυζαντινὰς ἐκκλησίας της. Εἶναι δὲ **Μυστρᾶς**, ή δοξασμένη πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

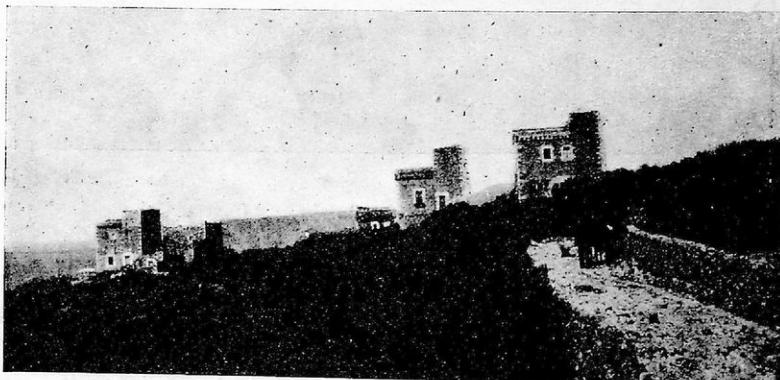
Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ώραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἔξαγονται ἀπὸ τὸ **Γύθειον** (7000. κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρᾶ.

‘Η περιοχὴ τοῦ Ταύγέτου λέγεται ἴδιαιτέρως **Μάνη**.’ Ἀν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εύρισκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὕδρους. Ἐκεῖ εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνά τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιᾶται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. ‘Αλλ’ ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὔρουν ἔργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἔδω ἡ **Ἄρεσπολις**.

54. Μάνη. Ἀπὸ παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μανιᾶται κτίζουν τὰ σπίτια τῶν ὡς πύργους.

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἴγαῖον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἴπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναῖ· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ δποῖοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸν ἡ σταφιδάμπελος ἔδω δὲν εύδοκιμεῖ. Ἡ ἐλαία δμως, ἡ δποία εύδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἔδαφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἔως ὅψος 800 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιὰ καὶ τὰ δπωρικὰ τοῦ **"Ἀστρεων"** καὶ τοῦ **Δεωνιδίου**. (Εὗρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην.)

Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

56. Μονεμβασία.

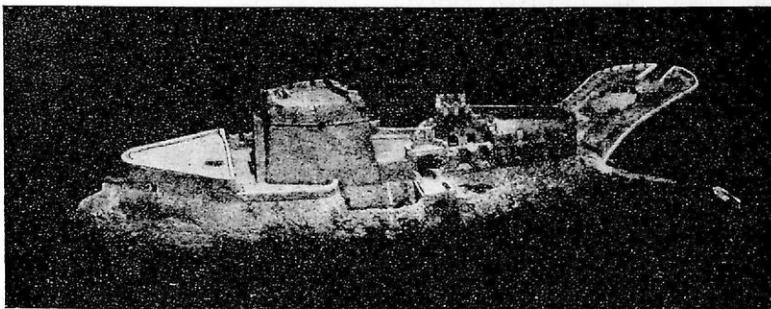
55. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον.

Μόνον μία πεδιάς ύπαρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Αεγολική**. "Οπως εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα τὰ ὄδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ

δὲ ύπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ δπωρικῶν, εἰς τὸ "Αργος (12 000 κάτ.) καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον** (7000) ύπάρχουν ἐργοστάσια, δπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτοι τὰ συντηροῦν νωπά (συντηρητικέναι τροφαί, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πόλεων αύτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα. "Ο ποι λοιπὸν ύπάρχει ἀφθονία ἐνδὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αύτοῦ. (Π. χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οίνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ "Αργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον.)

Ἡ Ἀργολίς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθώς τὰς

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

Μυκήνας καὶ τὴν **Τίρυνθα**, ὅπου ύπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν **Ἐπίδαυρον** μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὡραῖον θέατρόν της κ. ἄ. Δι' αύτὸ πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. "Ἔχει δὲ καὶ τόπους, οἱ ὁποῖοι ἔδοξάσθησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ **Δερβενάκια**, τὰς στενάς διόδους μεταξὺ Ἀργους καὶ Κορίνθου, ὅπου δὲ Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ἐνα μεγάλον τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ **Ναύπλιον** μὲ τὰ βενετικὰ του φρούρια ('Ακροναυπλία, Παλαμήδι, Μπούρτζι) ύπῆρξεν ἥ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἑλευθέρας Ἑλλάδος.

Σ'. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶται ὅλαι ἡ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἡ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομηχανοὶ εἰς τὰ ἔργοστάσια τῶν τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

‘Η μεταφορὰ τῶν πρώτων ύλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ μὲ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. ‘Η ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατειργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

‘Η ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὁποία παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ δροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ δλόκληρον τὸν πληθυσμόν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἔν ἐκατομμύριον. Δι’ αὐτὸ οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σῖτον καὶ ἀλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταὶ, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἔξαγον τοὺς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ’ ἐνδοξόταται εἰς τὴν Ιστορίαν: ἡ “*Ύδρα* καὶ αἱ *Σπέτσαι*. Αὐταὶ μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἴγαίου, τὰ *Ψαρά*, ἡγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐναντίον τοῦ τούρκικοῦ στόλου. ‘Η “*Ύδρα* εἶναι πατρίς τοῦ Μιαούλη, τοῦ *Σαχτούρη*, τοῦ *Κουντουριώτη* καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ *Σπέτσαι*

είναι πατρὶς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι τῶν σήμερον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

58. Ἡ Ὅδρα. Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λιμένος είναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριώτῶν.

Η. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, είναι διῃρημένη εἰς νομούς. Αὐτὸν γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν δροσίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, δὲ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρήται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑξ νομούς :
 1) **Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας** μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) **νομὸς Ἀρκαδίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 3) **νομὸς Δακωνίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 4) **νομὸς Μεσ-**

σηνίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 5) νομὸς Ἡλείας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον· καὶ 6) νομὸς Ἀχαΐας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

<i>Μορφὴ τοῦ ἐδάφους</i>	'Ορη: Παναχαϊκόν, Ἐρύμανθος ('Ολωνός), Ἄροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζίρια), Ἀρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρνων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὅρη, Ταῦγετος (2400 μ.), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. 'Οροπέδια: Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιάδες: ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.					
<i>Ποταμοί</i>	'Αλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εύρώτας, Ἰναχος, Σελινοῦς.					
<i>Διμερεῖς</i>	Στυμφαλίς, Ἀγουλινίτσης.					
<i>Γεωργικὴ παραγωγὴ¹⁹³⁸</i>	<i>Εἰδη καλλιεργείας</i>			<i>Καλλιεργούμεναι εἰς εἰκασίες στρέμματα</i>	<i>Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς</i>	
<i>τοῦ ἔτους</i>	Σιτηρά			2 450 000	915 000 000	
	"Οσπρια			140 000	65 000 000	
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.			135 000	270 000 000	
	Καπνός, βάμβαξ			100 000	135 000 000	
	Αμπελοί			450 000	235 000 000	
	Σταφίς			600 000	1 085 000 000	
	"Ελαιον			—	500 000 000	
	"Ελαῖαι			—	10 000 000	
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια			—	55 000 000	
<i>Κτηνοτροφία, ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936</i>	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>"Ημίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἶγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
	54 000	77 000	56 000	1 500 000	1 100 000	143 000

Διοικητική διαίρεσις	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν διαρ.	κατὰ τ.χλμ.	
Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας	4626	185 000	40	Ναύπλιον 7, Ἀργος 12, Κόρινθος 10, Σικυωνία (Κιάτο), Ξυλόκαστρον, "Υδρα, Σπέτσαι.
Νομὸς Ἀρκαδίας	4327	182 000	42	Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 2, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 5.
Νομὸς Λακωνίας	4198	161 000	38	Σπάρτη 6, Γύθειον 7, Ἀρεόπολις, Οἴτυλον.
Νομὸς Μεσσηνίας	3406	275 000	80	Καλάμαι 30, Μεσσήνη 7, Γαργαλιάνοι 7, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 5, Πύλος 2, Μεθώνη 3, Κορώνη 3.
Νομὸς Ἡλείας	2147	145 000	68	Πύργος 20, Ἀμαλιάς 13, Γαστούνη 4, Λεχανά, Κατάκωλον.
Νομὸς Ἀχαΐας	2956	208 000	70	Πάροια 65, Αἴγιον 12, Καλάβρυτα.
"Ολὴ ἡ Πελοπόννησος	21 660	1 158 000	53	

10. Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰ δρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δύοις ἀναχωροῦν οἵ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β') ἀπὸ τὸ Ἀργος, γ') ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διελθῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὁλυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τρίπολις; —

5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσον τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσον ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνη ἡ διῶρυς τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ιστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; Ἐξήγησε τὴν αἵτιαν τούτον. — 9. Εὗρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωγραφικῆς παραγγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἐκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτός τῆς Ἀττικῆς)

‘Η Ἀττική, τὴν δποίαν ἔξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τώρα θὰ ἔξετάσωμεν τὴν ύπολοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἔκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος.

1. Ὁρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ὅρος Ὄδος Ὀθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος ενδίσκονται πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος ενδίσκεται πρὸς Ἀγαθολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτήν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα δόρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὸ ὑψηλότερον δόρος τῆς περιφερείας σας. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς φέρει εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν φέρει; — 9. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἴστορίαν;

‘Η Στερεὰ Ἑλλάς ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὴν Ὀθρυν καὶ ἔως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὠνόμασαν

δὲ ΣΤΕΡΕΑΝ, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἔως τὴν "Οθρυν καὶ ἥτο ή μόνη «στερεά»· τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

"Ψηλαὶ δροσειραὶ καταλαμβάνουν δλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: *"Ἀγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιάνα, Παρνασσός*. Αἱ δροσειραὶ αὗται διαιροῦν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα. Θάξεταισιν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

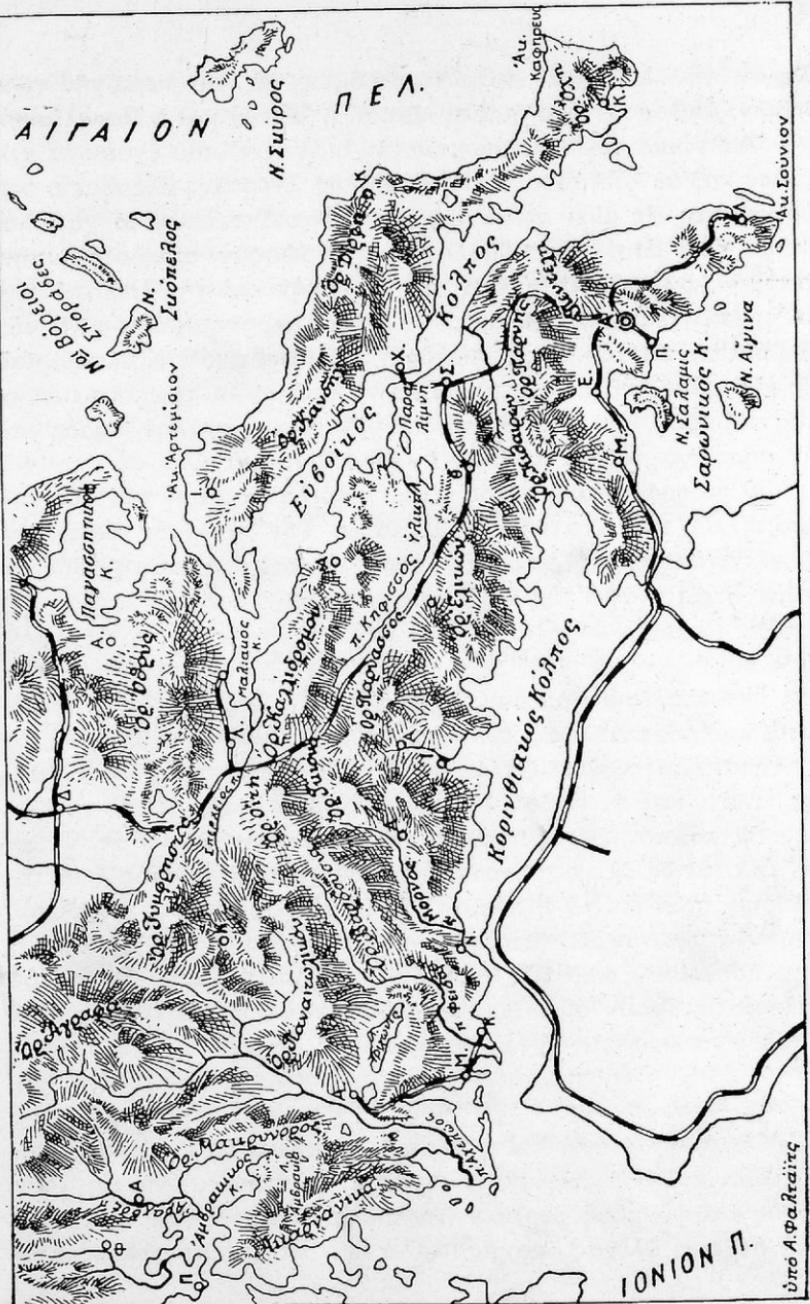
α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ δροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: *"Οδρος, Οὔτη - Καλλίδρομον, Παρνασσός, Ἐλικών - Κιθαιρών, Πάρνητος*. Εἶναι ὅρη σχιστολιθικά καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι βουνοσειραὶ ἔκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκου κόλπου (βουνά τῆς *'Αταλάντης*).

Μεταξὺ τῶν δροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ *κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ*, ἡ *κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ*, ἡ *πεδιάς τῆς Λεβαδείας*, ἡ *πεδιάς τῶν Θηβῶν* καὶ ἡ *κοιλάς τῆς Αμφίσσης*.

"Απὸ τοὺς τόπους αὐτούς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς *'Αμφίσσης*. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὅμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸς τὰ νερά τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὑρίσκον διέξιδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγειμιζον δλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς *Κωπαΐδος*. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνά τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. "Ετσι ἀπεξήρανται δλό-

59. Χάρτης της Στερεάς Ελλάδος υπό κλίμακα 1 : 2 000 000.

κληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ Ὑλικὴ καὶ ἡ Παραλίμνη.

"Αν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εὑρίσκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ δοπία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. "Ετσι ἥτο εὔκολον νὰ στρώσουν σιδηρόδρομικὴν γραμμὴν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἥτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἕκει ὁ σιδηρόδρομος, ἦνοιξαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγά, τὴν σήραγγα τοῦ **Μπράλλου** (μῆκος 2110 μ.).

"Ο σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἡ δοπία ἔρχεται ἀπὸ τὴν "Αμφισσαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

"Η παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁδοντωτή, ὡσὰν δαντέλλα. Η θαλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηράν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικούς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εύβοϊκός καὶ ὁ Κορινθιακός εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς δόλιγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ιτέα, Στυλίς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὄποια ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἔκει ἥμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικός.

Γ'. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

"Οπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεά εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι' αὐτὸν καὶ αὐτὴ δέχεται δόλιγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ

τὴν Ἀττικὴν (ὅψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲν πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸν καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλῖμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἴδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ φυγός τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη διὰ χειμῶνα εἶναι ψυχρός καὶ τὸ θέρος θερμόν (ἡ πειρωτικὸν κλῖμα).

Δ'. ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρον χῶμα καὶ εἶναι εὔφοροι. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸν προφυλάσσει τὰ σπαρτά ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἀφθονα σιτηρά, δσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι' αὐτὸν αἱ Θῆβαι εἶναι πόλις γεωργική, τὴν δοποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἀμπελοί (7000 κάτοικοι). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά τῶν σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἥλθαν διὰ νὰ τούς ύποδουλώσουν (479 π.Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας. --- Ὁ *Βοιωτικὸς Κηφισὸς* πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὑρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, διόλκηρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα της εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων, τὰ δοποῖα τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲν αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἀφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν **Λεβάδειαν** πολλὰ ἔργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (**"Ερκυνα"**) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἔργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἔργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. **"Η Λεβάδεια εύρισκεται εἰς ώραιαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς περιφερείας μὲ 13 000 κατοίκους.**

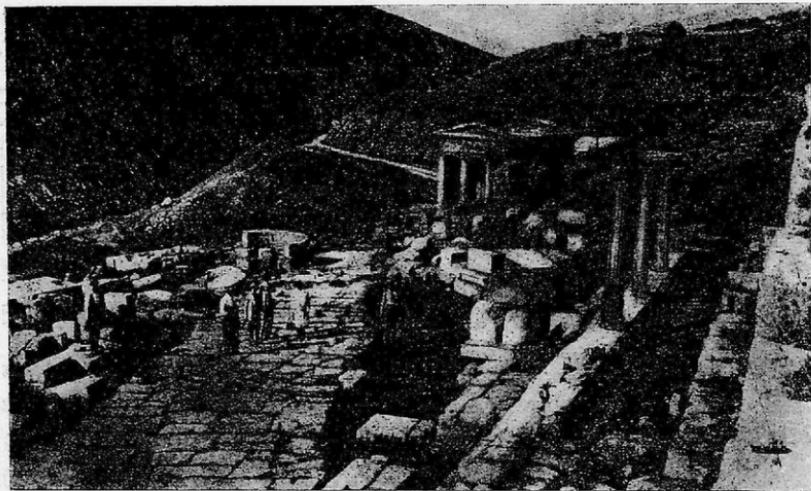
'Ολόκληρον τὸ μέρος αὐτὸν ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἔως τὸν Παρνασσὸν λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία.**

3. Η κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (βορεία Φωκίς).— Πρὸς Βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνά τῆς Ἀταλάντης. Ἔτοι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. **"Ωστε ἐκεῖνος, ποὺ κατέχει τὴν διοδὸν αὐτήν, γίνεται κύριος καὶ δῆμος τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμπορεῖ ἀπὸ αὐτῆν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἐλλάδα. Δι' αὐτὸν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεδοκτρα, Χαιρώνεια, — στρατηγικὴ θέσις).**

'Η περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ δινομάζεται **βορεία Φωκίς. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Αμφίνειαν** (Δαδί). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἔκτος τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν τὸν καπνόν.**

4. Η κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (νοτία Φωκίς) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακὸν. Τὰ ὑψηλὰ ὅρη, τὰ δυοῖα τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι' αὐτὸν ἔχει κλῖμα γλυκύ. **"Επειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ "Υλαίθου, δλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας.**

Αἱ ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ Ἀμφισσα (Σάλωνα, 6000 κάτ.) εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ

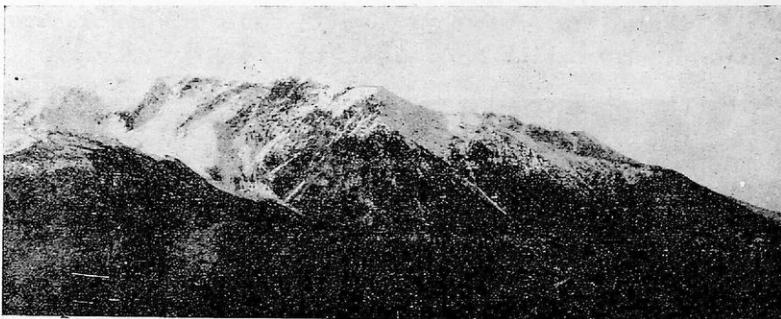
60. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς τῶν Δελφῶν. Γύρω διάφορα ἔρείπια.

ἔχει ως ἑπίνειον τὴν Ἰτέαν. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ Γραβιὰ μὲ τὸ ὀνομαστὸν Χάνι, ὅπου ὁ Ὅδυσσεὺς Ἀνδρίτσος μὲ ἑκατὸν ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ Γαλαξείδιον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

‘Απὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαΞΙ-
τὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν
τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν
προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βρα-
χώδη χαράδραν, εἶναι οἱ Δελφοί
μὲ τὰ ἔρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. “Οπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν,
ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφούς συνηθροίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι

61. Παλαιὸ σπίτι εἰς τὴν Ἀράχοβαν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

62. °Ο Παρνασσός χιονισμένος άπό άεροπλάνον.

μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν θεόν 'Απόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὅψος 940 μ. εἶναι ἡ **Ἄράχοβα** (4000 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2000 'Αλβανούς καὶ

ἔστησε πυραμίδα μὲ τὰς κεφαλάς των.

'Απὸ ἔδω πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὅψος 2460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὄρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου. 'Υψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μὲ τὴν χιονισμένην κορυφὴν του ὁ **Παρνασσός** ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιαὶ του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δένδρα δὲν ὑπάρχουν. Εἰς τὰς πλαγιὰς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλωερά του λιβάδια βόσκουν

63. Μία πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ, εἰς ὅψος 1200 μ., μὲ ὠραῖα ἔλατα.

πολλά ποίμνια καὶ εἶναι ἔκλεκτός ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεάς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγεται χυμός, ἡ ρητίνη. 'Αλλ' οἱ συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅ, τι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιώτις). — 'Ο σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους πλαγιάς τῆς Οἴτης. 'Ετσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

'Ο Σπερχειός πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. 'Ετσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῷ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3500 μ. Σχηματίζει δύμας καὶ πολλὰ ἔλη, ἔξ αιτίας τῶν δρόμων τὸ κλῖμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.

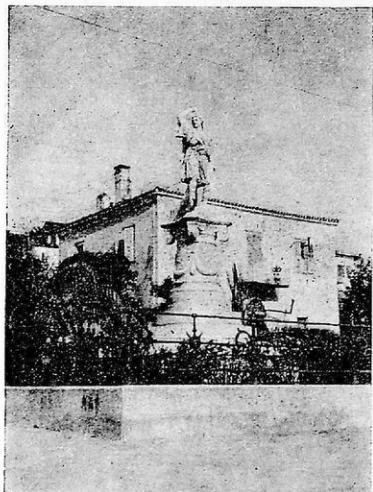

65. Τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν "Ανώ Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος.

του, καὶ εύρεθησαν βέλη, καθώς καὶ τὰ δυτικά τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ διπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (15 000). Ἐχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει δ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, δ δοποῖος ἐπεσεν ἥρωϊκῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

66. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

σίαι, διὰ νὰ ἀποδημάνουν τὸ μέρος καὶ νὰ τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι δ **Δομοκός**.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἔως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αὐτὴ συναντᾶται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρομοί ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

X β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η κεντρική Στερεά είναι χώρα τελείως όρεινή. Τὰ ὅρη της είναι ύψηλά καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἔως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ είναι ἡ *Γκιώνα*· ἡ κορυφὴ τῆς φθάνει εἰς ὅψος 2500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὁρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰς 2000 μέτρα: *"Ἀγραφα 2430 μ., Τυμφρη-*

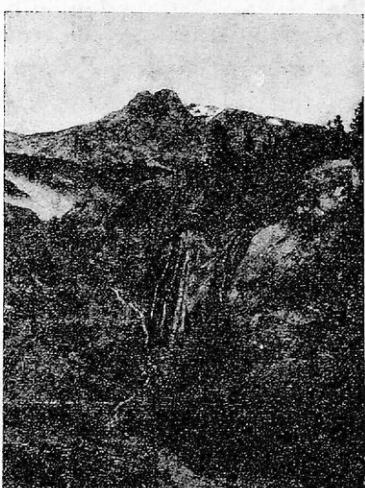
(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

στὸς (Βελούχι) 2300 μ., *Οἴτη* 2150 μ., *Κόραξ* (Βαρδούσια) 2480 μ., *Καλιακούνδα* 2000 μ. Είναι βουνά δύσβατα, εἰς τὰ δόποια οἱ ποταμοὶ *Εσῆνος* (Φίδαρης) καὶ *Δάφνος* (Μόρνος) ἥνοιξαν στενάς καὶ βαθείας χαράδρας.

Πρὸς δυσμάς τῶν ὁρέων αὔτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὁροσειραῖ: τὸ *Παναιτωλικόν*, δὲ *Ἄράκυνθος*, τὸ *Μακρυνόρος* καὶ τὰ *'Ακαρνανικὰ* ὅρη. Αὕτα καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

"Οπως είς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὄρέων,

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2316 μ.).

ἡ δυτικὴ Στερεά δὲν ἔχει ἀπ' εύθειας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γράμμῃ, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου καὶ φθάνει ἕως τὸ Ἀγρίνιον.

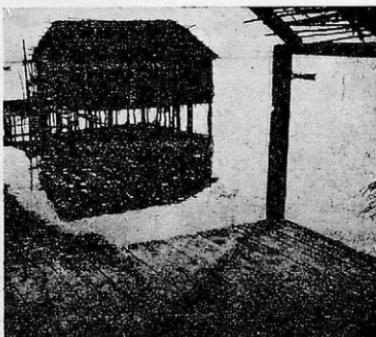
'Ἐπίσης αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν Εὐήνου καὶ Μόρου εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι' αὐτὸ δὲ κεντρικὴ Στερεά ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ (δόδος Καρπενησίου - Λαμίας) καὶ ἡ **Ναύπακτος**, ἀν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

Β'. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

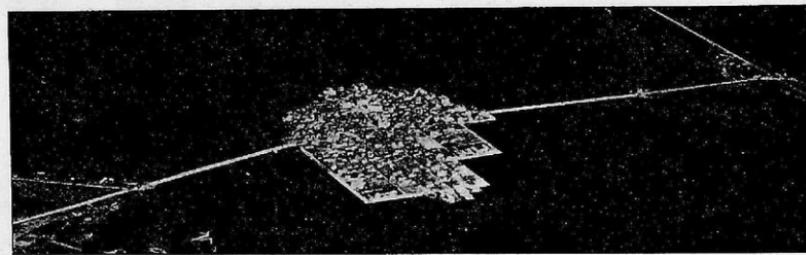
"Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους.

Είς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἔνα μεγάλον κόλπον, τὸν Ἀμβρακιόν. Ἐτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ Ἀκαρνανική, ἡ ὅποια ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον.

Ομοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ κόλπος τοῦ Μεσολογγίου. Αύτὸς εἶναι ἀβαθῆς, διότι ὁ Ἀχελῷος ἄλλοτε ἔχυνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲν ἄμμους καὶ χώματα. Σήμερον ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον· τὸ θαλάσσιον δῆμος ρεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Ἐτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησῖδες, αἱ ὅποιαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθά-

69. Ψαράδικη καλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου.

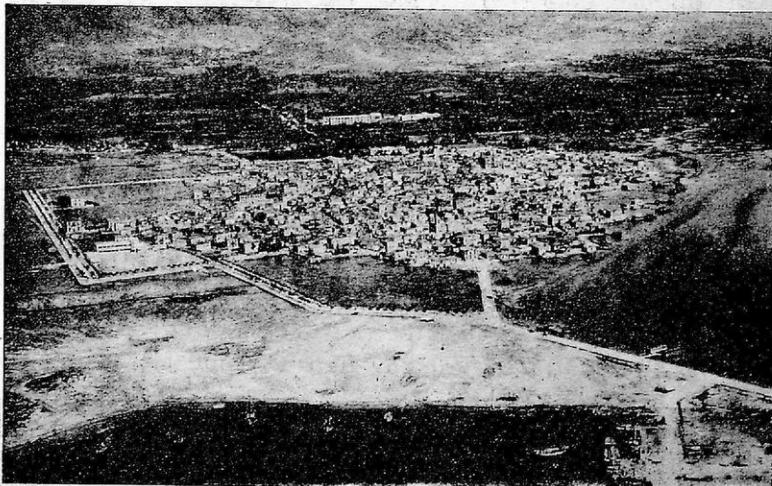
(Φωτογρ. Τοπαγρ. *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

70. Τὸ Αίτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησῖδα τῆς λίμνης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

λασσαν. Δι' αὐτὸν καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἥμποροιν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι δῆμος ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ἀπὸ πλουσιώτερα ἵχθυοτροφεῖα μας. Μὲ καλαμωτὰς εἴ-

ναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ δόποια εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Εἶναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὔγοτάραχον, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τοὺς κέφαλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθές τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί. Ἐκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἔξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ ὄποιον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι' αὐτό, ἀν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

71. Τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ ἀεροπλάνον.

ἀπὸ ἔλη, ὑπάρχουν ἔδῶ ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἔνδοξον **Μεσολόγγι** (10 000 κάτ.) καὶ τὸ **Αίτωλικὸν** (4000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλατος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου 'Υπουργοὶ καὶ ὄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν "Ἐξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

"Οπως ή λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ δ' Ἀμβρακικός κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεάς Ἐλλάδος, δοι εἶναι κλειστοί καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εύβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Η ἀλιεία λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν. *

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

72. Τὸ Ἡρῷον, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένα τὰ δυτικά τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεισαν κατὰ τὴν Ἐξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

γ'. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

"Οπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα τὸ δυτικὸν τμῆμα ἔχει περισσοτέρας βροχὴς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ύψος βροχῆς εἶναι:

Μεσολόγγιον :	70	έκατοστά του μέτρου
Αγρίνιον :	90	» » »
Βόνιτσα :	100	» » »

Δι' αύτό είς τὴν δυτικὴν Στερεὰν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Ο 'Αχελῷος ('Ασπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὅποιαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φοράς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονον ίλύν, τὴν ὅποιαν ἐκφορτώνει εἰς τὰς ἑκβολάς του, ἥνωσε τὰς 'Εχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηράν καὶ, καθὼς εἴπομεν, φράσσει δλονέν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης του Μεσολογγίου.

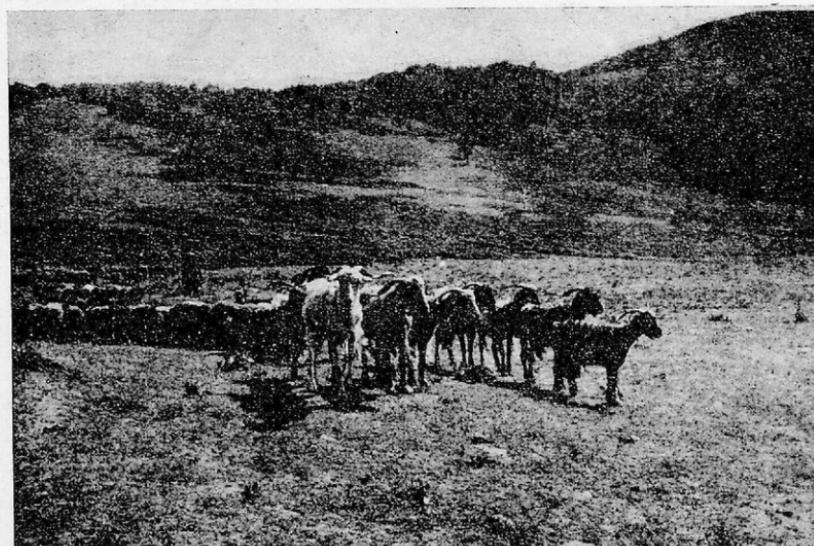
Καὶ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὔνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ψηλῶν δρέων, τὰ ὅποια διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεὰν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειο-ανατολικούς ἀνέμους. Δι' αύτὸν εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αιτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὔφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβισσίτου καὶ τῶν ὁσπρίων. Ἄλλα τὸ κύριον προϊὸν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι δικαπνός. Οὗτος εἶναι ἔξαιρετης ποιότητος καὶ εύρισκει καλὴν ἀγοράν. Δι' αύτὸν καὶ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ 'Αγρίνιον, τὸ ὅποιον εἶναι κέντρον δλης τῆς περιοχῆς (15 000 κάτ.).

Αἱ δρειναὶ περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὅμως βροχαὶ καὶ ἡ ἄφθονος χιών, ἡ ὅποια πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι' αύτὸν μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα των καὶ ἔδω

εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τοῦ ὅψους τῆς ὁρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρῦς, ἡ ὀξύα καὶ ἡ ἐλάτη.

Οπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἔκει οἱ δασονόμοι δρίζουν ποῖα δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιῶσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ύλοτόμοι κατασκευάζουν δοκούς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὁρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ

73. Γυρισμὸς εἰς τὸ μαντρί.

καύσιμον ὕλην. Ἐπειδὴ δμῶς εἰς τὴν ὁρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἔκμεταλλεύονται δσον πρέπει τὰ δάση των.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸ τὰ φέρει κάτω, εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν Ἀκαρναίαν (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ δποία εἶναι

πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλῖμα ύγρόν, ἐκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ χοίρους, πολλαὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικά δύρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι δὲ Ἀστακός (4000), ἡ Βόνιτσα καὶ ἡ Ἀμφιλοχία (Καρβασαρᾶς).

“Ωστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἔξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

‘Η κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Στερεάς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομία· διότι τὰ δροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφὴν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῷα. “Οταν τὴν ἄνοιξιν τὰ χιόνια λιώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. ‘Εκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκὴ διὰ τὰ ποιμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). ‘Αλλ’ αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι’ αὐτὸν αἱ δρειναὶ περιοχαὶ τῆς Στερεάς εἶναι ἀραιότερα κατοικημέναι καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ Καρπενήσιον (ύψος 1000 μ.) εἰς τὴν Εύρυτανίαν, ἡ Γρανίτσα καὶ ὁ Πλουσσός εἰς τὰ Ἀγραφα, τὸ Διδωρίκιον (3000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, δὲ Ἀστακός, ἡ Ἀμφιλοχία καὶ ἡ Βόνιτσα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

‘Η Στερεά ‘Ελλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας μὲν πρωτεύουσαν τὰς Ἀθῆνας· 2) τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος μὲν πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν· καὶ 3) τὸν νομὸν Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μὲν πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον.

δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

<i>Μορφή</i>	”Ορη: ”Αγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ, ή Βαρδούσια, Γκιώνα (2510 μ.), Παρνασσός, ”Οθρυς, Οίτη, Καλλίδρομον, ”Ελικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, ”Υμηττός, Αιγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, ”Αράκυνθος, Μακρυνόρος, ”Ακαρνανικά δρη.					
<i>τῆς</i>	Πεδιάδες: Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ελευσίνος, τῶν Μεγάρων, ή Αἰτωλική.					
<i>ξηρᾶς</i>						
<i>Ποταμοί</i>	Σπερχειός, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὔηνος, Μόρνος.					
<i>Δίμυα</i>	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Οζηρός, Υλική, Παραλίμνη.					
<i>Γεωργική παραγωγὴ</i>	<i>Εἰδη· καιλιεργείας</i>	<i>Καλλιεργούμεναι ἔκτασίες εἰς στρέμματα</i>	<i>Αξια παραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>			
<i>τῆς Στερεοῦς</i>	Σιτηρά	2 450 000	870 000 000			
<i>μετὰ τῆς Εὐθοίας</i>	”Οσπρια	170 000	70 000 000			
<i>τοῦ ἔτους 1936</i>	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	85 000	160 000 000			
	Καπνός, βάμβαξ κ.τ.λ. . .	500 000	750 000 000			
	”Αμπελοί	400 000	260 000 000			
	Σταφίς	1 480	3 000 000			
	”Ελαιον	—	200 000 000			
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια	—	21 000 000			
<i>Αριθμὸς ζήσων</i>	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>Ιπποι</i>	<i>Ημίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Ἄγρες</i>	<i>Χοῖροι</i>
<i>ἔτους 1936</i>	82 000	70 000	45 000	1 400 000	1 250 000	110 000

Διοικητική διαιρέσεις	Έπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν δλφ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	6685	1 124 000	168	Αθῆναι 500, Πειραιεὺς 250, Ἐλευσίς 7, Μέγαρα 11, Θῆβαι 7, Λεβάδεια 13.
Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	6390	214 000	33	Δαμία 15, Στυλίς, Ὑπάτη, Ἀμφισσα, Γαλαξείδιον 3, Λιδωρίκιον 3.
Νομὸς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	7751	248 000	32	Μεσολόγγιον 10, Ἀγρίνιον 15, Ναύπακτος 3, Αίτωλικόν 4, Καρπενήσιον, Ἀστακὸς 4, Ἀμφιλοχία 3, Βόνιτσα.
Οληὴ Στερεά Ἑλλάς	20 826	1 586 000		

Ασκήσεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆσ απὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν δόδον ὁ ἀκολουθήσῃς, διὰ τὰ μεταβῆσ γρηγορώτερα απὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον; — 3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6685 τ. χλμ. Ο πληθυσμὸς των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ενδέκανη 634 000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1 033 000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς δύο ἀπογραφάς; — 5. Σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα. — 6. Ποῖος απὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί; — 7. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

B. — BOPEIA ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν δροθετικήν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποῖαι δροσειραὶ δρίζουν τὴν Ἡπειρον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ δνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; σύγχρινε τὸ ὑψος τῶν μὲ τὸ ὑψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθεῖς; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἄραχθος καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀρῷος; — 5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος; — 6. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος δυνατὸν νὰ δμοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἔδαφους καὶ κατὰ τὰ ὄδατα;

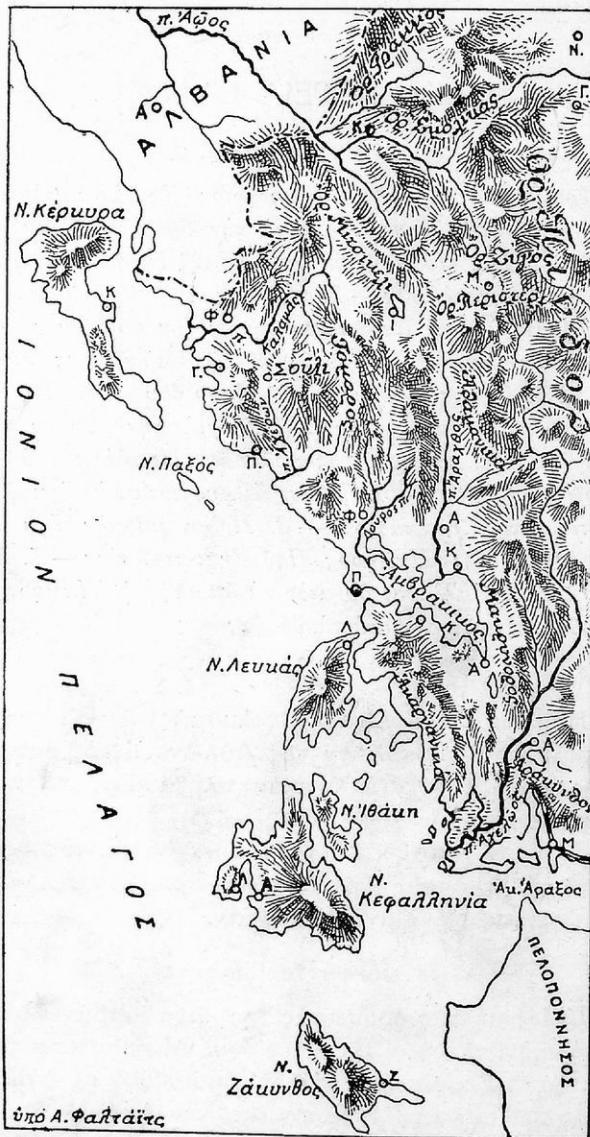
A'. ΟΡΙΑ

Η Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἔως τὸν κόλπον τῆς Αόλωνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα της, ἀν καὶ ἔχει ἐλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ως σύνορον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμὴν, ἡ ὅποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η Πίνδος μὲ τὰς δροσειράς της καταλαμβάνει δλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Ἡπείρου. Αἱ δροσειραὶ της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον δμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ διποῖον ἥμ-

74. Χάρτης τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων.

πορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχις τοῦ **Zυγοῦ**. Ἡ ράχις αὐτὴ εὑρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ ὅρη τῆς Πίνδου εἶναι ὑψηλά καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἡ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Δάκμος** ἡ **Περιστέρι**, **Αθαμανικὰ** ἡ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὃ δποῖος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὁροσειραί, αἱ δποῖαι ἐκτείνονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ἡπειρον. Τὰ δνόματά των εἶναι: **Πάπιγον**, **Μιτσικέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Οροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικέλιου, τὸ **δροπέδιον τῶν Ιωαννίνων**, τὸ δποῖον εὑρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερά σχηματίζουν λιμνην, ἡ δποία λέγεται **Παμβώτις**. Τὰ νερά της χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυάμιδος** ἡ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ "Ἡπειρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Αμβρακικὴν** ἡ πεδιάδα τῆς **Αρτης**.

Ἡ "Ἡπειρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἑδάφους ὅμοιά-
ζει μὲ τὴν δυτικήν Στερεάν. "Οπως δὲ ἐκείνη, ἔτοι καὶ ἡ "Ἡπειρος δὲν ἔχει ἀνοικτὴν δδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν 'Ελλάδα' δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μία μεγάλη δδός, ἡ δποία θὰ συνδέσῃ τὰ Ιωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς "Ἡπειρος εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον δδόν, ἡ δποία συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ιωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

"Αν ἔξαιρέσωμεν τὸν 'Αμβρακικὸν κόλπον, ἡ παραλία τῆς "Ἡπειρου δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ 'Αμβρακικοῦ, ὃ λιμὴν τῆς

Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμένισσαν καὶ εἰς τοὺς Ἀγίους Σαράντα.

Οἱ ποταμοὶ *Ἄραχθος* καὶ *Δοῦρος* ἐκφορτώνουν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον πολλούς ἄμμους καὶ χώματα. Δι’ αὐτὸν ὑπάρχουν ἐκεῖ λιμνοθάλασσαι (*Δογαροῦ*, *Τσουκαλιοῦ*), αἱ δοποῖαι εἶναι μεγάλα ἰχθυοφεῖα. *

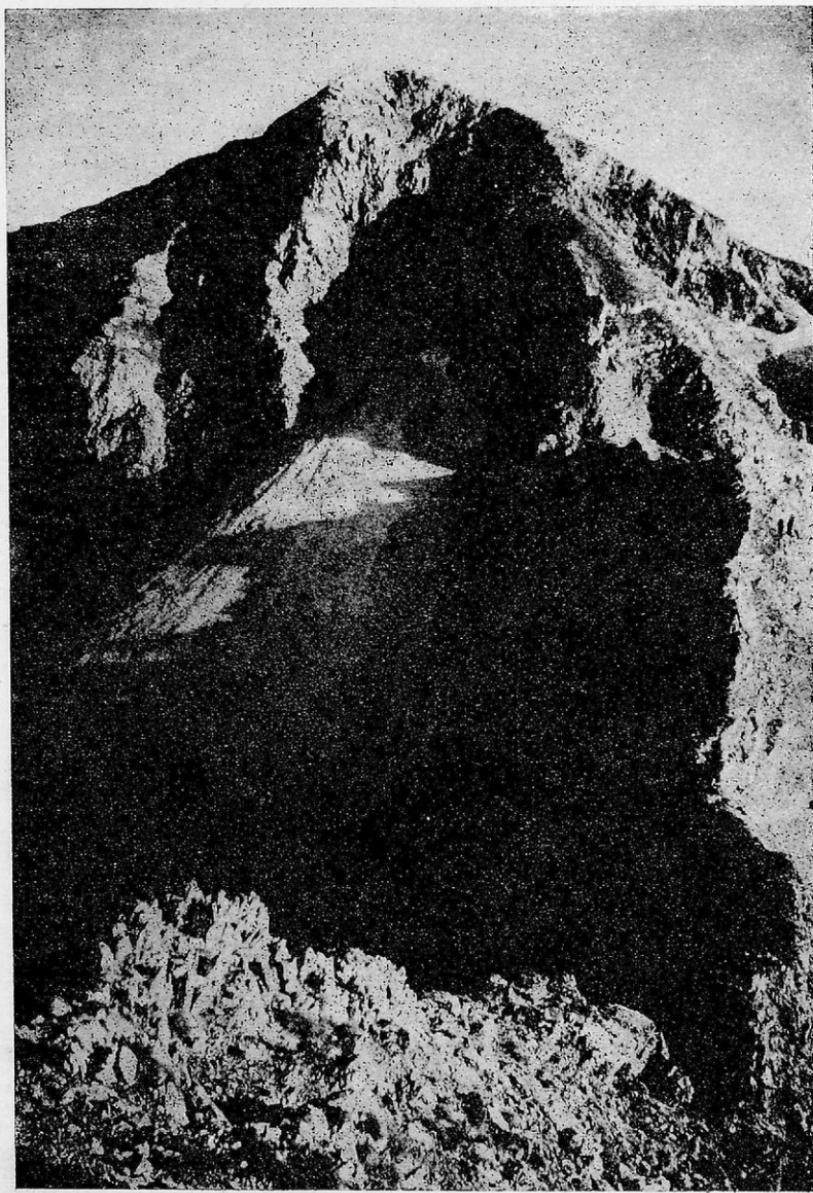

(Φωτογρ. Μ. Χρυσάκη)

75. Παλαιά γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης.

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὄρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον. — Τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι, δῆπος καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικὰ ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος δέχεται, δῆπος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνά της ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δι’ αὐτὸν οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπεί-

(Φωτογρ. Ι. Παπαρρόδον)

76. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὅρους Λάκμου (Περιστέρι) ὅψ. 2292 μ.

ρου είναι πολλοί καὶ όρμητικοί τὸν περισσότερον μάλιστα καὶ ρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἡνοιξαν εἰς τὰ βουνά στενάς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερά κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων μάλιστα, ὁ ὅποῖος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνά τοῦ

(Φωτ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

77. Τὰ Ἰωάννινα, δύπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινάς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὡστε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἔδω ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ "Ἄδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι ύψηλά, ὁ χειμῶν εἰς τὴν δρεινὴν Ἡπειρὸν εἶναι τραχύς. Δι' αὐτὸν ἀναπτύσσονται ἔδω τὰ δένδρα τῶν ύψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρῦς, ἡ ἐλάτη, ἡ δένδρα καὶ ἡ ύψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς **Κονίτσης**, ὅπου τὰ 35% τοῦ ἔδαφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ύπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ

δρῦς. Όι κάτοικοι των, καθώς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ύλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλοτε ἔξενιτεύοντο εἰς μακρινούς τόπους. Ἐκεῖ προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν Πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποίμνιά των ζωὴν νομαδικήν.

«Ἀβέρωφ». Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν δροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὀπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ δροπεδίου, εἰς τὰς ὅχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, εἶναι κτισμένα τὰ **Ιωάννινα** (20 000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρώνονται δόδοι ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι’ αὐτὸ τὰ Ιωάννινα συγκεντρώνουν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου. Ἐχουν δὲ καὶ μίαν περίφημον σχολήν, τὴν Ζωσιμαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δου-

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

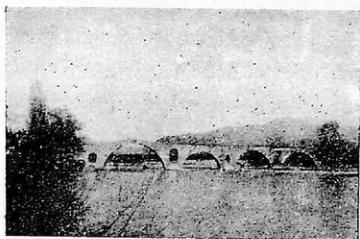
μαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δου-

λείας ἔδιδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοϊκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν. Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ διαβότος τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασᾶς.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνά εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκύ (θαλάσσιον), εύδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ ἑλαία. Εἰς τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὄποιαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἑκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶς καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὅρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ *Φιλιάται* καὶ ἡ *Παραμυθιά* πλησίον τοῦ ὅρμου τῆς Γουμενίσσης, ἡ *Πάργα* καὶ τὸ *Μαργαρίτιον* νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνά τοῦ *Σουνίου*. Ἐκεῖ οἱ Σουλιώται εὖησαν ἐλεύθεροι ὡς ὁρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἴγαδων βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸς τὰ προϊόντα τῆς στάνης (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ

μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἔξαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ τούς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας.

μάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εύφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸς εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἑλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ καὶ σιτηρά, ἴδιως ἀραβόσιτον, καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ δμως εἰς τὰ χαμηλά μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τώρα γίνονται

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἀρτης.

— Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθός καὶ Λούρος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχη-

έκει μεγάλαι ἔργασίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εύρισκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: ἡ **Ἄρτα** (8000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περιφήμον γεφύρι καὶ τὰς ὁραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της, ἡ **Φιλιππιάς** πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ **Πρέβεζα** (10 000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὕτη ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἡπείρου· διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ δόποια διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἤλευθέρωσε τὰ Γιάννενα.

3. Ἡ βόρειος Ἡπειρος. — Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρὸν οὕτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας οὕτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἡπειρὸν ὁ στρατός μας τὴν ἤλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νότιον Ἡπειρὸν. Οἱ Βορειοηπειρῶται μάλιστα ἥγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. 'Αλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εύρισκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ ἔλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν **Ἄρτης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν· 2) τὸν νομὸν **Πρέβεζης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν **Ιωαννίνων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ιωάννινα· καὶ 4) τὸν νομὸν **Θεσπρωτίας** μὲ πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας. *

Σ. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

<i>Μορφή του εδάφους</i>	<p>"Ορη: Βόιον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Άθα- μανικά, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια. 'Οροπέδιον Ίωαννίνων. Πεδιάς Αμβρακική ή τῆς "Αρτης</p>					
<i>Ποταμοί</i>	<p>"Αραχθος, Λούρος, Άχέρων, Θύαμις ή Καλαμᾶς, Άδος.</p>					
<i>Λίμναι</i>	<p>Παμβώτις.</p>					
<i>Γεωργική παραγωγή τούς 1936</i>	<i>Είδη καλλιεργείας</i>			<i>Καλλιεργούμεναι εκτάσεις εις στρέμματα</i>	<i>Άξια τῆς πα- ραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>	
	Σιτηρά			760 000	245 000 000	
	"Οσπρια			27 000	18 000 000	
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.			27 000	30 000 000	
	Καπνός, βάμβαξ			20 000	25 000 000	
	"Αμπελοί			55 000	13 000 000	
Πορτοκάλια			—		19 000 000	
<i>Άριθμος της ετούς 1936</i>	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>"Ημίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἶγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
	67 000	28 000	12 000	835 000	560 000	15 000
<i>Νομοί</i>	<i>Έπιφά- ρεια εις τ. χλμ.</i>	<i>Πληθυσμὸς</i>	<i>Σπουδαιότεραι πόλεις</i>			
	εν διῃ	κατὰ τ. χλ.				
<i>Ίωαννί- νων</i>	5065	155 000	30	<i>Ίωαννινα 20, Κόνιτσα, Μέ- τσοβον.</i>		
<i>"Αρτης</i>	1741	60 000	34	<i>"Αρτα 8.</i>		
<i>Πρεβέζης</i>	1153	75 000	65	<i>Πρέβεζα 10, Φιλιππιάς.</i>		
<i>Θεσπρω- τίας</i>	1592	62 000	39	<i>Φιλιάται, Παραμυθία, Μαρ- γαρίτιον.</i>		
<i>Σύνολον</i>	9551	352 000				

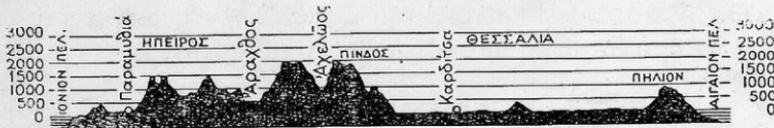
Ασκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχεδιογράφημα τῆς Ἡπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸν τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Πολὺ δόδων θ' ἀνοιλούνθησ, ἀντὶ ταξιδεύσης ἀπὸ τὸν τόπον σου ἔως τὰ Ἰωάννινα; — 3. Εὖρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἡπείρου καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἡπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στρεβῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας ενδίσκεται ἡ Θεσσαλία; — Ποῖα δῷη περιβάλλοντα διέγυρα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς ἀνατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπταμοί του; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ δύνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος; — 6. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τούκκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἑλασσόνα καὶ δοισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολάς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὁθρυν ἔως τὰ ὅρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὅρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὅριον τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλη σειρὰ δρέων ("Ολυμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Θεσσαλίας. "Ωστε ὅρη ύψηλὰ περιβάλλοντα τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

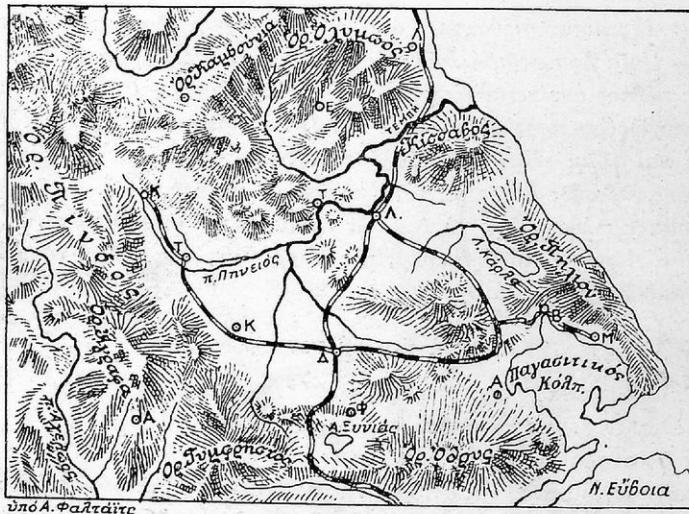

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ πρὸς Α.

Ἡ Πίνδος ύψωνε ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἡπειρον. Ἐπίσης τὰ ὅρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ δρεινοὶ ὄμως βραχίονες, οἱ

δόποιοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήγουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὐτὴν ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν **πεδιάδα τῶν Τρικαλῶν** καὶ τὴν **πεδιάδα τῆς Λαρίσης**.

82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (Κλίμαξ 1: 2000 000).

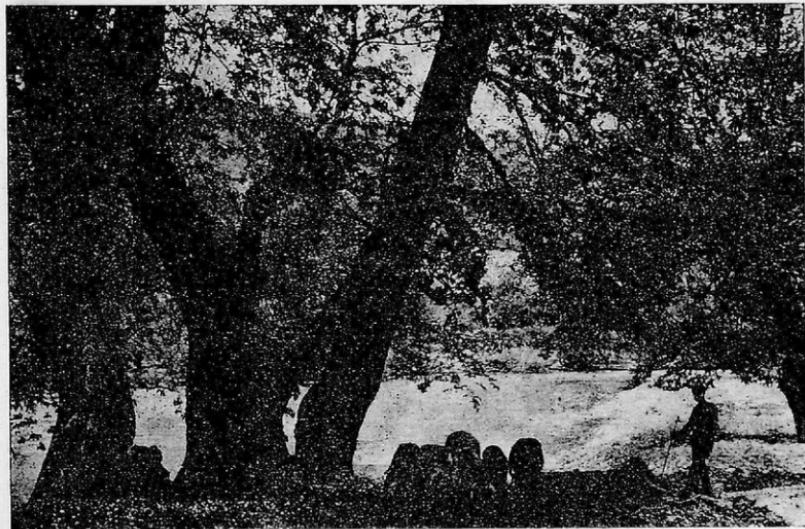
Θά ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ δρεινὰ μέρη, ποὺ εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

B'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

‘Η Θεσσαλία δύοισι ἔχει μὲ μεγάλην λεκάνην· διότι ἀπὸ δλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ δόποια τώρα μαζεύονται δλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Πηνειοῦ**, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. ‘Αλλ’ ὅταν τὰ νερά ύψωθησαν ἀρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἔως τὸ

χαμηλότερον σημεῖον, ποὺ ἥτο μεταξὺ 'Ολύμπου καὶ Κισσά-
βου, ἥρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν' μὲ
τὴν δύναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερὰ ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν
δλίγον κατ' δλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὡραίαν
κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. "Ετοι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἄδειασεν ἀπὸ
τὰ νερά.

'Η πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἥτο κάποτε λίμνη καὶ
φυσικὰ τὰ νερὰ ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ

Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου.

83. Τὰ Τέμπη. Ὁραία πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὅχθας τοῦ Πηγειοῦ.

χῶμα αὐτὸν εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικκάλων
καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι
τὰ νερὰ μετέφερον ἀφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασω-
μένα βουνά.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν δμως λεκανόπεδιον (πεδιάς Λαρίσης)
τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τόσον
εὔφορον. Δι' αὐτὸν μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ,

χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ δ, τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὅχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ύψηλαι, δ ποταμὸς πολλὰς φοράς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν Ἰλύν, ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συχνὰ καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθὼς εἴδομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν ἡ πεδιάς ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικάς φοράς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι δ σῖτος, ἡ κριθή, δ ἀραβόσιτος εύδοκιμοῦν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ ὁ καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν δσπρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτά φέρει συχνὰ ἔνας ἄνεμος τοπικός, δ λίβας· δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνά· δοσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικός καὶ ἐπιβλαβής εἰς τὰ φυτά. Δι’ αὐτὸν δοσον πρωιμώτερα ὥριμάζει ὁ σῖτος, τόσον δλιγάτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

“Ἄλλοτε ὁ θερισμὸς ἔγινετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἔχρειάζοντο πολλαὶ χιλιάδες ἐργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. “Οταν ἡ ἑσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ μὲ αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. Ὑπάρχουν καὶ ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ, μὲ τὰς ὁποίας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανάς δργώνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυνα-

μώνουν μὲ λιπάσματα. "Ετοι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ εύδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ Τυρνάβου καὶ τῆς Καλαμπάκας ἡ μορέα. "Ωστε τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸν γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

"Αλλοτε δὴ πεδιάς ἦτο κτήμα δλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα δυμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεζημίωσε τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικούς.

"Η Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ᾽ ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποιηράνῃ τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηγειοῦ. "Οταν τελειώσουν αἱ ἔργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν θ' αὐξήσῃ καὶ ὁ τόπος θ' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἑλονοσίαν. X

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **"Ολυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὅρος τῆς Ελλάδος (ὕψος 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς του τὰ χιόνια δὲν λιώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάσης ἐλάτης καὶ δέξιας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὅρους, ἐνῷ εἰς τὰς γυμνάς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἱ ἀετοί. 'Εδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια τῶν οἱ περίφημοι κλέφτες τοῦ Ολύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνά οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

Εις τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ύψηλοι καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπήρχον ἄλλοτε 21 βυζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηρούνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, πού

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφᾶς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη..

εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγίνετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ δποῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀνεβαίνουν μὲ κλιμακας, αἱ δποῖαι ἔχουν σκαλισθῆ εἰς τὸν βράχον.

Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ὀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς **Ἀγνιᾶς**, ἡ ὁποίᾳ εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ **Ἀμπελάκια**, ποὺ εἶναι εἰς τὴν βορείαν πλευράν τοῦ βουνοῦ, ὠνομάσθησαν ἔτοι ἀπὸ τὰ πολλά των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των ὅμως τὰ **Ἀμπελάκια** τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ δποῖα

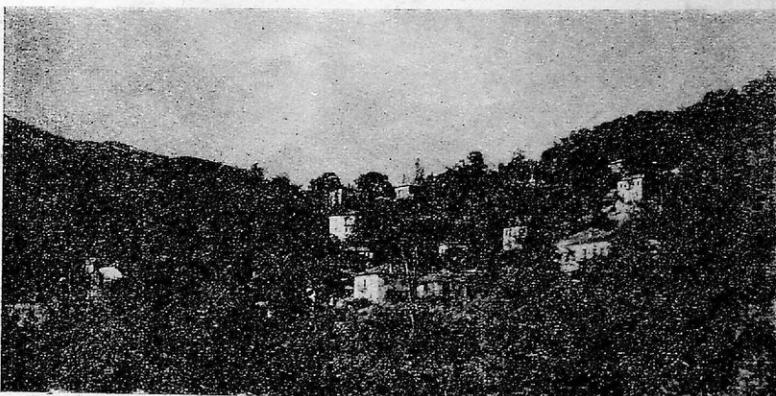

85. Τὰ Μετέωρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, δὸς ποτὸς ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ύλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὡραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλῖμα. Δι’ αὐτὸν τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ύψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὄπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι’ αὐτὸν ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν 24 μεγάλα καὶ ὡραιότατα χωρία (Μα-

86. Ὁ Κισσός, ἐν ἀπὸ τὰ ὡραῖα χωρία τοῦ Πηλίου.

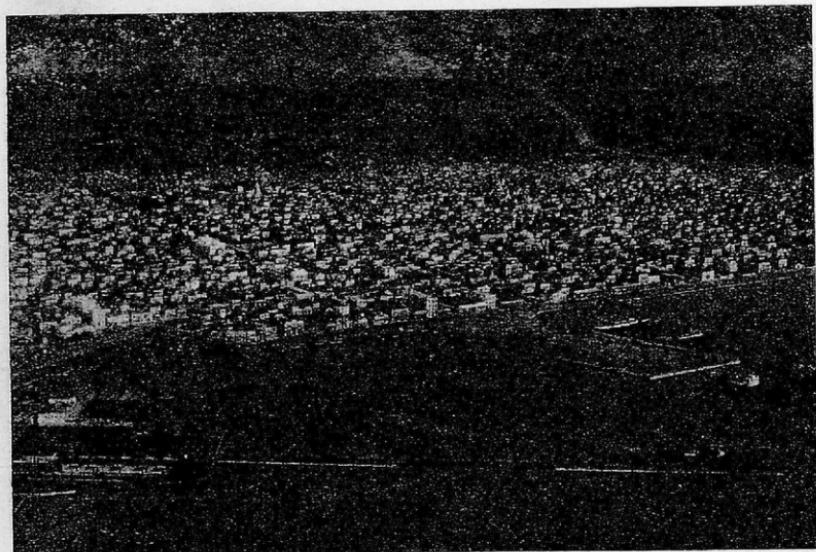
κρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ θεσσαλικὰ προϊόντα, εἶναι ἡ **Λάρισα** (25 000 κάτ.), τὰ **Τρίκαλα** (20 000), ἡ **Καρδίτσα** (15 000), ὁ **Βόλος** (42 000), ὁ **Άλιμος** (6000), ὁ **Τύρναβος** (7000), ἡ **Ἐλασσών** καὶ ἡ **Καλαμπάνα** (3000).

Ἡ **Λάρισα** εὑρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλ' ὁ **Βόλος**, ἀν καὶ εἶναι

νέα πόλις, άπεκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικήν κίνησιν· διότι ἔχει ώρατον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας. Εἶναι πόλις ώραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσια του κατασκευάζουν ύφασματα, τσιμέντα, γεωργικά ἔργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρός Δυ-

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμήν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

σμάς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις *Βελεστῖνον*, ἡ δποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς δνομα λέγεται *Φερραί*. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φερραίου.

Όλιγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. 'Αλλ' ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ *Σαρανταπόρου*. Αὐτὴ ἥτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν δποίαν ἡλευθερώθη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὀκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Η Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν νομὸν Λαρίσης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν καὶ 2) τὸν νομὸν Τρικκάλων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

Σ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργική παραγωγή	Επδη καλλιεργείας		Καλλιεργόμεναι ἐπτάσεις εἰς στρέμματα		'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
τῆς Θεσσαλίας τοῦ έτους 1936	Σιτηρά		2 360 000		620 000 000	
	"Οσπρια		110 000		50 000 000	
	Λαχανικά, γεώμηλα . . .		85 000		85 000 000	
	Καπνός, βάμβαξ . . .		280 000		300 000 000	
	"Αμπελοι		100 000		20 000 000	
'Αριθμὸς ξών τοῦ έτους 1936	Βόες καὶ ἄγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	100 000	60 000	17 000	1 330 000	630 000	72 000
'Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις		
		ἐν διῃ	κατὰ τ. χλ.			
Λαρίσης	7620	300 000	40			Λάρισα 25, Βόλος 42, Αλμυρός, Φάρσαλα, Βελεστίνον, Άγυιά, Τύρναβος 7, Έλασσόνων.
Τρικκάλων	5865	240 000	41			Τρίκκαλα 20, Καρδίτσα 15, Καλαμπάκα 3.
Σύνολον	13 485	540 000				

'Ασκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημειώσε τὸν ρυῶν τοῦ Πηγειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δόποιας ἀναχωροῦν οἱ συδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίας πόλεις ὡς συναρτήσης, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἐως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἔνα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλούς; — 5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἔξητάσαιμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὅρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν;
 Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα εὑρίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὅριον μεταξύ των; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος; — 4. Εὗρε τὴν λίμνην Πλέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν δροθετικὴν γραμμήν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἔως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α') μὲ τὰ ἀλβανικὰ καὶ β') μὲ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα; — 5. Ὁρόμασε τὰ κυριώτερα ὅρη τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας. — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς της ἔχουν τὰς πηγάς των ἐντὸς τῆς δροθετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὁρόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας. — 8. Ὁρόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἡμπορεῖς νὰ ταξιδεύῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἔως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ.

Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τὴν Πίνδον ἔως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὅριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ρῖλον** ὅρος. Ἄλλ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος της τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν δρέων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κεοκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

"Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατώκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἄλλα πρὸ 16 ἔτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ "Ἐλληνες τῆς Τουρκίας ἥλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ "Ἐλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν

εις τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτοι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός της ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει ἄνω του ἐνδές καὶ ἡμίσεος ἔκατομμαρίου ψυχῶν.

Δύο ὄροσειραι, αἱ ὅποιαι ἔκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ *Βερμίου* καὶ ἡ ἄλλη τοῦ *Βερτίσκου*, διαιροῦν τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν δυτικὴν, τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

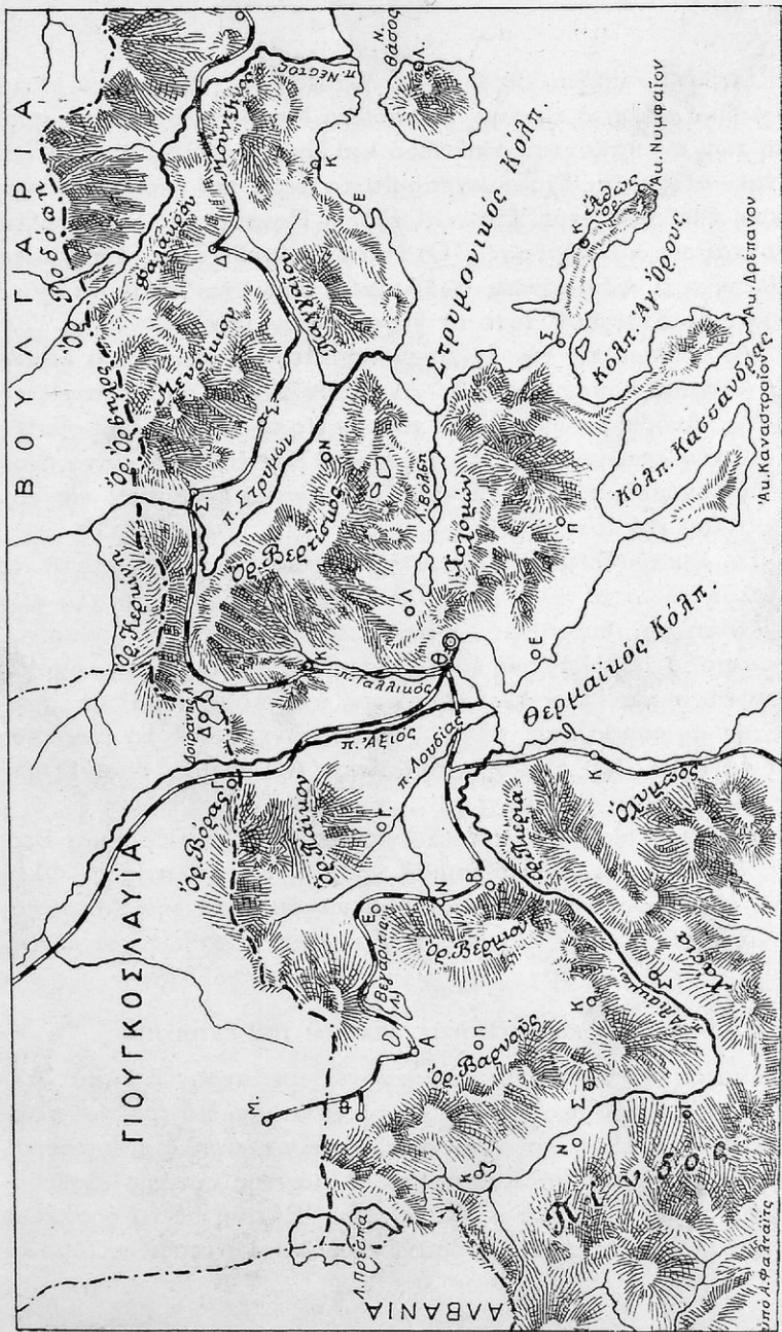
Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

“Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ ὄρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὅποιαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειράν εἶναι τὰ ὄρη *Βαρνοῦς* (Περιστέρι), *Σινιάτσικον* καὶ *Μπούρινος*, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειράν τὰ ὄρη *Βόρας* καὶ *Βέρμιον*. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εύρισκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὅποιαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἔξης λεκανοπέδια: 1). Ἡ λεκάνη τῆς *Βορυγγήδος* ἢ τῆς *Πρόσπας*, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ δλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Όρεστιάδος*, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.)· καὶ 3) ἡ λεκάνη τοῦ ἄνω *Άλιάκμονος*.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εύρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἔξης: 1) τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Πελαγονίας* ἢ τοῦ *Μοναστηγίου* (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὅποιου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἐλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εύρισκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Εορδαίας* ἢ τῆς *Πιολεμαΐδος*, ὅπου εἶναι ἡ *Βεγορτῖτις* ἢ λίμνη τοῦ *Οσιρόβου* καὶ ἡ λίμνη τοῦ *Αμυνταίου*· καὶ 3) τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Κοξάνης*.

88. Χάρτης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ κλιμακαὶ 1 : 2 000 000.

Τά λεκανοπέδια τής δυτικής Μακεδονίας δμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. "Οπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπάζονται ἀπὸ νερά καὶ σχηματίζουν ὥραιοτάτας λίμνας, αἱ ὅποιαι ἔχουν καθαρώτατα νερά καὶ πολλὰ φάρια. "Οπως ἔκει ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. "Οταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· θταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερά κατέρχονται.

'Αλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρθωσαν ν' ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἰόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἥνοιξαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἔχυθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικής Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὕται διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὅποιαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς πρὸς τὰ ΒΔ (ὅδος Λαρίσης - Κοζάνης - Αμυνταίου, δδὸς Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

'Απὸ τὴν δίοδον, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ πρόκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μὲ τὴν Κοζάνην καὶ μὲ τὸ Ἀμύνταιον, καθὼς καὶ μὲ τὴν Βέροιαν.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

'Επειδὴ ἡ Μακεδονία εὑρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἀλαζανές Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδια τῆς πρὸς Δυσμάς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλῖμα τῆς δυτικής Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. 'Επειδὴ δὲ τὰ δροπέδια τῆς εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι

τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. "Ενεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ δροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμούς ύπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἴτια νὰ διακόπτωνται συχνά αἱ συγκοινωνίαι. "Ωστε ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος διών, ἔνεκα τοῦ ὄψους τῶν δρέων καὶ τῶν δροπεδίων, δὲν εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βρωχάς. Δι' αὐτὸν δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὄντατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ δρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρῦς, καστανέας, δέξιας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν δρενῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ψυλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα: ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἄγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ δρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διά μικρὰ ζῷα. Δι' αὐτὸν εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἴγαν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς *Βλάστης*, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ *Καταφυγίου*, τῆς *Σιατίστης* καὶ τῶν χωρίων τῶν *Γρεβενῶν*.

Εἰς τὰ δροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σῖτος, ἀραβίσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς *Πτολεμαΐδος* (Καϊλαρίων) καὶ τῆς *Φλωρίνης*, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸν κρασὶ τῆς *Σιατίστης*.

'Απὸ τὰ δρωροφόρα εύδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εύδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

Γ'. ΠΟΛΕΙΣ

Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὁρεινή, δι’ αὐτὸν εἶναι ἀραιά κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, που ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὴν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ **Κοζάνη** (13 000 κάτοικοι), ἡ **Πτολεμαῖς** (7000 κάτ.), τὸ **Αμύνταιον** (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (11 000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά**, ἡ **Σιάτιστα** (5000) καὶ ἡ **Καστοριά** (10 000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** καὶ **Βελβενδός**.

Ἡ **Κοζάνη** εὑρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπου-

89. Φλώρινα.

δαίων ὁδῶν: τῆς ὁδοῦ Λαρίσης - Αμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλῖμα ύγιεινὸν (ύψομετρον 730). δι’ αὐτὸν εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Όμοίως ἡ **Φλώρινα** εἶναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφερείας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ **Καστοριά** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν χερσόνησον, τὴν ὅποιαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παλαιά μὲ ώραίους βυζαντινοὺς ναούς καὶ παλαιά ἀρχοντικά

90. Καστορία.

σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης εἶναι πολλά καὶ νόστιμα καὶ τὰ ψαρεύουν μὲ πλατιὰ μονόξυλα (πέρκες, αύγοτάραχον). Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Σιάτιστα**, δπου ὁ Παῦλος Μελάς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἡ **Σιάτιστα** εἶναι κτισμένη εἰς ὅψος 950 μ., ἥκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιά ἀρχοντικά μὲ ὥρατια ξυλόγυλυπτα.

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστορίας.

Τέλος είς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικά τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**. 'Αλλ' αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη.

92. Σιάτιστα.

β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

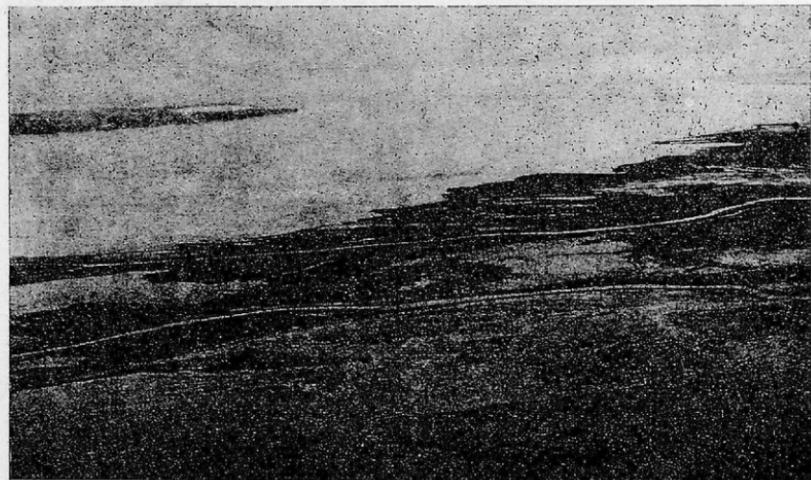
Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία ἔκτεινεται πρὸς Δυσμάς τοῦ Βερμίου ἔως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρὰν ἀποτελοῦνται τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Πάικον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ δόποῖα διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

"Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ **βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης** 2) τὴν πέριξ δρεινὴν **χώραν** καὶ 3) τὴν **Χαλκιδικὴν χερσόνησον**.

Ἡ δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὄμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος

τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου : δ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. 'Αλλ' οἱ ποταμοὶ 'Αξιὸς καὶ 'Αλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους Ὂλας, τὰς ὅποιας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

93. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ 'Αξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ ὅποια χύνεται δ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

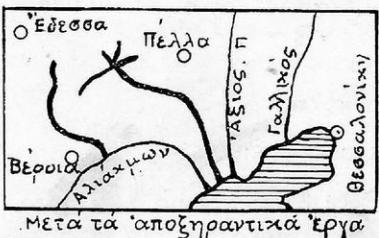
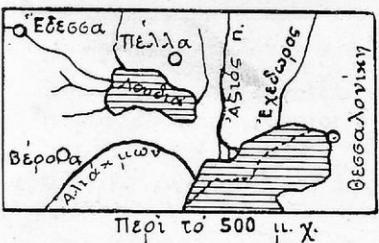
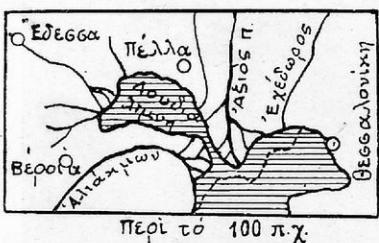
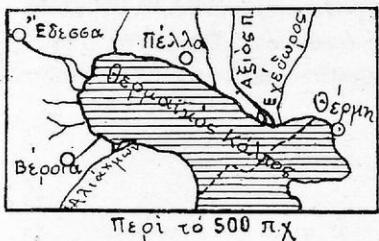
τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸς τελευταίως μὲ τεχνικά ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολάς τοῦ 'Αξιοῦ δυτικώτερον.

'Ο Θερμαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20-30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ δ Στρυμονικὸς κόλπος.

Β'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. ΤΟ ΒΑΘΥΠΕΔΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ μεγάλο αύτὸς βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν 'Αξιοῦ καὶ 'Αλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχήν, ἐκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Αλεξάνδρου, δ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἥως τὰ σημερινὰ Γενιτσά. 'Η ἀρ-

94. °Ο Θερμαϊκός κόλπος
ἄλλοτε και τώρα.

χαία Πέλλα, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σώζονται ἐκεῖ πλησίον, ἥτο παράλιος πόλις. Ἐλλ' ὁ Ἀξιός καὶ ὁ Ἄλιάκμων μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἔξηκολούθει νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡλίμνη τῶν Γενιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἀφηναν πολλὰ νερά εἰς τὴν πεδιάδα. Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἔκτασεις.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ύδραυλικὰ ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἔκανόντες τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτοι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας δῆλη αὐτὴ ἡ ἔκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1 250 000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. Ὁπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, ἐκεῖ τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυ-

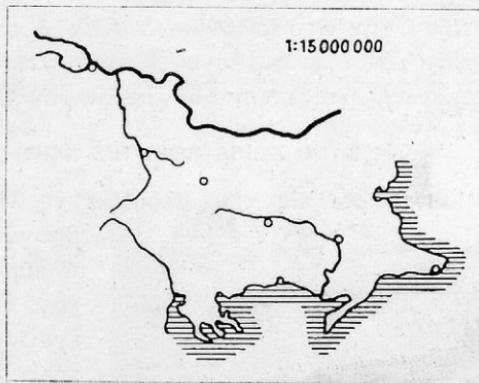
τεῖαι ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι καὶ λαχανικά καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἔξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. 'Ο κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

* 'Ο Ἀξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν· διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. "Ετοι διδηρόδρομος, δ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

"Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. 'Ο Βαρδάρης, δπως λέγεται ἐκεῖ ο δρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτὸ τὸ βαθύπεδον, ἀν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλῖμα του πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι δύμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

'Εκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς της ἡ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος

95. 'Ο Ἀξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἔνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

είναι τὰ **Γενιτσά** (10 000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ ὅποιον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι δὲ **Γιδᾶς**. Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλουκιοῦ φοροῦν ὥραίαν μακεδονικήν ἐνδυμασίαν μὲν ὑψηλὸν κεφαλόδεμα ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γενιτσά εἶναι τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἔγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γενιτσῶν εἶχον ὁχυρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τούρκοι ποὺ ὑπερσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντίνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν δόδον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

2. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνά τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάικον, Πιέρια) εἶναι δασώδη καὶ ἔχον πολλάς πηγάς μὲν ἄριθμονα νερά. Δι' αὐτὸν πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους ὁπαροφόρων δένδρων.

(Φωτογρ. 'Οδοικ. Συλλόγον')

96. Καταρράκτης Ναούσης.

ὅμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχα

Εἰς τούς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὥραίαι πόλεις : ἡ **Βέροια** (15 000 κάτ.), ἡ **Νάουσα** (11 000) καὶ ἡ **Ἐδεσσα** (13 000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά τῆς προϊόντα· ἡ **Ἐδεσσα** διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ **Νάουσα** διὰ τὰ κρασιά της, ἡ **Βέροια** διὰ τὰ καρπούζια καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς

νίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ ύφάσματά των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ εύρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἔργοστάσιά των.

‘Ψηλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἔργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μὲ τὸν ἀτμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, δταν πίπτῃ ἀπὸ ὄψος. ‘Ο Ἐδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἔξ ὠραίους καταρράκτας. “Οπως ὑπελόγισαν, μὲ τὴν δύναμιν των θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἡλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

‘Η Ἐδεσσα εύρισκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὁ ὅποιος ἔνώνει τὰ ὅρη Βέρμιον καὶ Βόραν. Δι’ αὐτὸν καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὅποιος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μὲ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται ἀπὸ αὐτῆν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι ὁχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἐδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (10 000 κάτ.) ἔχει μεγάλο ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων. Διότι ἡ περιοχή της, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχάς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτήρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

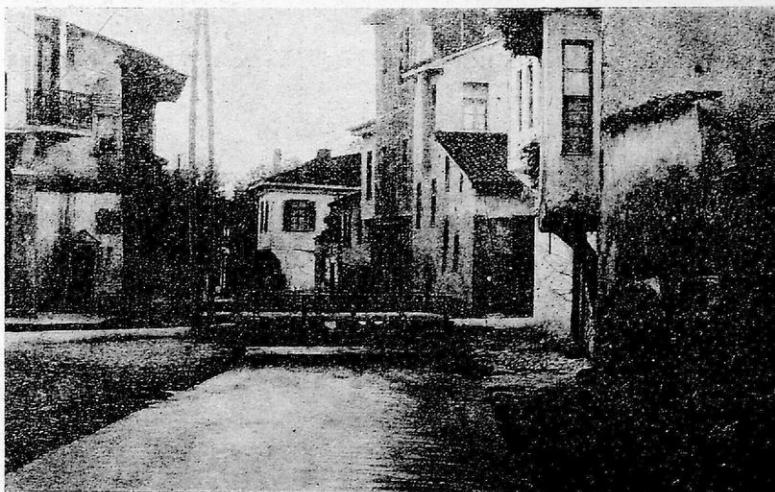

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.

"Αν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν είς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ *Λιτόχωρον* εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ δσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὅρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ δρη Βόρας καὶ Πάικον σχηματίζουν μίαν πλατείαν λεκάνην, ἡ δόποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται *Ἀλμωπία*. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς

98. "Εδεσσα. Ο ποταμὸς Βόδας ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

βορείους ἀνέμους· ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά. ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εύφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν πρὸ πάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ *Αρδέα* (Σούμποσκον).

"Η μορέα εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Πατίκου ὅρους, ὃπου εἶναι ἡ *Γουμένιτσα*. Δι' αὐτὸς εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν *Γευγελὴν* καὶ τὴν *Δοϊράνην*, τρέφουν μεταξοσκώληκας. 'Αλλ' αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ανατολικώς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἔως τὰ ὅρη Κερκίνην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὔφοροι. Δι' αὐτὸν μόνον μικραὶ πόλεις ύπαρχουν ἔδω, δὲ **Δαγκαδάς** (3000 κάτ.), δηπου ύπαρχουν θερμαὶ πηγαὶ καὶ τὸ **Κιλκίς** (6000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ δὲ **Δαχανάς**, ἔν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνί-

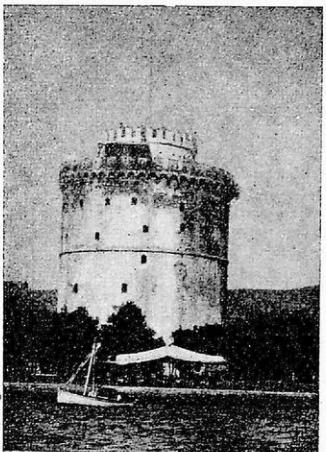

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

99. Η Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνον). Ἐμπρὸς ἀριστερά δὲ Λευκός Πύργος, εἰς τὸ βάθος δὲ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

κησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. ✕

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὑρίσκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ δοπία εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἦμπο-

100. Ο Λευκός Πύργος, έως τὸν ὅποιον ἔφθαναν τὰ τείχη, ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ἡ Ἀγία Σοφία, οἱ Ἀγιοὶ Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σώζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

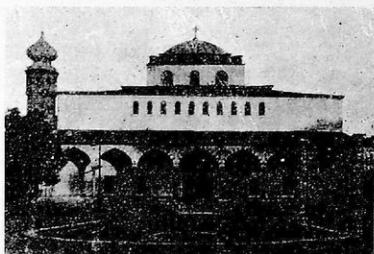
Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν ἑλληνική. Τὴν 26 Ὁκτωβρίου, ἐορτὴν τοῦ πολιούχου Ἀγίου Δημητρίου, διστρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερά πυρκαϊά κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος

ροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμήν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὠνόμασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὅποια ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εύθυνς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις της εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμήν της ἐξαίρετος, ἡ Θεσσαλονίκη ἥκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιοτάτους ναούς. Μερικοὶ

101. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν δευτέραν αἰώνα μ.Χ.

τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλής ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὅδούς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομάς.

"Ετοι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ κράτους κατὰ πληθυσμὸν (240 000 κάτ.) καὶ συγχρόνως ὁ δεύτερος ἐμπορικός μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς δλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ δλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρα ζώνη· ἔκει δηλ. οἱ ἐμποροὶ ἡμποροῦν νὰ ἐκφορτώνουν καὶ νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, δσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς τὴν Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

'Η Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. "Εχει ἔνα ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολάς τῆς ἔχεινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος. *τετεμένη*

3. Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

"Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὀρεινὴ. Τὰ ὅρη **Χολομῶν** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν δλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδᾶ**, αἱ δποῖαι δμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

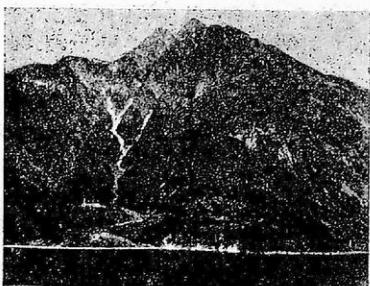

102. Οἱ Ἡγιοὶ Ἀπόστολοι, ὠραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

Αἱ τρεῖς δῆμοι μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξύ των (*Σιγγιτικὸς* καὶ *Τορωναῖος* ἢ *τῆς Κασσάνδρας*) ἔχουν τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἴσθμοι ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἴσθμος μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρηνς, ὅταν ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὸ 490 π. Χ., τὸν ἔκοψε, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἑκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ *Αθως* (2000 μ.). Λέγεται καὶ *Άγιον Όρος*, ἐπειδὴ

(Φωτ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπ. Συγκ.)

103. Ὁ *Αθως* ἢ τὸ *Άγιον Όρος* ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.

ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλούς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται δσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ ἔδαφος πολλὰ δρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικά τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλείον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (*Ισβορος*), εἰς δὲ τὰ δυτικά ὑπάρχουν δρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμάτου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλάς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτάς, τὰ *Στάγειρα*, ἦσαν πατρὶς τοῦ φι-

εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 5000 μοναχοί, οἱ δοποὶ ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς *Καρφάς*.

Τὸ κλῖμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ παράλια μέρη εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, τὰ δὲ βουνά της στόλιζονται μὲν ὠραῖα δάση. Ἀλλ’

ἔπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλούς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται δσον πρέπει.

λοσόφου 'Αριστοτέλους' δύο ἄλλαι, ἡ "Ολυνθος καὶ ἡ Ποτίδαια, ύπηρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικάς κωμοπόλεις. Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4000 κάτ.), ὁ ὅποιος εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

"Οπως εἰς τὴν κεντρικήν, ἔτοι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν αἱ ὁροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνονται ἡ **Κερκίνη** (Μπέλες), τὸ **Μενοίκιον**, τὸ **Φαλακρὸν** καὶ ὁ **Μούντζινος**, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ **Παγγαῖον** καὶ τὸ χαμηλὸν ὅρος **Σύμβολον**.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ **λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν** καὶ τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Αράμας**. Άι λοφοσειραὶ δμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξύ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εύκολως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

'Επειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὅρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὔρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἐσχήματιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην **Κερκινῖτιν** (ἢ τ' **Ἀχινοῦ**). 'Επειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμών καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἔχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτήν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον δλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνά τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εύτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόγισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἰς εύφορίαν εἶναι μοναδικαί. 'Εδῶ οἱ ἀγροὶ σπείρονται δύο φοράς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὄψος τοῦ ἀραβο-

σίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλήθος χωρίων συναντώμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αύτάς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

“Οπως ὁ Ἀξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμών ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αιγαῖον, ἥνοιξε στενάς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδου ἢ Ρούπελ). Δι’ αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικήν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαΞιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἔως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ *Νέστος* εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἐλλά, ἐπειδὴ αἱ ὁροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως ὁ *Νέστος* ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολάς του ἕνα μεγάλο καὶ εὔφορον βαθύπεδον.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

“Αν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλίμα. διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμα των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, ὅσπρια, γεωμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λόφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

‘Ο καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. ‘Η ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μαΐου μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικάς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἔως δτού τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῆ καὶ βγάλῃ φύλλα.

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

104. 'Ο Νέστος. Τούς έλιγμούς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ δ σιδηρόδρομος. Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδή. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἔκεινοι διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρόδει εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἔκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ἔχωρίζουν κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἔργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. "Ετσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἔργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν πάουν.

Ο καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ὀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ **Σέρραι** (30 000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (32 000) καὶ ἡ **Καβάλλα** (50 000).

Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα· ἥσαν κέντρον ἐλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ δόποιοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φοράς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὠραιότερα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

"Η **Δράμα** ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. "Ἐχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

"Η **Καβάλλα** εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς 'Ελλάδος' διότι τὸ κλῖμα τῆς εἶναι πολὺ εύνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

"Ἀλλαὶ μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ **Νιγέρια** (7000), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (7000), ἡ **Έλευθερούπολις** (Πράβι, 5000), τὸ **Δοξάτον** καὶ ἡ **Χρυσόπολις** εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ **Σι-**

δηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ δποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

105. Ἡ Καβάλλα, μία ἀπὸ τὰς ώραιοτέρας πόλεις τῆς πατρίδος μας.

δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1 630 000 κατοίκους.
Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς ἑννέα νομούς:
1) τὸν νομὸν Κοζάνης, 2) τὸν νομὸν Φλωρίνης, 3) τὸν νομὸν Πέλλης, 4) τὸν νομὸν Κιλκίς, 5) τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, 6) τὸν νομὸν Χαλκιδικῆς, 7) τὸν νομὸν Σερρῶν, 8) τὸν νομὸν Δράμας καὶ 9) τὸν νομὸν Καβάλλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 139) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

<i>Μορφή</i>	"Ορη: Γράμμιος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούριος, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπίος (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινος, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλιον, Παγγαῖον, Σύμβολον, "Αθως (2000 μ.).																					
<i>τοῦ</i>	"Οροπέδια: τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Ὁρεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαΐδος.																					
<i>εδάφους</i>	Βαθύπεδα: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.																					
<i>Ποταμοί</i>	Άλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος, Ἐχέδωρος.																					
<i>Λίμναι</i>	Βρυγηλίς (Πρέσπα), Βεγορίτις (Οστρόβου), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλβη, Λαγκαδά.																					
<i>Γεωργικὴ</i>	<table border="1"> <thead> <tr> <th><i>Εἰδη καλλιεργείας</i></th> <th><i>Καλλιεογούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i></th> <th><i>Ἄξια παραγωγῆς εἰς δραχμάς</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Σιτηρά</td> <td>5 200 000</td> <td>1 750 000 000</td> </tr> <tr> <td>"Οσπρια.</td> <td>220 000</td> <td>105 000 000</td> </tr> <tr> <td>Λαχανικά, γεώμηλα. . .</td> <td>150 000</td> <td>180 000 000</td> </tr> <tr> <td>Καπνά, βάμβαξ . . .</td> <td>225 000</td> <td>2 350 000 000</td> </tr> <tr> <td>"Αμπελοί</td> <td>135 000</td> <td>48 000 000</td> </tr> <tr> <td>Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια</td> <td>—</td> <td>14 000 000</td> </tr> </tbody> </table>	<i>Εἰδη καλλιεργείας</i>	<i>Καλλιεογούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Ἄξια παραγωγῆς εἰς δραχμάς</i>	Σιτηρά	5 200 000	1 750 000 000	"Οσπρια.	220 000	105 000 000	Λαχανικά, γεώμηλα. . .	150 000	180 000 000	Καπνά, βάμβαξ . . .	225 000	2 350 000 000	"Αμπελοί	135 000	48 000 000	Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	14 000 000
<i>Εἰδη καλλιεργείας</i>	<i>Καλλιεογούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Ἄξια παραγωγῆς εἰς δραχμάς</i>																				
Σιτηρά	5 200 000	1 750 000 000																				
"Οσπρια.	220 000	105 000 000																				
Λαχανικά, γεώμηλα. . .	150 000	180 000 000																				
Καπνά, βάμβαξ . . .	225 000	2 350 000 000																				
"Αμπελοί	135 000	48 000 000																				
Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	14 000 000																				
<i>παραγωγὴ</i>																						
<i>τοῦ</i>																						
<i>ἔτους</i>																						
<i>1936</i>																						
<i>Κτηνοτροφία :</i> <i>Ἄριθμος ζώων ἔτους 1936</i>	<table border="1"> <thead> <tr> <th><i>Βόες καὶ ἄγρια</i></th> <th><i>"Ιπποι</i></th> <th><i>Ἵμονοι</i></th> <th><i>Πρόβατα</i></th> <th><i>Αἶγες</i></th> <th><i>Χοῖροι</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>480 000</td> <td>90 000</td> <td>24 000</td> <td>1 900 000</td> <td>1 000 000</td> <td>150 000</td> </tr> </tbody> </table>	<i>Βόες καὶ ἄγρια</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>Ἵμονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἶγες</i>	<i>Χοῖροι</i>	480 000	90 000	24 000	1 900 000	1 000 000	150 000									
<i>Βόες καὶ ἄγρια</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>Ἵμονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἶγες</i>	<i>Χοῖροι</i>																	
480 000	90 000	24 000	1 900 000	1 000 000	150 000																	

Νομός	Έπιφανεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν δλφ	κατὰ τ.χλμ.	
Κοζάνης	6297	195 000	31	Κοζάνη 14, Γρεβενά 4, Σιάτιστα 3, Πτολεμαΐς 6.
Φλωρίνης	3502	145 000	42	Φλώρινα 15, Καστορία 8.
Πέλλης	2720	110 000	41	"Εδεσσα 11, Γιαννιτσά 8, Αρδέα.
Θεσσαλονίκης	6308	625 000	83	Θεσσαλονίκη 250, Κατερίνη 10, Βέροια 15, Νάουσα 10, Λαγκαδάς.
Κιλκίς	2505	90 000	36	Κιλκίς 6, Γουμένιτσα.
Χαλκιδικής	3205	80 000	22	Πολύγυρος 3, Αρναία.
Σερρῶν	4055	210 000	51	Σέρραι 30, Νιγρίτα 7, Σιδηρόκαστρον 7, Ζίχνα.
Δράμας	3495	135 000	38	Δράμα 30.
Καβάλλας	2170	135 000	62	Καβάλλα 50, Πράβιον, Χρυσόπολις.
"Αγιον Όρος	340	5 000	17	Καρναλ.
"Ολη ή Μακεδονία	34 600	1 630 000		

Άσκησεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Δεῖξε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, ποὺς τὰς δποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διατί δ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπήν; — Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λά-

ρισαν ἔως τὴν Φλώριναρ; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγης ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστοριάν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγωαν μεγάλαι μάχαι κατὰ τὸν πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εὖρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ διοικήσου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί· α') ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ') ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

X. 4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν;
2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον δύον διασταυρώνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμὸν ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐβρου. Περίγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἐβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. — 3. Ποία εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην;
4. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

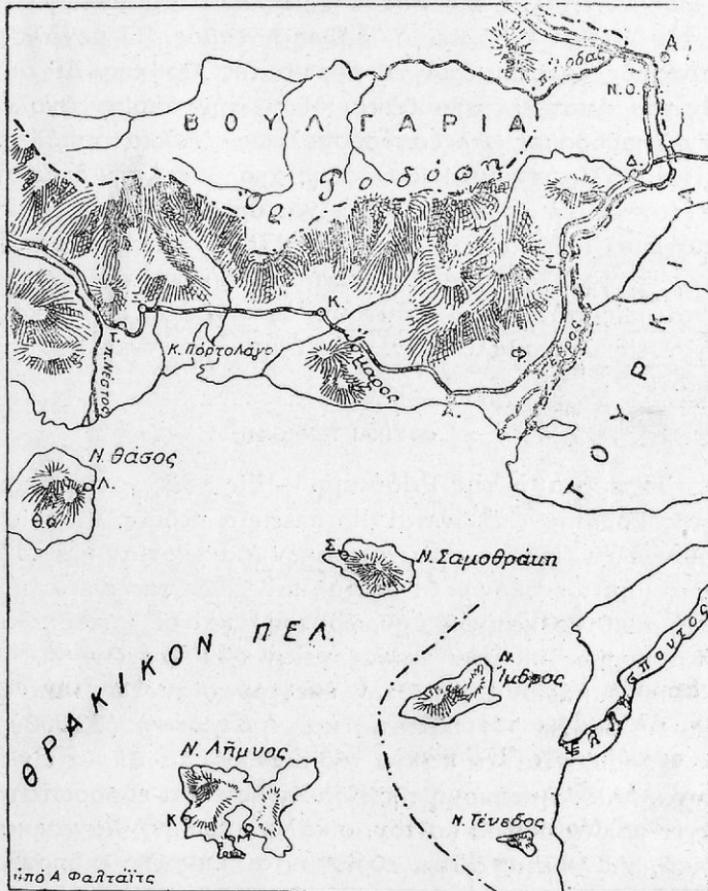
A'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολάς τοῦ Νέστου ἔως τὴν Προποντίδα καὶ ἔως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν δριόν πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἴμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην πρὸς πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν βουλγαρικήν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἔως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν δὲ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ' ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, δταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικράν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἐλληνική, δὲ δὲ Ἐβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολάς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρκετοὶ Τούρκοι.

Ούτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ "Ελληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλίμαξ 1:2 000 000).

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὁροσειραὶ (**Ροδόπη**, **Ισμαρος**) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχημα-

τίζουν μεταξύ των ἐν λεκανοπέδιον, τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὅποιαν διαρρέει ὁ Ἔβρος ποταμός. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸν κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν δόδον, τὴν ὅποιαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανούπολεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ ὁροσειραὶ καὶ εἶναι διμάλη. Μόνον εἰς ἐν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ Πόρτο Λάγουν. Ἡ εἰσοδός του εἶναι στενή· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, δὲ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον λιθοτροφεῖον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

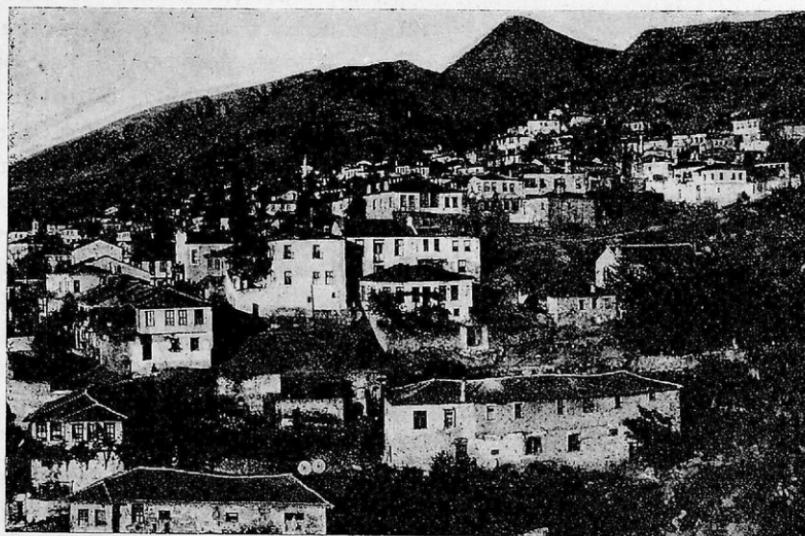
1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὅποια ἔχει τὸ ἔδιον ἔδαφος μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἔδιον κλῖμα (ἡπειρωτικόν). Δι' αὐτὸν καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἔδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἔμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ Ξάνθη (34 000 κάτ.) καὶ ἡ Κομοτινὴ (32 000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τα δόποια εἶναι περιζήτητα. Ἀλλ' ἡ περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφοριατάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρά (σῖτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικά καὶ διπωρικά. Αἱ πόλεις αὗται εύρισκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἔξαγουν πολλὴν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἔβρου. — Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἔβρος ἔκαμε βαθείας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος του εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εὐφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὐ-

ταὶ ἔξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχνάς δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἔβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον· εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εύρισκομεν πεῦκα καὶ ἔλαιας. Ἄλλ’ εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλῖμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλὶ καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν

107. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης.

χειμῶνα καὶ 20 βαθμούς ύπό τὸ μηδέν. Τὸ θέρος δμως εἶναι θερμόν· ὅστε τὸ κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι’ αὐτὸν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ἡ δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ύγρα καὶ βαλτώδη μέρη εύδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σησάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔβρου εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεώνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σου-

φλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὀρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, δπως ἀλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. "Οπως δὲ ἀλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάιον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

108. Χωρικὴ τοῦ Διδυμοτείχου. Ζυγίζει μὲν ἐγχωρίαν ξυλίνην ζυγαριάν.

δποίαν κατώκησαν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

"Η δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν νομὸν *Ροδόπης* μὲν ἔδραν τὴν *Κομοτινήν* καὶ 2) τὸν νομὸν *"Εβρου* μὲν ἔδραν τὴν *Ἀλεξανδρούπολιν*. χ

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

<i>Γεωργική παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936</i>	<i>Εῖδη καλλιεργείας</i>	<i>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Άξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>
	Σιτηρά	1 280 000	540 000 000
	"Οσπρια	50 000	25 000 000
	Λαχανικά, γεώμηλα	55 000	55 000 000
	Καπνά	230 000	480 000 000
	Σησάμι	90 000	25 000 000
	"Αμπελοι	20 000	10 000 000
<i>Κτηνοτροφία: Άριθμός ζώων ἔτους 1936</i>	<i>Βόες, ἀγελάδες, βούβαλοι</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>"Ημίονοι</i>
	140 000	10 000	1 500
<i>Νομοὶ εἰς τ. χλμ.</i>	<i>Πληθυσμὸς</i>		<i>Σπουδαιότεραι πόλεις</i>
	<i>ἐν δλφ</i>	<i>κατὰ τ. χλμ.</i>	
<i>Ροδόπης</i>	4351	195 000	45
			<i>Κομοτινὴ 32, Ξάνθη 34.</i>
<i>"Εβρου</i>	4233	145 000	34
			<i>"Αλεξανδρούπολις 15, Σουφλὶ 7, Διδυμότειχον 9, Νέα Όρεστιάς 4.</i>
<i>Τῇ δυτικὴ Θράκῃ</i>	8584	340 000	

Άσκησεις. — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀναποικικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ χλωρὰ κονκούνια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς δλητὴν τὴν Ἑλλάδα, ἔζυγιζον 2 700 000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600 000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς Ἔβρου. Τί ποσοστὸν ἀπὸ δλόκηληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν; — 3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν ἐκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διατί ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 12 φορᾶς διλιγωτέρας ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. — Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμάς; Ποία ξένη χώρα ἔκπεινεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Ἀλγαῖον; Ποῖαι νῆσοι κλείουν τὸ Ἀλγαῖον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Ἀλγαῖον πρὸς τὰ BA; Μὲ ποίας πρὸς τὰ NA καὶ NA; — 3. Ποῖαι νῆσοι εδρίσκονται εἰς τὸ βρύσειον μέρος τοῦ Ἀλγαῖον; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τουρκίαν; — 4. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Ἀλγαῖον. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Ἀλγαῖον κατέχει ἡ Ιταλία καὶ μὲ ποῖον ὄνομα τὰς διακρίνομεν;

A'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος δόμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν· διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευράς τὸ περιβάλλει ἔηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα - Αντικύθηρα - Κρήτη - Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸν φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νῆσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν νήσων:

Κάποτε ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερά τοῦ Ἀλγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ἔηρά. Ἄλλ' ἡ ἔηρά αὐτὴ δλίγον κατ' δλίγον ἔχαμήλωσεν, «ἔβούλιαξε». τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Ἀλγαίου.

B'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος, καθὼς εἴπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξι-

δια. "Ετοι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἐνώνει τὰς χώρας, που βρέχει μὲ τὰ νερά του.

'Εκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοια εύρισκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. "Ετοι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλλα κ.τ.λ.).

'Επι πλέον τὸ Αιγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει καὶ τρεῖς φυσικάς ἔξοδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. "Ετοι τὸ Αιγαῖον ἀποτελεῖ μιαν μεγάλην ὁδόν, ἡ δποία συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. 'Η γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αιγαίου συντελεῖ, ὅστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιοτέρα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

'Αναλόγως τῆς θέσεως, τὴν δποίαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αιγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικάς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αιγαίου εἶναι πέντε: ἡ **Θάσος**, (12 000 κάτ.), ἡ **Σαμοθράκη** (4000), ἡ **Λῆμνος** (24 000), ἡ **"Ιμβρος** (10 000) καὶ ἡ **Τένεδος** (3000).

Τὸ κλῖμα εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Αιγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. "Ενεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικά ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτά, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εύδοκιμοῦν.

'Η **Θάσος** καὶ ἡ **Σαμοθράκη** εἶναι πολὺ δρειναί. Τὰ βουνά των εἶναι ύψηλά καὶ τὰ στολίζουν ὡραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. 'Η Θάσος ἔχει καὶ λευκό-

τατα μάρμαρα και μεταλλεύματα φυεδαργύρου. Αι κυριώτεραι κωμοπόλεις της είναι ή *Παναγία* και ο *Θεολόγος*.

‘Η *Λήμνος* ᔁχει βουνά χαμηλά, άλλ’ είναι τελείως γυμνή από δάση’ διότι οι κάτοικοι της τρέφουν πολλά ποίμνια και προτιμούν νά ᔁχουν βοσκοτόπους. Εις τάς κοιλάδας εύδοκιμούν πολὺ ή ζμπελος, ή συκή και ή άμυγδαλή, εις δὲ τὰ πεδινά μέρη παράγεται κριθή και βάμβαξ άριστης ποιότητος. Έκλεκτὸν είναι και τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

109. Σπίτι χωρικό τῆς Λήμνου μὲ «ἀξάτα» (ἐξώστην) και «κουβούκλι» διὰ τὸν φούρνον.

‘Η *Ιμβρος* παράγει τὰ ίδια προϊόντα μὲ τὴν Λήμνον, ή δὲ *Τένεδος* παράγει κυρίως οἶνον.

2. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ *Αιγαίου* πελάγους περιλαμβάνει τὴν *Εὔβοιαν* και δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς *βορείας Σποράδας* και τὰς *Κυκλαδας*.

1. Η Εὔβοια

(150 000 κάτοικοι).

Μία στενή λωρίς θαλάσσης χωρίζει τὴν *Εὔβοιαν* ἀπό τὴν *Στερεάν* Ελλάδα, δι πορθμὸς τοῦ *Εὐρίπου*. Τὸ πλάτος του εί-

ναι 40 μέτρων καὶ τὸ βάθος του $8 \frac{1}{2}$, μέτρων. Δι' αὐτὸ κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητή, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει· ἔτσι ἀφήνει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τοῦ Εὔβοϊκου κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει δμως ἐκεῖ ἐνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ $6 \frac{1}{2}$, ὥρας τὰ νερά τρέχουν ὡς ποταμὸς δρμητικὸς

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ Στενὸν τοῦ Εύριπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εύβοϊκου πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας $6 \frac{1}{2}$, ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸ τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἔως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερά καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεύμα. "Αλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται παλιροΐα.

"Οπως μᾶς δεικνύει δ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εὔβοια δμοιάζει κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὀρεινή, ἀλλ' ἔχει καὶ μικράς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ πεδιὰς τῆς Χαλκείδος, ἡ δόποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Δηλάντιον πε-

δίον, καὶ ἡ πεδιάς τοῦ Σηροχωρίου. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ δσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαΐαν, τὴν συκῆν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἰναι οἱ οἰνοὶ τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἀφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια δλης τῆς νήσου.

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

111. Χωρικὴ τῆς Ἀγίας Ἄννης μὲ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις· διότι ἡ Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ωραῖα πόλις μὲ δροσερὸν κλίμα. Ἡ κίνησίς της αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν *Αιδηψὸν* διὰ λουτρῶν.

Τὰ δρη τῆς Εύβοιας εἰναι ύψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (*Διρφυς*, *"Οχη, Κανδήλι*). Τὰ περισσότερα στολίζονται μὲ ωραῖα δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνια. Πρὸ πάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγοράν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὄρυκτά ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εύβοιας¹ πολλὰ, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν *Κύμην* καὶ τὸ Ἀλιβεριόν, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθώς εἴδομεν, ἡ Εύβοια εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εύριπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, διστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μὲ αὐτὴν. Δι' αὐτὸ δλαι αἱ ὁδοὶ τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλυτέρα της πόλις, ἡ *Χαλκίς* (17000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται εἴτε μὲ τὰ πλοῖα εἴτε μὲ

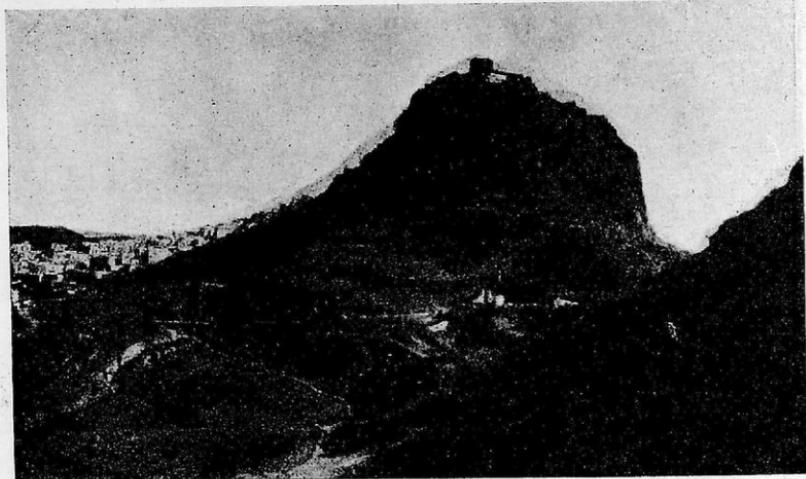
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι ἡ *Κύμη*, ἡ *Ιστιαία* (Ξηροχώριον), ἡ *Λίμνη*, ἡ *Ἄγια Άννα*, τὸ *Ἀλιβέριον*, ἡ *Κάρυστος*.

Ἡ Εὔβοια ἀποτελεῖ ἴδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες

(13 500 κάτοικοι).

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εὔβοίας εὑρίσκονται διάφοροι νήσοι. Αἱ

112. Ἀποψις τῆς Σκύρου.

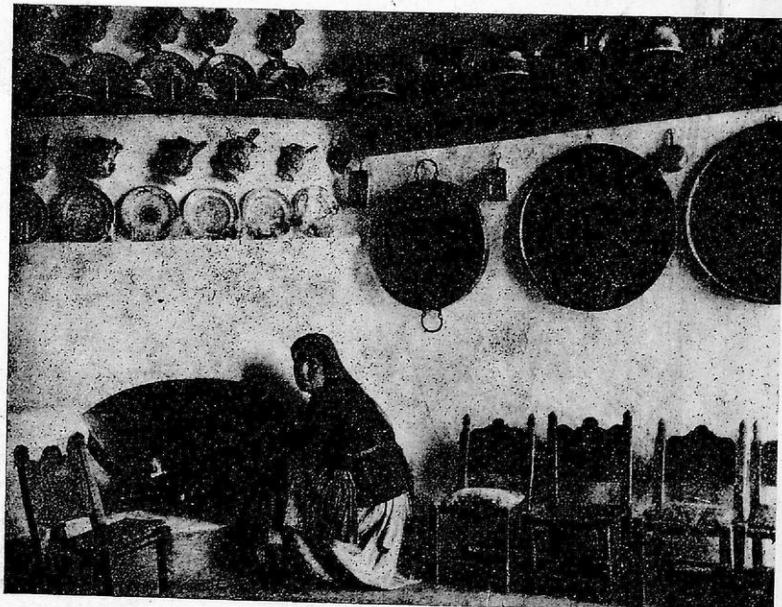
μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ *Σκῦρος* (3000 κάτ.), ἡ *Σκόπελος* (6000) καὶ ἡ *Σκίαθος* (3500).

Αἱ νήσοι αὗται εἶναι βραχώδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὔφοροι. Τὰ προϊόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὁπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρί τῆς Σκύρου.

Ἡ Σκῦρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὅποια εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὥραίαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ

ἐπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθώς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δειγματα ώραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ίδιως τῶν ἀστακῶν.

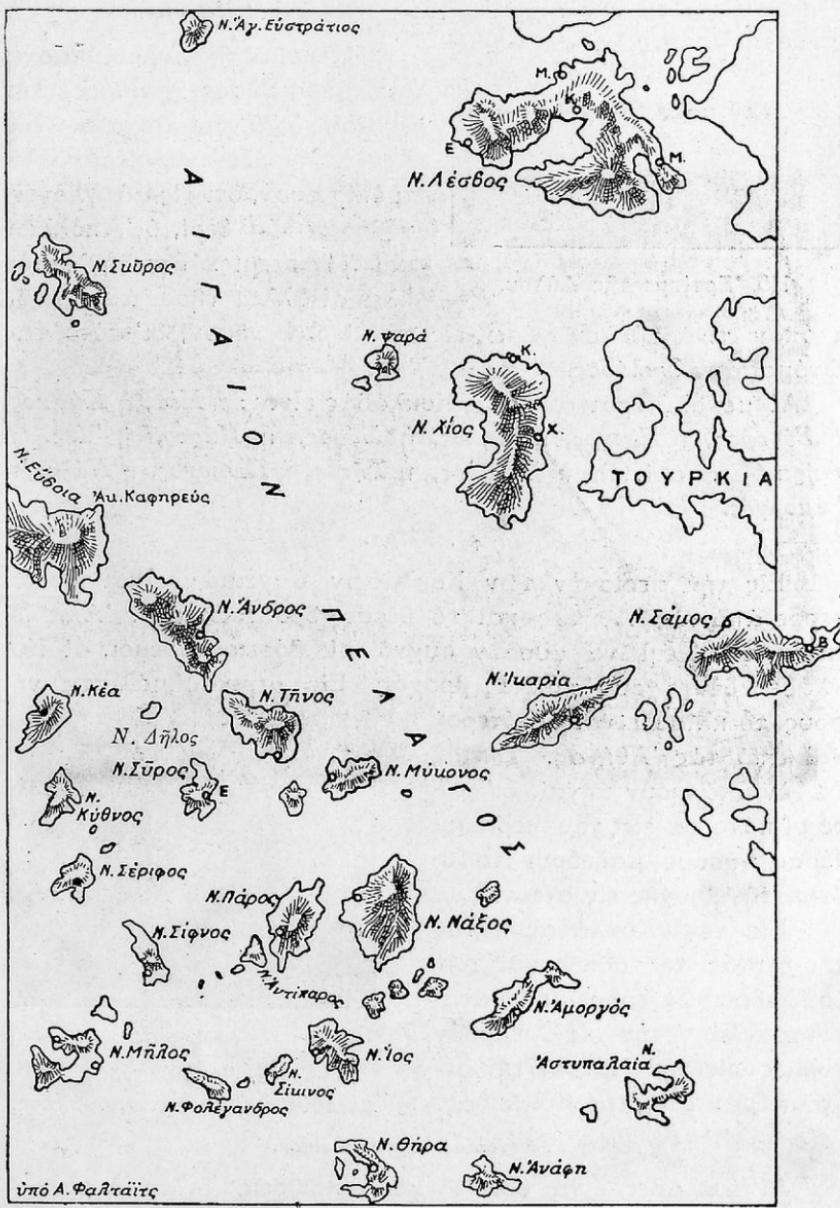
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

113. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲν ώραῖα καὶ χαρακτηριστικὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

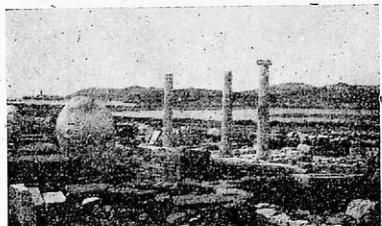
3. Αἱ Κυκλάδες.

(140 000 κάτοικοι).

1. *Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εὑρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγονς κατέχουν;* — 2. *Εὗρετε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ διηγήστε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλαδας νῆσους.*

114. Χάρτης τῶν Κυκλαδῶν.

115. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

τρόπον τινά κύκλον γύρω εἰς τὴν ιεράν νῆσον, δι' αὐτὸς τὰς ὀνόμασαν **Κυκλάδας**.

Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι: ἡ **Κέα**, ἡ **Κύθνος**, ἡ **Σέριφος**, ἡ **Σίφνος**, ἡ **Μῆλος**, ἡ **Σῦρος**, ἡ **Πάρος**, ἡ **"Ιος**, ἡ **Θήρα** (Σαντορίνη), ἡ **"Ανδρος**, ἡ **Τήνος**, ἡ **Μύκονος**, ἡ **Νάξος**, ἡ **Αμοργός**.

β'. Κλῖμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμῶν εἶναι γλυκύ-
τερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐ-
πειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυ-
κλάδες δὲν ἔχουν πολλάς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νῆ-
σους τὸ κλῖμα εἶναι ξηρότερον
καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ
δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐ-
τὸς οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσο-
τέρας νήσους μαζεύουν τὸ ύ-
δωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εύδοκιμεῖ ἡ στα-
φιδάμπελος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν Νάξον, τὴν με-
γαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

γ'. Ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι δρειναὶ καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸς πολλοὶ

α'. Ὁρομα.

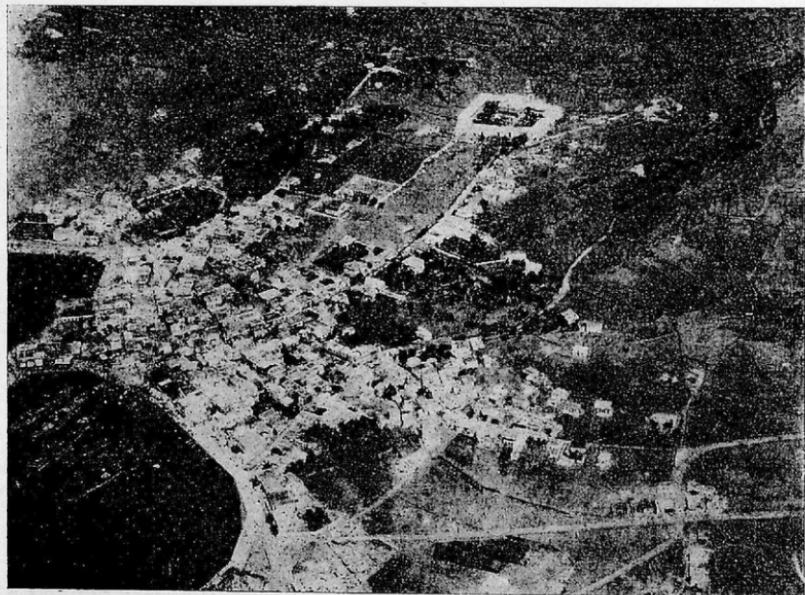
Πλησίον τῆς Σύρου ὑπάρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ **Δῆλος**. Τὴν νησίδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλ-
ληνες τὴν ἐθεώρουν ιεράν, διότι
ἐπίστευον, δτὶ εἰς αὐτὴν ἐγεν-
νήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων
καὶ ἡ Ἀρτεμις. Ἐπειδὴ λοιπὸν
ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν
τὴν ιεράν νῆσον, δι' αὐτὸς τὰς

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους.

άπό τούς κατοίκους των γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀλιεῖς. "Οσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὅσπρια, ίδιως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικά μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρώιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἰνοὶ τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτο-

(Φωτ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

117. Ἡ Τήνος μὲ τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνου), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.

κάλια καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς "Ανδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρί τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τούς κατοίκους εὑρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νῆσων. Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ύπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὀρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἔξαγουν σμύριδα, ἡ ὅποια εἶναι μοναδικὴ

εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθνον καὶ τὴν Σίφνον ἔξαγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.τ.λ.

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλαδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲν πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

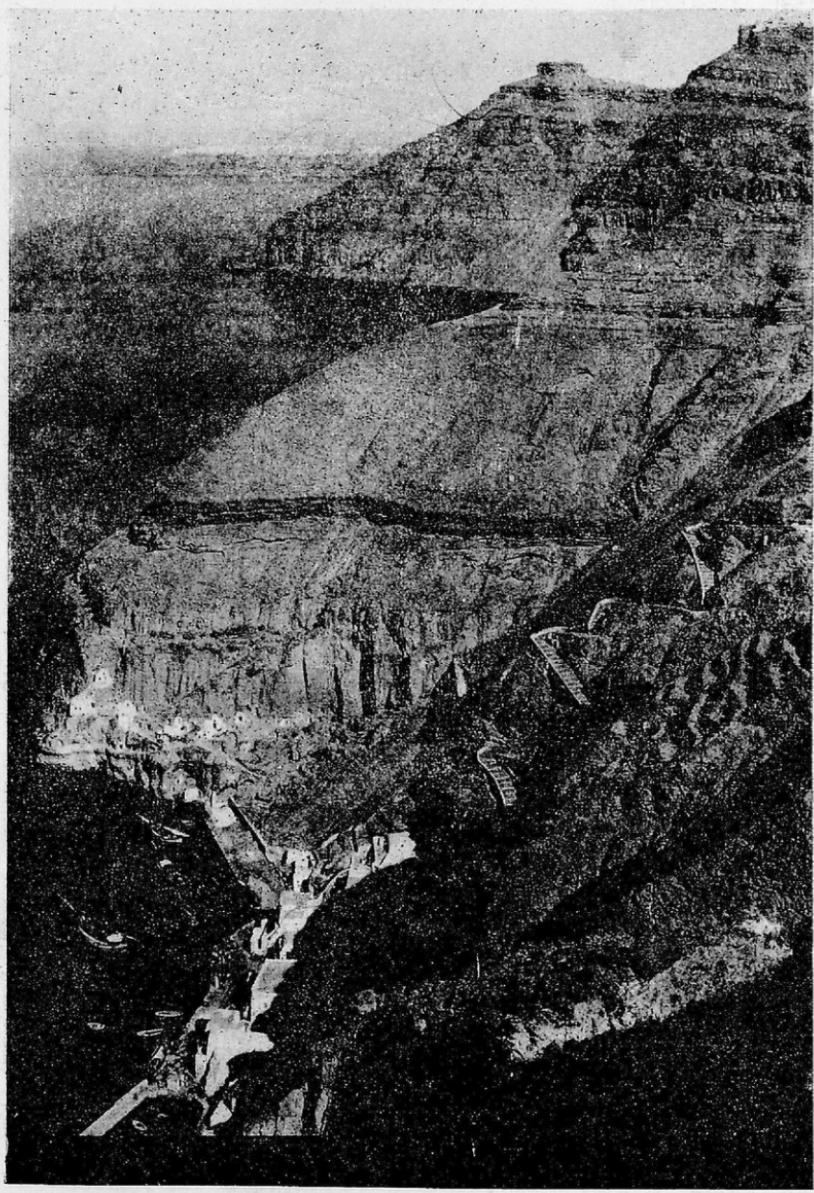
Απὸ τὰ σπουδαιότερα ὄρυκτὰ τῶν Κυκλαδῶν εἶναι ἡ Θηραϊκὴ γῆ, τὴν δοποίαν ἔξαγουν εἰς τὴν Θήραν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τουμέντων, πλίνθων κ.ἄ. Ἡ γῆ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐλαφρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲ στάκτην προϊήλθεν ἀπὸ παλαιάς ἐκρήξεις τοῦ ἥφαιστειου, τὸ δοποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ύπάρχει ἐν ἀνοιγμα

τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ δοποῖον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαλνουν καπνὸς καὶ ἀέρια πνιγηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτές ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακράν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν διτὶ τὸ ἥφαιστειον ἐνεργεῖ ἢ εύρισκεται ἐν ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι του ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

δ'. Ο πληθυσμὸς τῶν Κυκλαδῶν.

Μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ δλας τὰς Κυκλαδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ **Νάξος** (20 000 κάτ.), ἀκολούθουγ δὲ κατὰ σειρὰν ἡ **Ανδρος** (18 000), ἡ **Πάρος** (10 000), ἡ **Τήρος** (12 000), ἡ **Μῆλος** (5000), ἡ **Αμοργὸς** (3000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (28 000), ἡ δοποίᾳ ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλαδας. Δι' αὐτὸν ἡ **Ερμούπολις** (22 000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὀλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλαδῶν. Ἀλλοτε μάλιστα δὲ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγ-

(Φωτογρ. Νέλλης)

119. 'Ο λιμήν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν δποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωριά μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται, τὰ διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

κοινωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ἀλιγόστευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἐχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια· ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ύαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ.ἄ.

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10 000) ἔχει καὶ ἡ Θήρα· διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὔφορον καὶ εἶναι ὅλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ **Λέσβος** (150 000 κάτ.), ἡ **Χίος** (75 000), ἡ **Σάμος** (60 000) καὶ ἡ **Ίουαρία** (11 000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοιάς, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἵση μὲ αὐτήν. Διότι δὲν εἶναι τόσον ὀρεινή, ὅσον ἡ Εὔβοια. Τὸ ὑψηλότερον ὅρος της, ὁ **Ολυμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Υμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὔφορον, δι' αὐτὸν ἡ νῆσος αὐτὴ ἥμπορεῖ νὰ

συντηρή πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα τῆς εἶναι γλυκύ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἔλαια φυτρώνει μόνη τῆς εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὄλόκληρα δάση. Ὡραῖον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς Γέρας καὶ τῆς Καλλονῆς, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρά πολλά, ὅσπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ δύρκτά (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου *Μυτιλήνη* (30 000 κάτ.) συγκεντρώνει δλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ *Πλωμάριον* (7000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἔλαιουργίας καὶ σαπωνοποιίας. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου : ἡ Ἔρεσσός, ἡ Καλλονή, ἡ Ἀγιάσος, ἡ Μήδουμνα καὶ ὁ Πολύχνιτος (7000), ὅπου ύπαρχουν σπουδαῖαι λαματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον δρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸς καὶ αὐτὴν ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλῖμα τῆς Χίου εἶναι γλυκύ. Δι' αὐτὸς εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἔλαια, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ τὰ ἄλλα ὄπωροφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

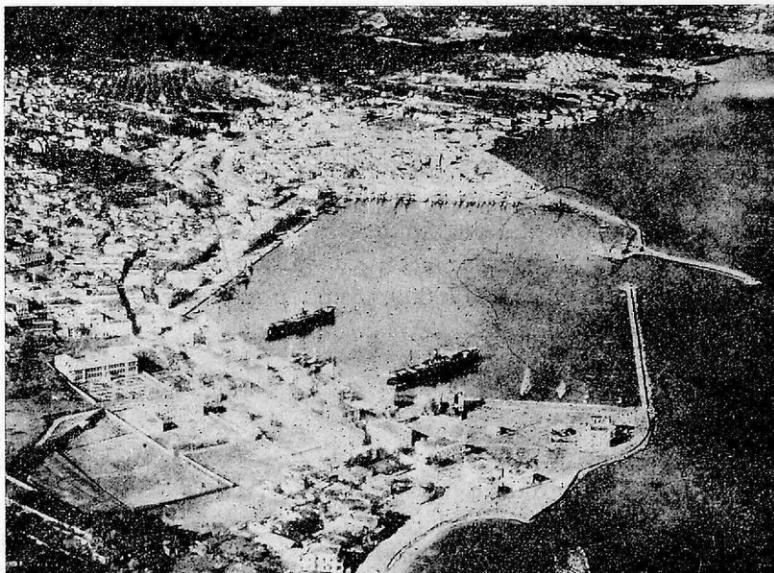
Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νή-

121. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

σου (*Μαστιχοχώρια*) φύεται ἔν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔξαγεται ἡ περίφημος μαστίχα τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρά καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ώραία πρωτεύουσα τῆς νήσου (*Χίος* ἢ *Χώρα*, 23 000 κάτ.) ἔχει καλόν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κα-

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνον).

τασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλάς, καθὼς τὰ *Καρδάμυλα* (5500 κάτ.) καὶ τὴν *Βολισσόν*.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ ὄποιος ἐπλούτησε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Εἰς τὰ BA τῆς Χίου εύρισκονται αἱ μικραὶ νῆσοι *Οίνονσαι*. Οἱ κάτοικοι τῶν (2500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εύρισκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρά** μὲ 800 μέτρων κατοίκους. "Αλλοτε δύμας τὰ Ψαρά εἶχον πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. 'Ο πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. 'Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον τῶν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι᾽ αὐτὸν ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἦνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

'Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνότερον πληθυσμόν. "Αν καὶ ἔχει ύψηλὰ ὅρη (**Κεφαλεύς**, 1440 μ.), εἶναι ὅλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Πρὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαραθονάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά: οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἐλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (9000 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5000) καὶ τὸ **Τηγάνιον** (3000). 'Ο Λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νῆσου καὶ ἔχει τὸν εύρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι μεγάλα βυρσοδεψεῖα.

4. Ἡ Ίκαρια.

'Ἡ Ίκαρια κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλούς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὁρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ πεῦκα· δι᾽ αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νῆσου εἶναι διπλαρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. 'Ἐπειδὴ δύμας τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι δλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ίκαρια ἔχει δλιγούς κατοίκους (11 000).

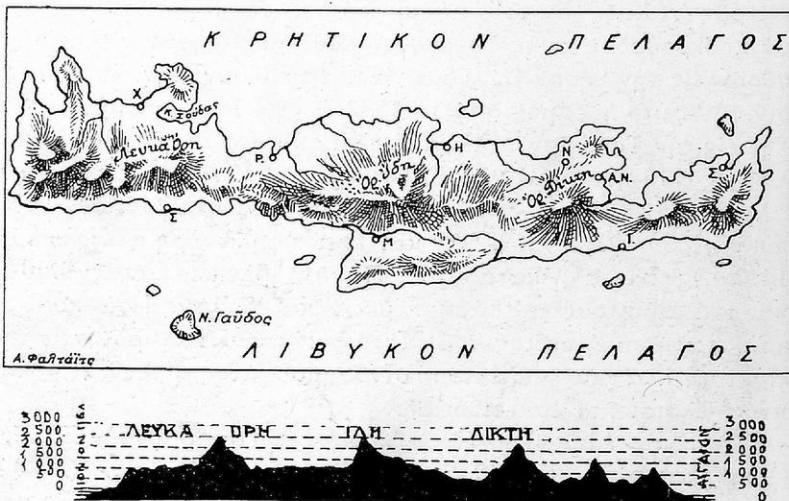
4. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη

(430 000 κάτοικοι).

1. "Ορισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῦ πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῶν. — 4. Ποῦ εἰναι τὰ κυριώτερα δόρη τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὑψος τῶν; Σύγκρινε τὸ ὑψος τῆς Ἰδης

123. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

μὲ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Αηθαῖος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἀγιον Νικόλαον. "Ορισε τὴν θέσιν τῶν.

α'. Ἔκτασις. Μορφὴ τοῦ ἔδαφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ δλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φορᾶς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εὖβοιαν.

Ἡ Κρήτη μὲ τὰς νήσους, αἱ ὅποιαι εὑρίσκονται εἰς τὰ βο-

ρειοδυτικά (Κύθηρα, Αντικύθηρα) και εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ διόποιον φαίνεται ώς νὰ κλείῃ τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἔγγιζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸν καὶ τὰ ὅρη τῆς Κρήτης, τὰ διόποια ἔκτεινονται εἰς μίαν γραμμὴν

(Φωτ. N. Ζωγράφου)

124. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν δροπέδιον τῆς νήσου.

ἀπὸ Δυσμάς πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ώς συνέχειαν τῶν δρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης (*Δευκα δρη, Ιδη, Δικτη*) εἶναι ύψηλά καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ύψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ "Ιδη, ἡ διόποια λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2450 μ.)." Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὁροσειράν, τὰ ὅρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νο-

τίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν δρέων ράχεις ύπάρχουν ύψηλαι διαβάσεις. Δι’ αὐτὸν ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲν ἡμιόνους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὀμαλῶς. Δι’ αὐτὸν ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλούς κόλπους. Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἕνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**.

Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ’ ἔχει ἀρκετὰ ὄροπέδια, καθὼς τὸ **Λασήθι** καὶ τὸν **Ομαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὔφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν δποίαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ύψηλὴ "Ιδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὁροσειρά. Δι’ αὐτὸν καὶ τὸ μεγαλύτερον ποτάμιον τῆς νήσου εἶναι ὁ **Αηθαῖος**, ὁ ὄποιος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτήν.

β'. Κλῖμα καὶ ὥδατα. Βλάστησις.

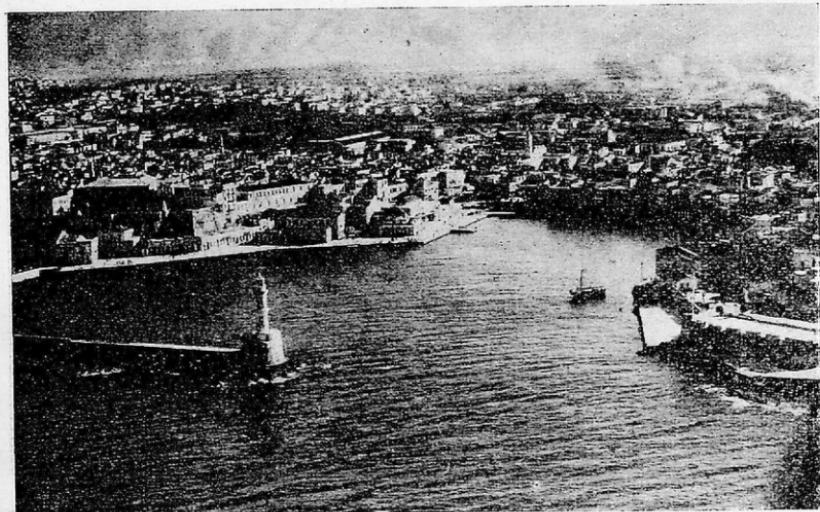
Τὸ κλῖμα τῆς Κρήτης εἶναι εὔκρατον καὶ ύγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἔως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι’ αὐτὸν ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ύπάρχουν πεῦκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαρούμπιες καὶ εἰς τὰ ύψηλότερα. ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν "Ιδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὅρη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲν ἐπίμελειαν καὶ φιλοπονίαν. "Ολα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἔξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ καστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι’ αὐτὸν γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἔλαιον ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

"Η Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτούς οίνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, ὅσπρια, πατάτες κ.τ.λ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ'. Πόλεις. 'Ιστορία.

Πόλεις μεγάλαι ύπαρχουν εἰς τὴν βιορείαν παραλίαν τὰ **Χανιά** (27 000 κάτ.), τὸ **'Ηράκλειον** (35 000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (9000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ὡραίας ἔξοχάς. Τὸ **'Ηράκλειον** δμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εύφορωτέραν περιοχήν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν πα-

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

125. Τὰ Χανιά, ἡ ὥραία πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

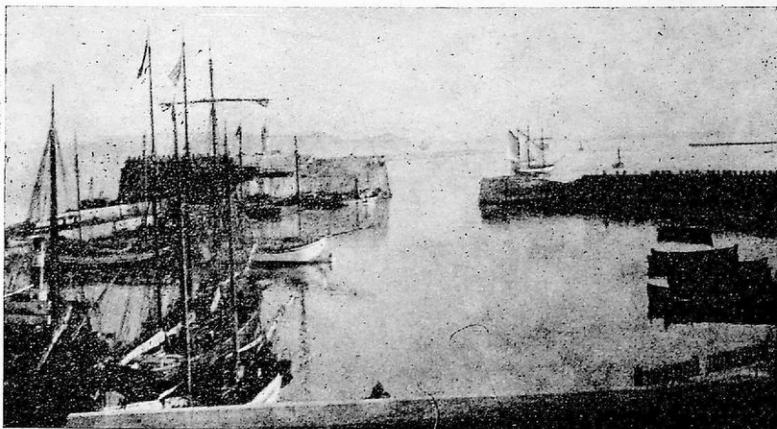
λαιότατον κρητικὸν πολιτισμόν· διότι πλησίον τοῦ **'Ηρακλείου**, εἰς τὴν **Κνωσόν**, εὑρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἐσώθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ **"Άγιος Νικόλαος**, ἡ **Σητεία** καὶ ἡ **'Ιεράπετρα**.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεθύμνου εὑρίσκεται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τοῦ **'Αρκαδίου**. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν

Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ύπερήσπιζον μὲ δλίγους καλογήρους τὴν μονῆν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 28 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν μονῆν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρ-

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

126. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

κων πολλάς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαινεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἡνῶθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολύ. Δρόμοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εύρισκουν καλὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλοῦ. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνεδέθη ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς

τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν Χανίων μὲ ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν νομὸν Ρεθύμνης μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν νομὸν Ἡρακλείου μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον· καὶ 4) τὸν νομὸν Λασηθίου μὲ ἔδραν τὸν "Αγιον Νικόλαον. ✕

δ'. Ἐπισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

	<i>Εἰδη καλλιεργείας</i>	<i>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς</i>
<i>Γεωργικὴ</i>			
<i>παραγωγὴ</i>	Σιτηρά	575 000	230 000 000
<i>τοῦ</i>	"Οσπρια.	90 000	45 000 000
<i>ετούς</i>	Λαχανικά	60 000	95 000 000
<i>1936</i>	"Αμπελοι	160 000	100 000 000
	Σταφίς	100 000	180 000 000
	"Ελαιον	—	350 000 000
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μαν-		
	δαρίνια	—	28 000 000
	Κίτρα	—	16 000 000
<i>Κτηνοτρο- φία :</i>	<i>Βόες, ἀγε- λάδες καὶ βούβαλοι</i>	<i>"Ιπποι</i>	<i>"Ημίονοι</i>
<i>Αριθμὸς ζώων τοῦ 1936</i>	157 000	15 000	12 000
			<i>Πρόβατα</i>
			500 000
			<i>Αἶγες</i>
			300 000
			<i>Xοῖροι</i>
			65 000

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποῖα εἰναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μὲ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Λιατί ἡ Κρήτη ἔχει διλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἥμισους ἀπὸ τὴν δυτικὴν Θράκην;

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοί	Έπιφανεια εἰς τ. χλ.μ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν δλω	κατά τ. χλ.μ.	
Εύβοιας	4327	175 000	40	Χαλκις 17, Ἰστιαία, Κύμη, Κάρυστος, Σκόπελος 6.
Κυκλαδων	2635	145 000	55	Ἐργούσπολις 22, Ἀνδρος, Τήνος, Νάξος, Κέα, Μῆλος, Θήρα.
Λέσβου	2163	175 000	80	Μυτιλήνη 30, Πλωμάριον 7, Πολύχνιτος 7, Μήθυμνα, Κάστρον (Λύμνου).
Χίου	953	80 000	85	Χίος 23, Καρδάμυλα 5.
Σάμου	810	75 000	95	Λιμὴν Βαθέος 9, Καρλόβασι, Ἀγιος Κηρύκος
Χανίων	2400	125 000	51	Χανιά 27, Καστέλλι, Βάμος.
Ρεθύμνης	1506	75 000	50	Ρέθυμνον 9.
Ήρα- κλείου	2560	155 000	61	Ἑράκλειον 35.
Λασηθίου	1903	75 000	40	Ἄγ. Νικόλαος, Νεάπολις, Ἀνω Βιάννος, Ἱεράπετρα, Σητεία.
Αἱ νῆσοι Αιγαίου	18 920	1 050 000		

2. ΟΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῷ αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἔξητάσαμεν ἔως τώρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αιγαῖον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ίονίου πελάγους εὑρίσκονται δῆλαι εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν Ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας δροσειράς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμὴν δὲ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν δόποιον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τού-

ναντίον διλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αύτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, δτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη ὁροσειρά, ἡ ὅποια κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὁροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἀποτελοῦν τὰς *Ιονίους Νήσους*.

127. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

B'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους εἶναι ἐπτά· δι' αὐτὸν καὶ λέγονται μὲν μίαν λέξιν *Ἐπτάνησος*. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι: ἡ *Κέρκυρα*, οἱ *Παξοί*, ἡ *Λευκάς*, ἡ *Ιθάκη*, ἡ *Κεφαλληνία*, ἡ *Ζάκυνθος* καὶ τὰ *Κύθηρα*.

1. Ἡ Κέρκυρα

(110 000 κάτοικοι).

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παρασίλαν τῆς Ἡπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον της τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της εἶναι κατὰ τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχάς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νήσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ

128. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα, μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας ἔξοχὰς τῆς Κερκύρας.

τοῦ ἐδάφους της τὸ σκεπάζουν οἱ ἔλαιιδνες (4 000 000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Διὰ τὴν εὐφορίαν της ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν· δηλαδὴ ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἐδάφους της. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;) Ἔχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

‘Η πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (35 000) ἔχει ώραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. “Εἶχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ώραιάς της προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ παραθερισμόν.” Εἶχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν δόδῶν.

2. Οἱ Παξοὶ

(3000 κάτοικοι).

Αἱ νῆσοι **Παξὸς** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραί, ἀλλ’ ἔχουν ἀρκετούς κατοίκους, οἱ δόποι οἱ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαιάς. ‘Η κυριωτέρα πόλις λέγεται **Γάιος**.

3. Ἡ Λευκάς

(27 000 κάτοικοι).

Στενὸς πορθμός, ἔνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

‘Η νῆσος αὕτη εἶναι ὀρεινή. Τὰ δρη τῆς εἶναι ύψηλά, αἱ δὲ παραλίαι τῆς πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρᾶς) ἔχει ὅψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

‘Η ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιά τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. ‘Η νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὅσπρια. ”Εἶχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. ‘Η πρωτεύουσα **Λευκάς** (ἢ **Ἄγια Μαύρα**) ἔχει 5000 κατοίκους.

4. Ἡ Ἰθάκη

(7000 κάτοικοι).

‘Η Ἰθάκη εἶναι πολὺ ὀρεινὴ καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. ’Ολίγον ἐλαιον καὶ ἐκλεκτοὶ οἶνοι εἶναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Βαθύ**.

5. Η Κεφαλληνία

(60 000 κάτοικοι).

Η Κεφαλληνία είναι ή μεγαλυτέρα άλλα και ή περισσότερον όρεινή από τάς Ιονίους Νήσους. Τό ύψηλότερον δρος της είναι δι *Αίνος* (ύψος 1600 μ.), τὸν ὅποιον απὸ τὰ 500 μ. καὶ ἀνω σκεπάζουν ὡραῖα δάση ἐλάτης.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

129. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνον).

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ύπάρχει ἔνας βαθὺς κόλπος, διόποιος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλλην**.

Πεδινὰ μέρη ύπάρχουν δλίγα. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν είναι πολλά τὰ κυριώτερα είναι: οἳνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔλαιον, σιτηρά καὶ πολλὰ ὄσπρια (φακή). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου είναι όρεινόν, πολλοὶ Κεφαλληνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι τὸ **Ἀργοστόλιον** (9000), τὸ ὅποιον ἔχει ὡραίας οἰκοδομάς καὶ καθαρούς δρόμους. Ἀπέ-

ναντι αύτοῦ εἶναι τὸ *Δηξούριον* (5000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλλης.

6. Ἡ Ζάκυνθος

(40000 κάτοικοι).

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουν « ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς », διότι εἶναι κατάφυτος ἀπό κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νῆσου εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ’ εἰς τὰ νοτιοανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλῖμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι’ αὐτὸν ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὔφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κατ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὅσπρια, σῖτον, λεμόνια κ.τ.λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποίιαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νῆσου ἔχει 12000 κατοίκους καὶ ὥραῖν λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ ἡ ὥραια φύσις τῆς νῆσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα

(9000 κάτοικοι).

Ἡ νῆσος αὐτὴ εύρισκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινή. Τὰ παράλια της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ’ εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἐν ὑψηλὸν ὁροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ δλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νῆσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν. Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπῆρξαν εύτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοι. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς

τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸς ύπηρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, δταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικάς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη διοικητής τοῦ ἔθνικοῦ μας "Υμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα διοικητής Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομός	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κερκύρας	638	110 000	178	Κέρκυρα 35, Γάιος.
Κεφαλληνίας	943	70 000	75	Αργοστόλιον 9, Ληξούριον 5, Βαθύ.
Ζακύνθου	415	44 000	106	Ζάκυνθος 12.
Ίονιοι νῆσοι	1996	224 000		

Ἀσκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, δταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔως τὴν Κέρκυραν; — 2. Εὗρε εἰς τοὺς πίρακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1936 ὑπῆρχον 510 ἥπποι καὶ 5000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7370 ἥπποι καὶ 1450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ δποῖαι, καθὼς εἴδομεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ νῆσοι ἀνήκουν ἐπίσης εἰς ξένα κράτη, ἡ Δωδεκάνησος καὶ ἡ Κύπρος.

1. Η Δωδεκάνησος (ή νότιαι Σποράδες).

(2850 τετρ. χιλιόμετρα, 150 000 κάτοικοι).

Πρός νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἴγατον πέλαγος εἶναι σπαρμένον μὲν πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα καὶ λέγονται Δωδεκάνησος. Αὗται εἶναι: ἡ Πάτμος, ἡ Λέρος, ἡ Κάλυμνος, ἡ Κᾶς, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Νίσυρος, ἡ Τήλος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ρόδος, ἡ Κάρπαθος καὶ ἡ Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικράν καὶ μακρινὴν νῆσον, τὸ Καστελλόριζον.

Τὰς νήσους αὐτὰς κατέλαβεν ἡ Ἰταλία τὸ 1912 καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ τὰς κατέχῃ.

Ἡ Ρόδος εἶναι διλίγον μικροτέρα ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει μόνον 42 000 κατοίκους, διότι εἶναι ὁρεινή. Αἱ κοιλάδες τῆς δημως εἶναι ὥραται καὶ εὔφοροι. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι σιτηρά, ὅσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Ἡ πρωτεύουσά της ἔχει 16 000 κατοίκους καὶ θαυμάσιον λιμένα.

Αἱ ἄλλαι νῆσοι εἶναι βραχώδεις καὶ ἄγονοι. Δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι τῶν ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὴν σπογγαλιείαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῶν διάφορα ὀρυκτά, καθὼς μόλυβδον, σίδηρον, λευκόλιθον καὶ γύψον. Ἡ Κᾶς εἶναι κατὰ τὴν ἔκτασιν ἵση μὲ τὴν Λευκάδα καὶ ἔχει 15 000 κατοίκους· εἶναι πατρὶς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἱατροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν.

Οἱ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου ἀνέρχεται εἰς 150 000 χιλιάδας. Ὁλίγοι Τούρκοι καὶ Ἐβραῖοι εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρόδου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι "Ελληνες.

2. Η Κύπρος

(9300 τετρ. χιλιόμετρα, 350 000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Κορήτην εὑρίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου εὑρίσκεται αὕτη; — 3. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρω-

τήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα δόρη τῆς; Σύγκρινέ τα μὲν τὰ δόρη τῆς Κρήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὁνδύμασε τὸν μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς. — 7. Ὅρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάροναξ, Λεμεσός, Κυρήνεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α'. Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀλλ᾽ ἔχει διλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ δροσειραὶ ἔκτεινονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἥ μία εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν (*Πενταδάκτυλον*) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (*"Ολυμπος*, ὅψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ὄλυμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν δροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὁποία λέγεται *Μεσσαριά*. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενὴ ἀλλὰ πεδινή.

β'. Κλῖμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλῖμα, τὸ ἐσωτερικὸν δύμως ἔχει τὸ θέρος πολὺ θερμόν. Βροχάς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχνὰ δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εύφορωτάτη εἶναι προπάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριάς, ἡ ὁποία παράγει σῖτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λίνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἔξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὁνομαστοὶ εἶναι καὶ οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου.

Ἡ Κύπρος ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ.ἄ.

γ'. Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ *Λευκωσία* (20 000 κάτ.), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δεν-

δροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εύκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ δποίᾳ ἔχει καὶ ὁραῖον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινοτικὰ ἰδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, δρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.). Εἶναι ἔδρα τοῦ Ἀγγλου Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ "Ἐλληνος Ἀρχιεπισκόπου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται οιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, τὴν Ἀμμόχωστον (7000). Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγούστα.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι: ἡ Δεμεσός, ἡ δποίᾳ ἔχει 17 000 κατ. μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικάς σχολάς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ Δάρναξ (10 000 κάτ.) μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ Ἱερατικὴν σχολήν, ἡ Κυρήνεια μὲ ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον. Τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν νήσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ'. Ὁ ἐλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

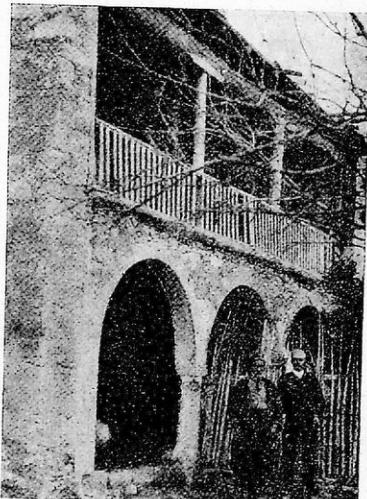
"Αν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα ἡ Κύπρος, διετήρησε τὸν ἐλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς μόνον τὸ ἐν πέμπτον εἶναι ξένοι, δηλ. Τούρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἐβραῖοι. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι εἶναι "Ἐλληνες.

Οἱ Ἀγγλοι κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἔτῶν. Ἐν τού-

130. Χωρικὴ τῆς Κύπρου.

τοις ή Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προσδους, ἵσως διότι δὲν
ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἐνω-
θοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα καὶ μίαν ἡμέραν αἱ ἐλπίδες των
θὰ ἐκπληρωθοῦν.

131. Χωρικό σπίτι τῆς Κύπρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

X A'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλὰς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περίγραψε τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α. — 2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1920; Ποῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; — 3. Ποῖαι ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ἔνα κράτη; — 3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλοντι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ; — 4. Ποία χώρα ενδίσκεται εἰς τὴν ἀπέραντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου; Ποία εἰς τὴν ἀπέραντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ιονίου καὶ ποία εἰς τὴν ἀπέραντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατίθησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης ενδίσκεται.

Ἡ Ἑλλὰς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ δόποία λέγεται καὶ **Βαλκανικὴ** ἢ **Χερσόνησος τοῦ Αἴμου**. Καθώς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὑρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

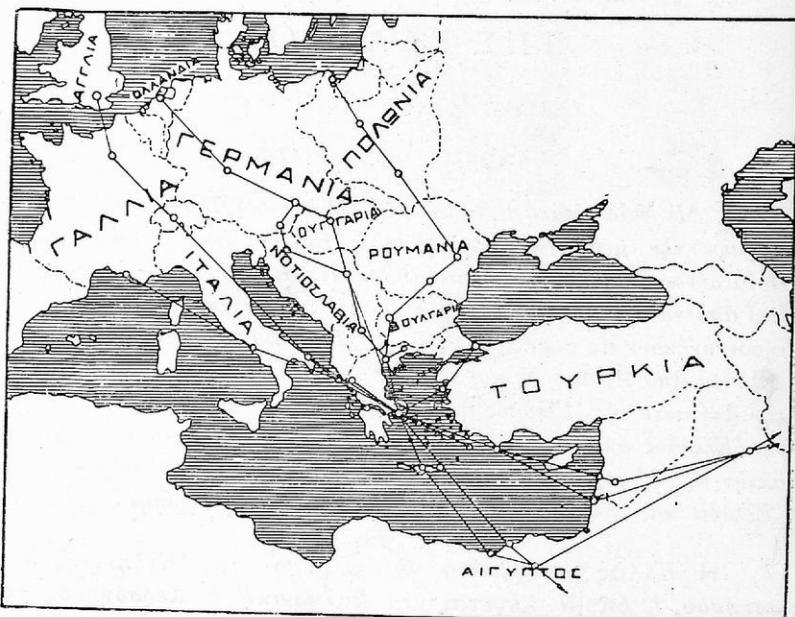
Ἡ δροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ανατολάς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον δὲ Ἐβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α δριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ δὲ λίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς ἔφθανεν ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἔως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, κα-

θώς καὶ τὰς νήσους "Ιμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν βόρειον "Ηπειρον, τὴν ὅποιαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 130 000 τ.χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 108 000 τ.χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 22 000 τ.χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλάς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνα-

132. Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας.

τολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὅποια τὴν περιβάλλει ἀπὸ τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα:

1) Οἱ θαλάσσαι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) "Εχει έμπρος της άνοικτην τὴν θαλασσίαν δόδον, ἡ δποία εἶναι εύθηνή." Ετοι ἡ 'Ελλάς ἡμπορεῖ νὰ στέλλῃ εύκόλως τὰ προϊόντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτούς δ, τι χρειάζεται.

3) Οι λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς 'Ελλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εύρωπης· διότι εύρισκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ δποίαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εύρωπην πρὸς τὴν 'Ασίαν καὶ τὴν 'Αφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Δι' αὐτὸν οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς 'Ελλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) 'Επειδὴ ἡ 'Ελλάς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

'Απὸ δλα αὐτὰ βλέπομεν, δτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς 'Ελλάδος εἶναι εύνοϊκὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

★ Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. 'Ονόμασε τὰ δρη τῆς 'Ελλάδος, δσα ἔχουν ὑψος ἄνω τῶν 2000 μ., καὶ κατάταξέ τα κατὰ τὸ ὑψος των. — 2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ δρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς 'Ελλάδος καὶ ποίαν τὰ δρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς 'Ελλάδος δμοιάζουν μὲ λεπάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἥσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ νερά των ἔχύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

'Η 'Ελλάς ἔχει πολλὰ καὶ ύψηλὰ δρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εύφόρους· ἔχει παράλια δματά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. 'Η 'Ελλάς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους τῆς.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτῇ, πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς ἔσχημα τίσθησαν αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον πῶς ἔσχημα τίσθη ὁ στερεός φλοιός τῆς Γῆς.

Θά ἔχετε ἀκούσει, δτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ δτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ύπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ώστε ὅλα τὰ ὑλικά τῆς Γῆς εἶναι λιωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὅποιον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ὅποδε δτι εἶναι ὁ φλοιός εἰς ἓν πορτοκάλι. Δηλαδή, ἀν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἡ ὅποια ἔχει ἀκτῖνα 1 μέτρου, ὁ φλοιός τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θά παρασταθῆ μὲ 1 μόνθν ἔκατοστὸν τοῦ μέτρου.

“Υπῆρξε μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ’ ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λιωμένα ὑλικά, τὰ ὅποια ἀκτινοβολοῦσαν, ὅπως ὁ λιωμένος σίδηρος. ‘Η Γῆ τότε ἔλαμπεν, εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος. ’Αλλ’ ἔπειτα, ἐνῷ ἐστρέφετο δλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἥρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἔνα λεπτότατον φλοιόν. ”Ετσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

“Ήτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθώς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρω της. ’Αλλ’ δταν καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἥρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὄνδρατμοι καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. ’Ησαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρώδεις, ώστε τὰ νερά ἐσκέπασαν δλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. ”Ετσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

“Η Γῆ ὅμως ἔξηκοιούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῷ δ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, δσον εἶναι σήμερον. Δι’ αὐτὸν ὄντος ἥρχισεν ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγνύεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, δταν ξηραίνεται. ”Ετσι ἔφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκοι, οἱ ὅποιοι ἔξηλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλαδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξύ Ὁλύμπου καὶ Ροδόπης.

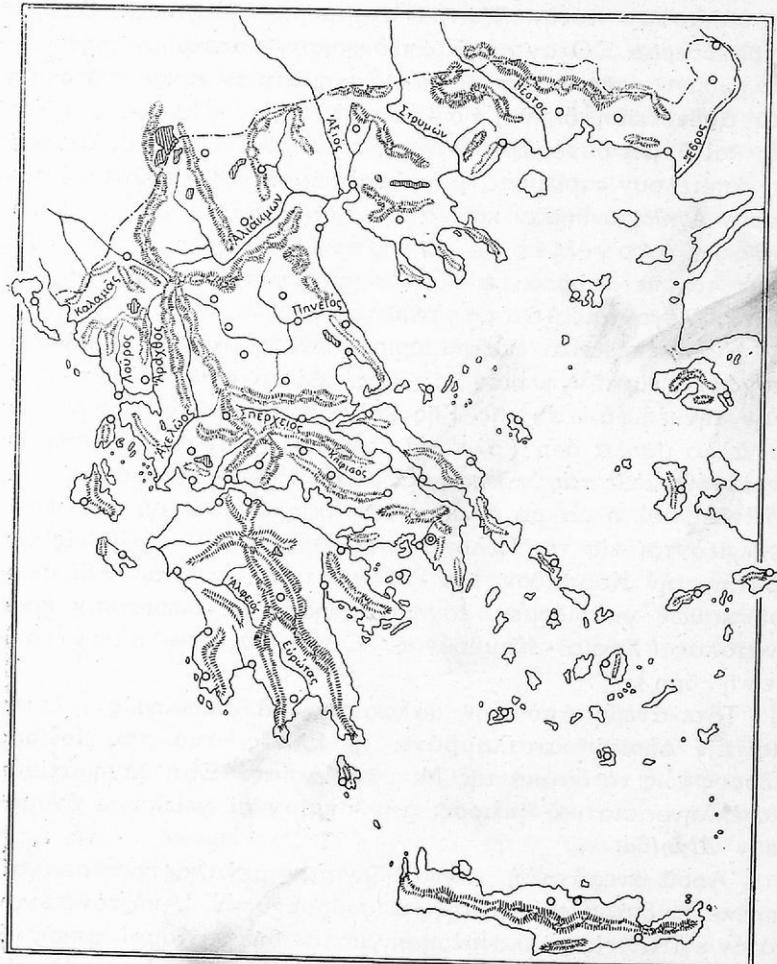
· Ή ἐπιφάνειά των ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἔτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια δοστρακόδερμα. "Οταν αὐτὰ ἀπέθνησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρῶμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ὅλην (ἀσβεστολίθους). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρῶματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα (ἀμμολίθους, ἀργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.). "Ολα αὐτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ὅρατα, λέγονται ὅρατογενή.

'Αφοῦ ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἔτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς "Αλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὅρη (ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ώς συνέχεια εἰς τὰς "Αλπεις καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ὁροσειραὶ, ἡ Πίνδος καὶ ἡ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὑψηλῶν ὁρέων, τὰ διοῖα συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὁρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, "Οθρυς, Οἴτη — πτυχωσιγενῆ ὅρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ δλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν διοίαν καταλαμβάνει ἡ 'Ελλὰς ἀπὸ τὰς 'Ιονίους Νήσους ἔως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. "Ετοι ἐσχηματίσθη μία Ἑλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν διοίαν οἱ γεωλόγοι δύνομάζουν **Αἰγαῖδα**.

'Αφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγαῖς ἥρχισαν μεγάλαι διαταραχαὶ ἔπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ισορροπήσουν. 'Απὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, δταν ἔηραίνεται. 'Η ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. "Ετοι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν 'Αθηνῶν, τῶν Θη-

βῶν καὶ τῆς Κωπαΐδος, ἡ λεκάνη τῆς Αίτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εύρωτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ. καθώς καὶ

133. Αἱ κυριώτεραι δροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εύβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἄμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, δὲ Ἀργολικός κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἡσαν κλεισταὶ ἀπὸ δόλα τὰ μέρη, ἔγέμισαν ἀπὸ νερά καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, 'Αλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ λάβα ἐξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἔσακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν 'Υπάτην κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἢ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγαίδος, τὸ δόποιον ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἔως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. "Ολη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἢ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασε. "Ἐξω ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλότερα μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἴγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ὅλῃ δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὅδατα. Ρύακες, χείμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὁποῖοι ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἀλλοῦ στενάς καὶ ἀλλοῦ πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. "Οπου δὲ ὑπῆρχε τυχόν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνειός, 'Αλιάκμων, 'Αξιός, Στρυμών). "Ἐπειτα οἱ χείμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλούς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χωρῶν (προσχωσιγενῆ πεδία) ἢ τὰ ἔξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, 'Αχελώος, 'Αλφειός, 'Αξιός κ.τ.λ.).

Ἀσκήσεις. — 1. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὁποῖαι πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ

αὐτάς ; Τὰ πετρώματά των εἶναι τὰ παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.). — 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγενῶν δρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ δύναμε τὰς κυριωτέρας δροσειράς. Ὁνόμασε τὰς δροσειράς, αἱ δροῖαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσβεστολίθους. — 3. Ὁνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτάς ἥσαν ἄλλοτε λίμναι; Πᾶς προέκυψαν αὗται; — 5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ δροσειρά τῆς Ἑλλάδος α') εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, 2) εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ') εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι δροσειρά καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰ ὄδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποία πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Εὗρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ δύναμε τοὺς ποταμούς, οἱ δροῖαι πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται καθεὶς ἀπὸ τοὺς ποταμούς αὐτούς; — 3. Περίγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηγειοῦ ἀπὸ τὰς πηγάς του ἔως τὴν ἐκβολήν του. — 4. Περίγραψε δροῖας τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στρυμόνος. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολάς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμιαι κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

"Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά : α') ἀν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β') ἀν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν δροῖαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἀν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχήν του, εἶναι πολύ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά,

ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδάφους, δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

‘Ομοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αιγαίου.’ Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν σύγκοινωνίαν (‘Αξιός, Στρυμών, ‘Εβρος).

Γενικῶς τὸ ὅδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον· καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἔξατμισις ὅδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν α’) διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β’) διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους καὶ τὰς μηχανᾶς· τῶν ἐργοστασίων (π. χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν Ἔδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ Ἐρκυνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἐνδεικνύειν ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολάς του; Πότε δὲ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ύγειαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὅχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὡφελοῦν. Δι’ αὐτὸν τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ ὅποιαι εἶναι βαλτώδεις, π.χ. τὴν λίμνην τῶν Γενιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα κ.ἄ.

X Δ'. ΚΛΙΜΑ

“Ολοι οι τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλίμα. Π. χ. εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατά τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν· ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιῶν εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ

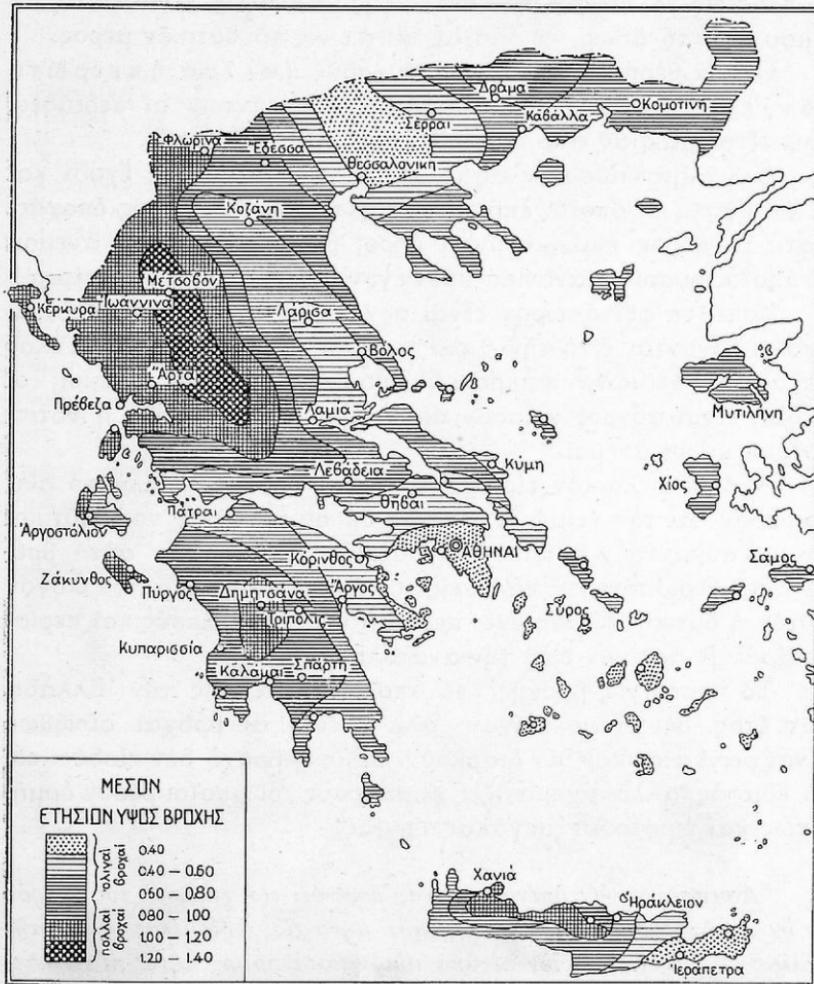
θερμοκρασία κατά τάς μεσημβρινάς ὡρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως ἔως 32-36 βαθμούς. Ἀντιθέτως εἰς τάς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπό τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὅδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἕδιον. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, διο τοῦ σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Πόλεις	”Υψος ἀπὸ θαλάσσης	Μέση θερμοκρασία			Διαφορὰ μεταξὺ θερμοκρασίας θερμοτάτου καὶ ψυχροτάτου μηνὸς	Μέσον ὑψος βροχῆς τοῦ ἔτους εἰς ἔκατον στόμετρα	Ἐπικρατεῖ ἄνεμος
		Ιαν.	Ιουλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Κεφαλληνία	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΔ. Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ίωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΔ
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	76	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΔ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
”Αθῆναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΝ
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

Αἱ πόλεις εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατά ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπό τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον; Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσοτέρας βροχὰς καὶ ποία τὰς δλιγωτέρας;

¹Από τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπί-
δρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικὴν ‘Ελλάδα ει-

134. Χάρτης τῶν βροχῶν.

ναι μεγαλυτέρα παρά είς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδὴ εἰς τὴν δυτικήν Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χει-

μῶν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ ὅδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ἥμισυ ἀπὸ τὸ ὅδωρ, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καὶ χειμῶνας ψυχρούς (κλῖμα ἡ πειρωτικὸν) ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπιδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπιδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φυσοῦν κανονικά καὶ λέγονται ἐτησίαι (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί· φυσοῦν δύμας τότε καὶ οἱ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ύγροι ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸν βρέχει ἑκεῖ περισσότερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμούς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος, δὲν εἶναι δλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολύ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν ὁρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

Άσκησις. — «Οἱ ἀπέναντι πύραξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὑψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὔρετε ἀπὸ τὸν πύρακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσοτέρα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα δλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὑψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Ὀκτώβριον - Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

"Όνομα πόλεων	"Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	"Απρίλιος	Μάιος	"Ιούνιος	Ιούλιος	Αυγούστους	Σεπτέμβριος	"Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκεμβρίος	"Πρησίως
Αθήναι . .	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσ/νίκη . .	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι . .	90	78	67	54	37	18	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος . .	49	51	40	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα . .	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος. .	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά . .	113	95	67	29	16	3	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις . .	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποια περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ πλουσιώτερα δάση; — 2. Ποια φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποια ἀπὸ αὐτὰ εὑδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλῖμα; Ποια εὑδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἡπειρωτικὸν κλῖμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· διὸ αὐτὸν αἱ κορυφαὶ τῶν

135. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

βουνῶν, δσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ δριον αὐτὸν ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὁξύα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὑψος 800 μ.

ή δρῦς καὶ ή καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψους 500 περίπου μ. ή πεύκη,
ή βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρῖνος, δάφνη, μύρτος κ.τ.λ.).

136. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου φύεται
καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἔλασία.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπόν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους
τρεῖς ζώνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν πα-

ραλίαν ξως τὰ 800 μ.), τὴν ὁρεινὴν (800-1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἐκτὸς τοῦ ὕψους ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν ὅποιαν εύρισκεται ἔνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. "Ἐτσι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, δταν ἔνας τόπος δὲν ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 136).

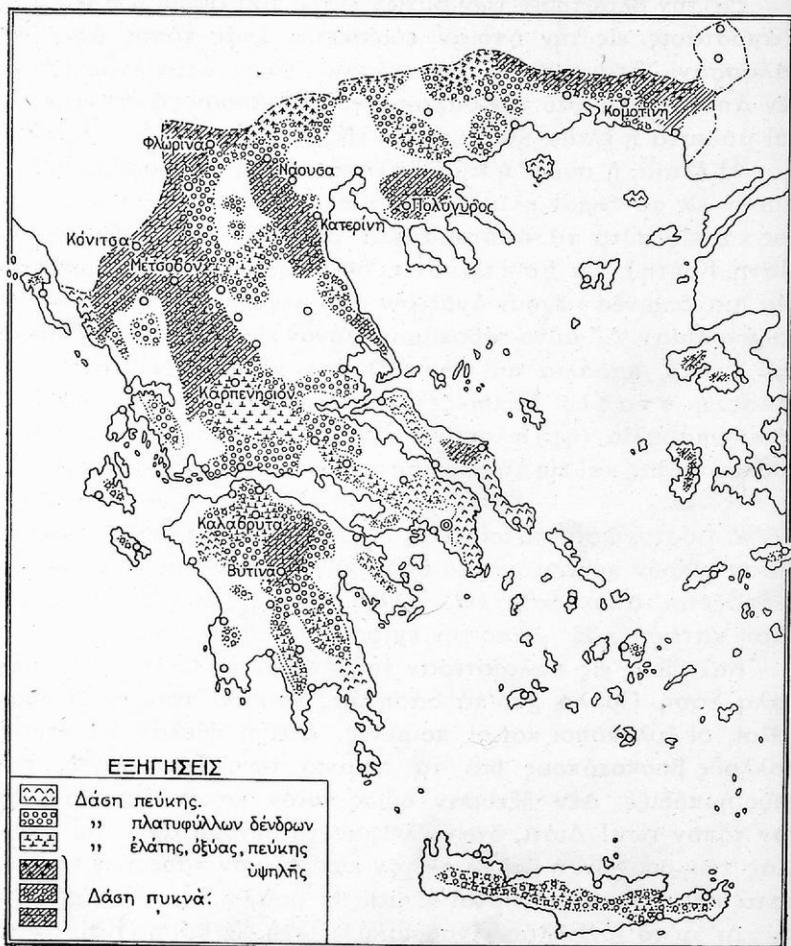
'Η ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα διπλοφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλῖμα· ἡ ἐλαία μάλιστα ζῆι εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπεριδοειδῆ δημοσία (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν θερμότητα καὶ ύγρασίαν. Δι' αὐτὸν εὐδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμά μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικά καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αιτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ιονίου (εἰκ. 144).

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση· διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ δλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14%) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῷ ἀλλοῦ, π. χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν 36%, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ δημοσί εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ἡ 'Ελλάς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἥθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βισσοκοτόπους διὰ τὰ ποίμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἥμπρδιζε. Δὲν ἤξευραν δημοσί ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, δταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ δλίγον καὶ δλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι' αὐτὸν ἡ 'Ελλάς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸν εἶναι μέγα δυστύχημα· διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν δποῖον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχάς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ωραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν ν' ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους

γύρω εἰς τάς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

137. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ύπαρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Να-

ούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχάς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35 - 40%). Ὁλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Εῦβοια καὶ ἡ Θεσσαλία, δόλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δ' ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς δένυας καὶ τῆς καστανέας.

3. "Α γρια ζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδος πολὺ δόλιγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, δὲ λύκος, δὲ θώρ (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς δόλα τὰ ἐλληνικὰ βουνά, δὲ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, δὲ αἴγαγρος (ἀγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφάς τῆς "Ιδης καὶ εἰς μερικάς μικράς νήσους, λαγοὶ κ.ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἀγριοπεριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, λέρακες, κόρακες κ.ἄ. ~~καὶ οὐδεὶς~~

X Σ. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν δλοι ἐλληνικῆς καταγωγῆς. Ἄλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κατοικοῦσαν καὶ Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι, προπάντων εἰς τὰς βορείας ἐλληνικάς χώρας ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 16 ἔτῶν ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον δόλιγοι Τοῦρκοι (περίπου 100 000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εἰς τὴν θέσιν τῶν ἥλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν 1 225 000 Ἑλληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἄλλα πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Δωδεκάνησον, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν βόρειον "Ηπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

"Ολοι οἱ "Ἑλληνες ἔχομεν τὴν ίδιαν γλώσσαν καὶ τὴν

ίδιαν θρησκείαν, καθώς καὶ τὰ ἔδια ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἐκατὸν ἑτῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε 780 000 κατοίκους, δύος δηλαδὴ ἔχουν σήμερον μόνον αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς!

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7 000 000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120 000 εἶναι Τούρκοι, 70 000 Ἐβραῖοι, 30 000 Ἀρμένιοι, 18 000 Ἀλβανοὶ μωαμεθανοὶ καὶ 5 000 Ἀθίγγανοι. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 96 %, ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, εἶναι "Ελληνες.

"Αν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, οἱ ὄποιοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὑρωμεν, δτὶ δλος δ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 8 ἑκατομμύρια.

Θά ἔξετάσωμεν τώρα ποῖα εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὄποιας συντηρεῖται δ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

X. ΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Ενδε εἰς τοὺς πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἴδη τῆς καλλιεργείας; Πόσα ἐκατομμύρια στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν;* — 2. *Ενδε εἰς τοὺς πίνακας αὐτοὺς εἰς πόσα ἐκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.*

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανένες ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, δσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ δ Ἑλλάς εἶναι κατὰ τὸ πλείστον χώρα γεωργική.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, καθώς εἰδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπον εἰς ἄλλον· δι' αὐτὸ καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλῖμα ἡπειρω-

τικόν δι' αύτὸν ἔκει εύδοκιμοῦν τὰ σιτηρά καὶ τὰ ὅσπρια, τὰ όποια χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲν ἔηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλιά μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλῖμα· δι' αὐτὸν εύδοκιμοῦν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ὥρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

"Αλλὰ μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι' ὥρισμένον εἶδος καλλιεργείας· ἔτοι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. "Ωστε δὲ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Καλλιέργεια.

1. "Ολη ἡ ἔκτασις, τὴν δποίαν καλλιεργοῦν κατ' ἔτος οἱ χωρικοί μας, φθάνει τὰ 23 000 000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτά, τὰ

Παραγωγὴ

Κατανάλωσις

138. Πόσα σιτηρά παρήχθησαν καὶ πόσα ἔξαδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἡ ἀξία των εἰς δραχμάς).

15 000 000 στρέμματα τὰ σπείρουν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἄραβόσιτον καὶ ἄλλα σιτηρά.

"Αλλ' ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7 000 000 τοῦ πληθυ-

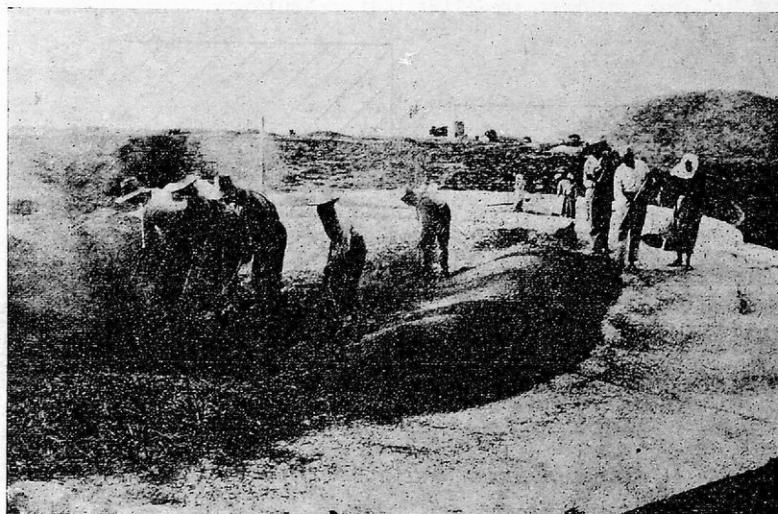
139. Θερισμός.

τόσα γεωργικά προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια.

σμοῦ μας. Χρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι καὶ ἔνα μεγάλο ποσόν (τὰ 40 %, ἀπὸ δ, τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους.

Τὸ ἵδιον συμβαίνει μὲ τὰ ὄσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά. Ὁ τόπος μας παράγει δলιγάτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσά εἰσάγουν οἱ ἔμποροί μας ἀπ' ἔξω.

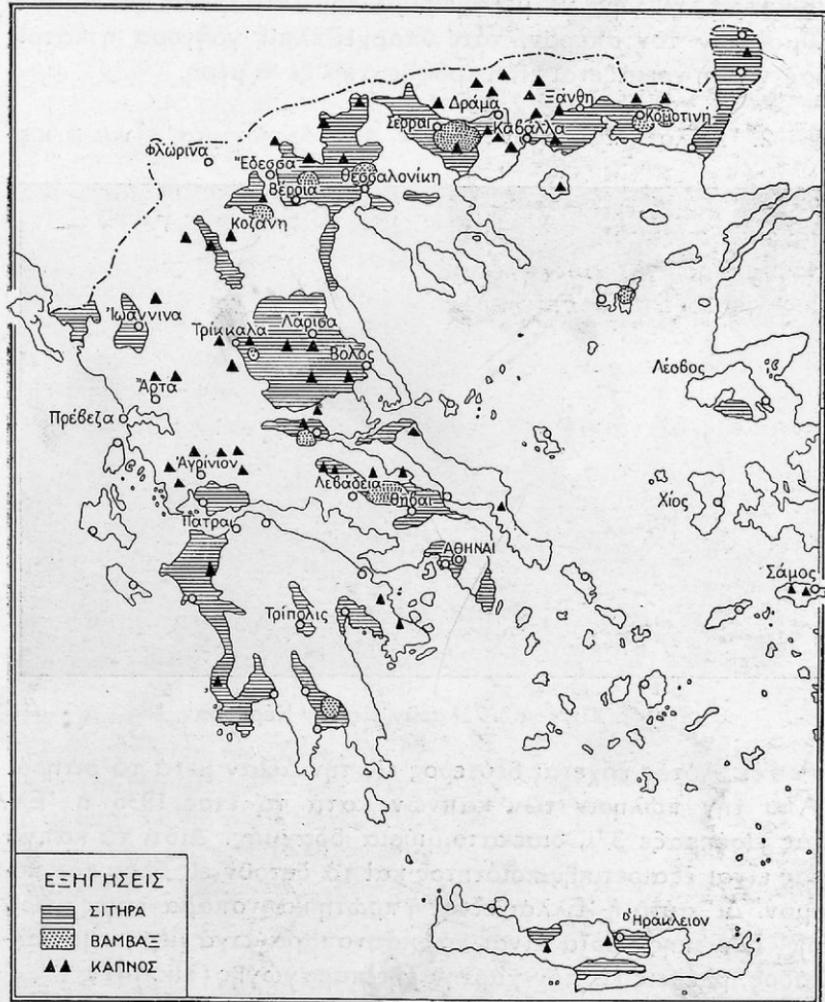
Καὶ δῆμως ὑπάρχουν ὀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὃστε, ἂν καλλιεργήθοιν καὶ αὐτά, δ τόπος μας δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ εἰσάγῃ ἀπ' ἔξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια.

140. Τὸ « λίχνισμα », μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

Μόνον διά φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Δι’ αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ν’ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς

141. Χάρτης καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἀλ-

λοῦ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. "Ἐτσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν. "Αν δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ μας μάθουν νὰ δργῶνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει ἐλπὶς γρήγορα ἡ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἴδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. "Αλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ κα-

142. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν.

πνός. Αὐτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατά τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξε 3 ½ δισεκατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς δλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 141).

3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαιοπαραγωγή. Ὅπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι 25-30

έκατομμύρια. Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἔλαιαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· ἔτσι δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμάς. Εἰς παραγωγὴν ἔλαιου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς ἔλαιας (εἰκ. 136) τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι παράγουν ἔλαιον.

4. Τέλος κατ' ἔξοχὴν ἐλληνικὸν προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλάς σταφίδας δυσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸς τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ἔνας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικήν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1 300 000 000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

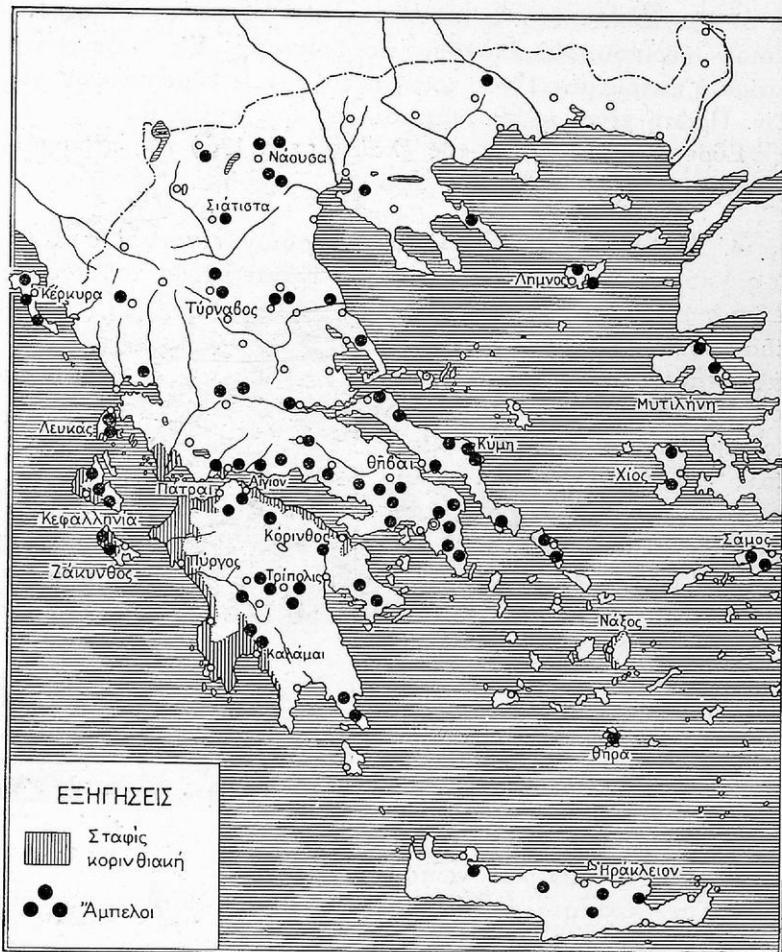
Μεγάλη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ δὲ λίγων ἔτῶν ἥρχισαν νὰ ἔξαγουν καὶ νωπάς σταφυλάς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίναν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν.

5. "Άλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμβαξ. Καὶ τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλλήλοτα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβα-

143. Τρυγητός.

κος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα

144. Χάρτης καλλιεργείας τῆς ὀμπέλου.

μέρη, καθώς εἰς τὴν Λῆμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ βάμβακος ἥξησε. Ἐνῷ τὸ 1931

οι γεωργοί μας έκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180 000 στρέμματα, τὸ 1937 έκαλλιέργησαν 820 000 στρέμματα. "Ετοι καὶ αὐτοὶ ἔδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἔχρησιμοποίησεν ἐλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 141).

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

145. Συλλογὴ βάμβακος.

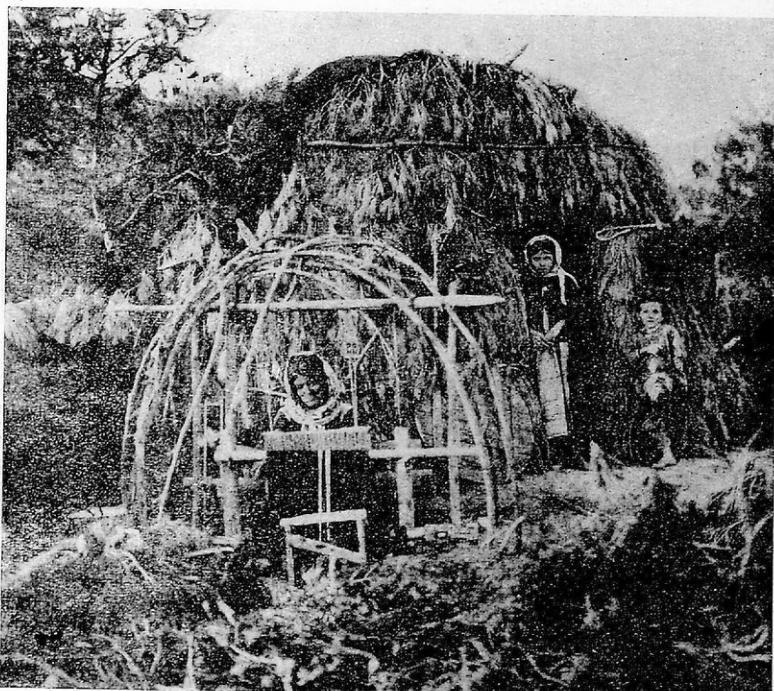
6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σήσαμιον, τὸ όποιον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι καρποί κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. 'Εκεῖ τρέφουν μεταξοκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸς ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εύρωπης μετά τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

‘Η γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ύπαρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά,

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

146. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς δ ἀργαλειός.

καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μαΐον ξηραίνεται τελείωσ, οἱ ποιμένες μας τὴν ἄνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ὁρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

‘Η ἐλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας: α') εἴδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β') πρώτας

ύλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ') ζῷα διὰ τὴν ἀροτρίσισιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφοράς (βιοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὅνους).

Δυστυχώς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας· δι' αὐτὸς εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῷα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον δι'

147. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἔνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας.

ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαὶ, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

Ἄσκησις.— *Εὔρετε εἰς τὸν πίνακα τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σας πόσα εἶναι ἐν δλῷ τὰ πρόβατα, αἱ αἶγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.*

3. ΑΛΙΕΙΑ

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ίδιως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. "Ετσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

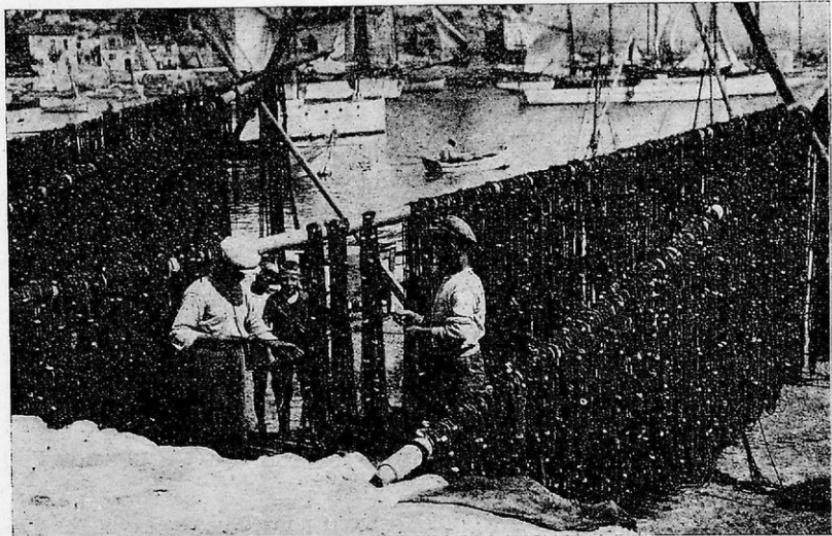
148. Ψάρευμα μὲ τὴν τράτα.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστούς κόλπους (Εύβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ δποῖα ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιπούρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π.χ. τῆς Καστορίας, ἡ Βοιβηὶς (Κάρλα), ἡ Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ὀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλες πληρώνομεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν
ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ
τὴν δόποιαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῷ ἔχομεν γύρω μας
τόσην θάλασσαν.

Αρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογ-

(Φωτογρ. Μεγάλου Ικονόμου)

149. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

γαλιεία. Οἱ "Ελληνες σπογγαλιεῖς" (Ύδραῖοι, Αἴγινῆται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Αφρικῆς.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ὡς εἴδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ελλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ελλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

'Απὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς δέξιας παράγουν κυρίως ξυλείαν δι' οἰκοδομάς καὶ δι' ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. 'Αλλ'

ένω καύσιμον υλην τὰ δάση μας δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία, πού ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δάση μας, δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸν ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οι "Ελληνες χωρικοί, οἱ ὄποιοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ύλοτομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5000.

X 5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ ὄρυκτα προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σίδηρος (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἐρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὔβοια), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εύβοιάς, Ὡρωπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Κατερίνη).

"Ολα σχεδόν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἔξαγομεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὄποιοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀπασχολοῦνται 8000 ἑργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα λευκὰ καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), θηραϊκὴ γῆ (Θήρα), γύψος (Αἴτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

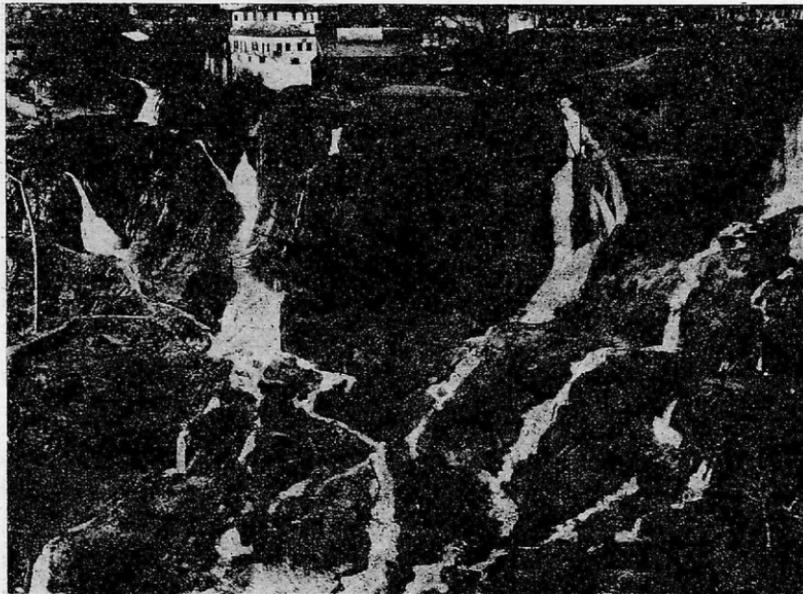
X 6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἔνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶται υλαῖ, δηλ. φυσικὰ προϊόντα, καὶ ἀνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἀνθρακας ἡμπορεῖν ἡ ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὄποια παράγεται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ύδάτων (λευκός ἀνθραξ).

"Η Ἑλλάς πρώτας υλαῖς ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὄρυκτα προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει δύμως πολλούς καὶ καλούς λιγνίτας,

καθώς καὶ πολλάς πτώσεις ὑδάτων, ἃν καὶ ἀκόμη δὲν
ἔγινεν ἀρκετὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ἡ Ἑλλάς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἥμπορεῖ νὰ
προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὅλας
κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλάς ἐργατικάς χεῖρας. Οἱ Ἑλληνες
ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἃν δὲν μορφωθοῦν καὶ

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

150. Καταρράκται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινητήριος ποὺ μένει
ἔως τώρα ἀχρησιμοποίητος.

τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἵσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300 000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας εἰναι δὲ Πειραιεύς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιοι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλλα), καθώς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἐδεσσα, Βέροια).

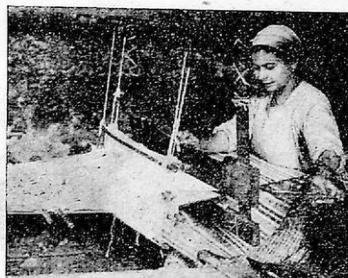
(Φωτογρ. Ταπειγ. 'Υπηρ. 'Υπο·γρ. Συγκοινωνίες)

151. "Εν από τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὸ δρόποιον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

'Η βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσιά μας παρά-

γουν εὖδη διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οινοποιία, ἔλαιοιουργία κ.τ.λ.).

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ ύφαντουργίας (βαμβακουργία, ἔριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ύφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἔξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ βιομηχανία

152. Ο ὄργανοιος εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

χημικῶν εἰδῶν (σαπωνοποιία, ύαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων), ή καπνοβιομηχανία, ή χαρτοποιία, ή σιδηρουργία κ.τ.λ.

~~X~~ 7. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οι διάφοροι τόποι τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ἵδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ δεῖς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ προϊόντα, τὰ δόποια δὲν ἔχει. "Ετσι γίνεται μία ἀν-

Εἰσαγωγὴ

Έξαγωγὴ

1926	9 967 ἐκατ. δραχ.	5 440 ἐκ. δρχ.
1927	12 600 ἐκ.	6 040 ἐκ.
1929	13 276 ἐκ.	6 960 ἐκ.
1930	10 524 ἐκ.	5 985 ἐκ.
1931	8 763 ἐκ.	4 200 ἐκ.
1932	7 870 ἐκ.	4 757 ἐκ.
1933	8 426 ἐκ.	5 154 ἐκ.
1934	8 792 ἐκ.	5 474 ἐκ.
1935	10 680 ἐκ.	7 100 ἐκ.

153. Τὸ ἐμπόριον τῆς 'Ελλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

ταλλαγὴ προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν δόποιαν προέρχεται μία κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἔσωτερικὸν ἐμπόριον).

41 %

Βιομηχανικά
προϊόντα
4 420 έκατ.
δραχ.

29 %

"Υλαι άκατέργαστοι
η ήμικατειργασμέναι
3 000 έκ.

25 %

Δημητριακοὶ
καρποὶ καὶ ἄλευρα
1650

Λοιπὰ εἴδη διατροφῆς
950 έκ.

5 %

Ζῶα Ζῶντα 480 έκ.

Σύνολον 10 680 έκ. δρ.

154. Αξία τῶν κυριωτέρων ειδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ
καὶ έξαγωγικοῦ ἐμπορίου μας.

Καπνό
3 570 έκατ.
δραχ.

Σταφίδες
1233 έκ.

"Ελαιον 300 έκ

Σῦκα, ὄπωραι 515 έκ.

οῖνοι 147 έκ.

δέρματα 146 έκ.

ἄλλα εἴδη 1190 έκ.

Σύνολον 7 100 έκ. δρ.

’Αλλ’ ὅπως εἴδομεν, ἡ παραγωγή μας δὲν ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς δλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εἴδη διατροφῆς, τὰ ὅποια ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν (σῖτον, ἄλευρα, σφάγια, ἀλιπάστους ἰχθῦς, ὅρυζαν, καφέν, τέιον, ζάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται ὅλαι καὶ εἴδη βιομηχανικά (βάμβαξ καὶ ύφασματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχαναί, δέρματα κ.τ.λ.). Αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εὕτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὅποια χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνους, ἔλαιον καὶ ἔλαιας, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰ οἱ ἡμποροὶ μας τὰ ἔξαγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἐτσι γίνεται τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

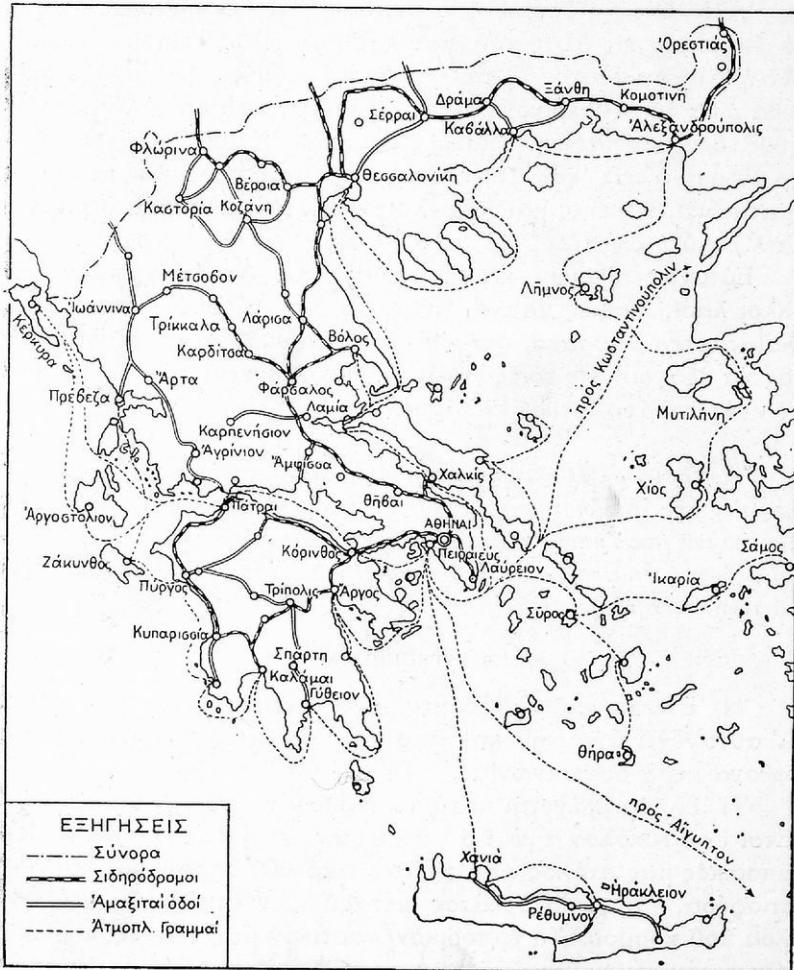
”Ασκησις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἡμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 153). Εὗρε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἔξαγωγικοῦ μας ἡμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸν δι’ ἔκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἥτο μικροτέρα; Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς;

X. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

‘Η Ἑλλάς, καθὼς εἴδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι’ αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσα συγκοινωνίας.

‘Η Ἑλλὰς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ετσι ἔχει εὔκολον τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ο ἡμπορικός μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ιστιοφόρα. Ἐρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἡμπορικῶν στόλων δλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἡμπορικὸν ναυτικόν μας δὲν ἔξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ἔνας χώρας. Ἡ ἐλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὁκεανοὺς πρὸς δλας τὰς διευθύνσεις.

‘Αντιθέτως, εἰς τὸ ἔσωτερικόν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν ἐλληνικῶν σιδηρο-

155. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

δρόμων, καθώς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἀρκετά, διὰ νὰ ζέξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα δύμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλούς

δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἡπειρός καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλὰς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εύρωπην. Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εύρωπην.

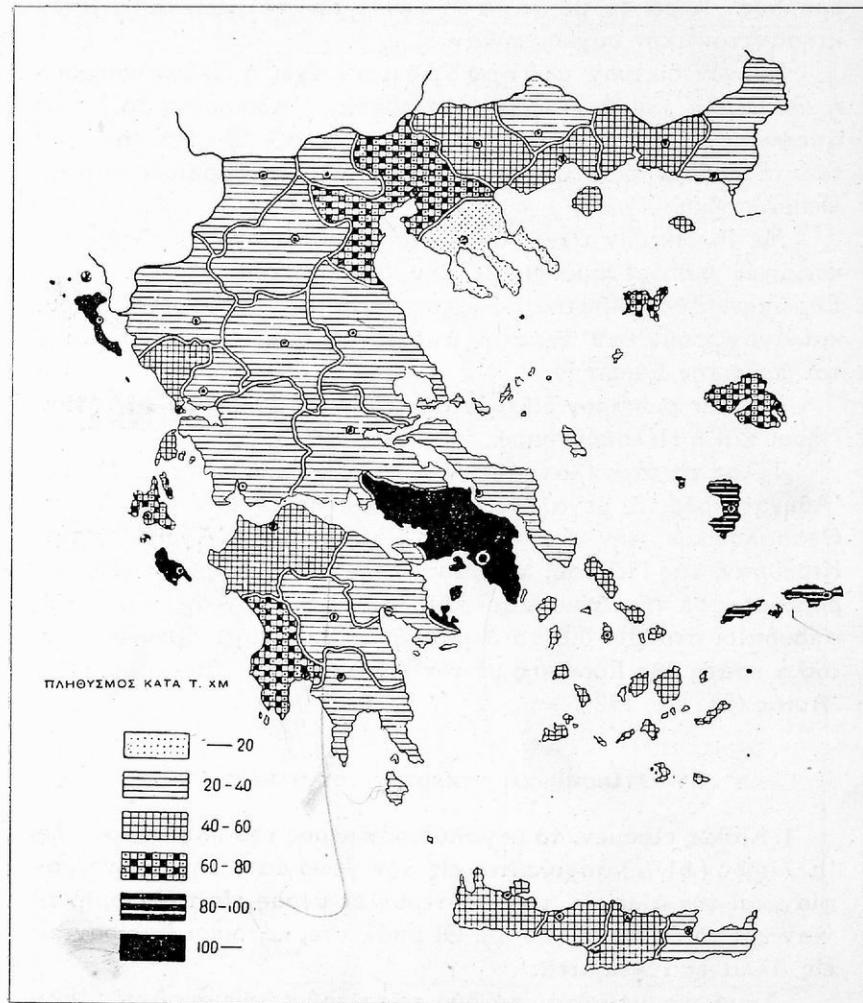
Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὅδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ δποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εύρωπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς: Ἀσίας (βλ. εἰκ. 132). ~~* n.s.c~~

Η. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Καθὼς εἴδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24%). Οἱ ύπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι τὰ 67 ἑκατοστά αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἐν τρίτον αὐτοῦ, ἥτοι τὰ 33 ἑκατοστά, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

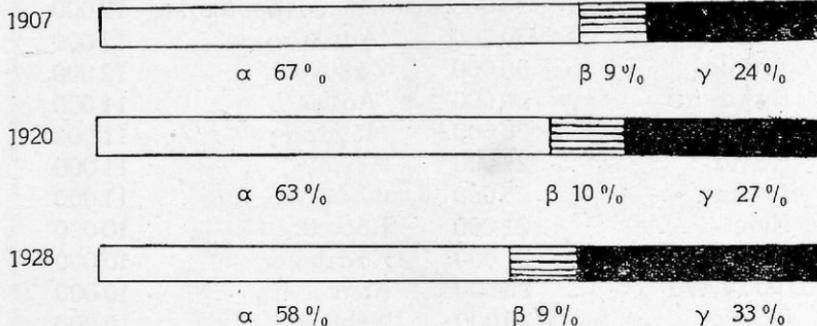

157. Χάρτης πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ελλάδος.
(κατὰ τὴν Γεν. Στατιστικὴν 'Υπηρεσίαν τῆς 'Ελλάδος).

2. 'Ο πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἔξ ἴσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ δρειναὶ περιοχαὶ δὲν ἡμ-

ποροῦν νὰ συντηρήσουν πολύν πληθυσμόν· δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιά κατοικημέναι, καθὼς ή Εύρυτανία, ή περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς; τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

Αντιθέτως αἱ εὔφοροι γεωργικαὶ περιοχαὶ, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: ή Ἀττική, ή Κέρκυρα, ή Ζάκυνθος, ή Σάμος,

α = πληθυσμὸς χωρίων

β = πληθυσμὸς καμοπόλεων (ἀπὸ 2000 - 5000 κατοίκων)

γ = πληθυσμὸς πόλεων (ἀπὸ 5000 καὶ ἄνω)

156. Ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀπογραφάς.

Ποιὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει ή ἐλάττωσις αὐτὴ διὰ τὸν τόπον μας;

ἡ Μεσσηνία, ή Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

3. Εἰς σημεῖα, ὅπου διασταυρώνονται σπουδαῖαι ὅδοι τῶν συγκοινωνιῶν καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλὴς λιμήν, ἐκεῖ ἰδρύθησαν πόλεις. Αὐταὶ συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἔξης: *Xanthi*

Αθήναι	500 000	Χαλκίς	18 000
Πειραιεύς	250 000	Άγρινον	15 000
Θεσσαλονίκη	240 000	Βέροια	15 000
Πάτραι	60 000	Τρίπολις	14 000
Καβάλλα	50 000	Λαμία	14 000
Βόλος	48 000	Καρδίτσα	14 000
Ξάνθη	35 000	Κοζάνη	13 000
Ηράκλειον	33 000	"Εδεσσα	13 000
Κέρκυρα	32 000	Λεβάδεια	13 000
Σέρραι	30 000	'Αλεξανδρούπολις	12 000
Κομοτινή	30 000	Αμαλιάς	12 000
Δράμα	30 000	Ζάκυνθος	12 000
Καλάμαι	30 000	"Αργος	12 000
Μυτιλήνη	28 000	Μέγαρα	11 000
Χανιά	27 000	Αἴγιον	11 000
Λάρισα	25 000	Φλώρινα	11 000
Χίος	22 000	Κόρινθος	10 000
Έρμούπολις	21 000	Καστορία	10 000
Ίωαννινα	20 000	Κατερίνη	10 000
Πύργος	20 000	Νάουσα	10 000
Τρίκκαλα	20 000		

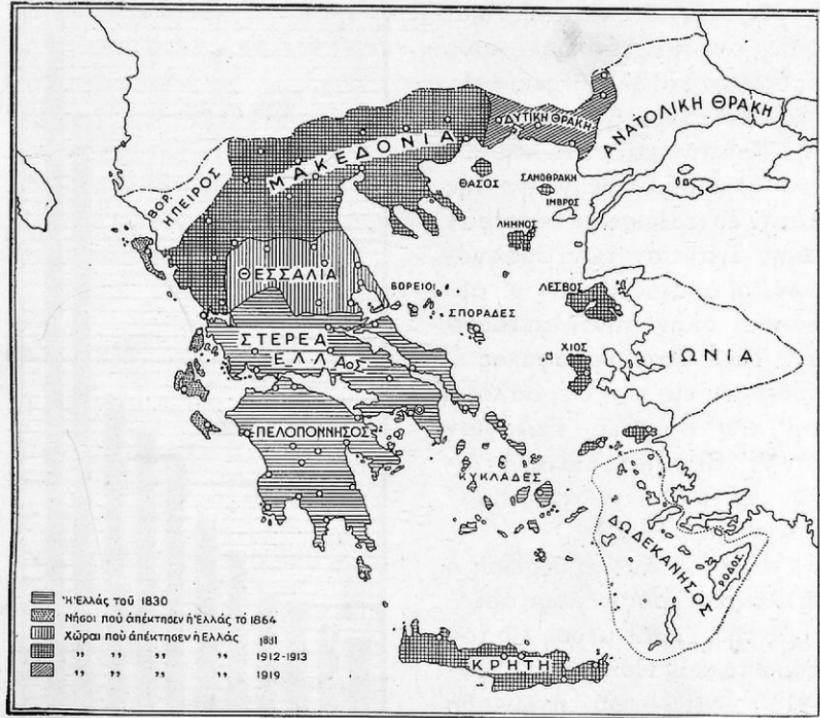
 Θ. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

"Οταν τὸ 1821 οἱ "Ελληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ δέρός ἀγών των ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἔξέλεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ δόποῖοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἔξ δύματος ὅλου τοῦ "Εθνους, ποὺ ἡγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Α' 'Εθνοι συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. "Οταν ἔνας λαδὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι 'Εθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ δόποῖαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχὰς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ δόποῖον θὰ κυβερνᾶται δέ τόπος, καὶ ἔξελεξαν Βασιλέα.

Πρώτος Κυβερνήτης της 'Ελλάδος ἔγινεν δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας, πρώτος δὲ Βασιλεὺς τῶν 'Ελλήνων δὲ Οὐθων. "Υστεραὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν δὲ Γεώργιος Α'.

'Αλλ' ὅσας προόδους καὶ ἀν ἔκαμνεν δὲ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εύτυχής. Τὰ δριά της εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν 'Οθρυν, ἐνῷ τὸ ὄνειρον τῶν 'Ελλήνων ἦτο ν' ἀπελευθερώσουν

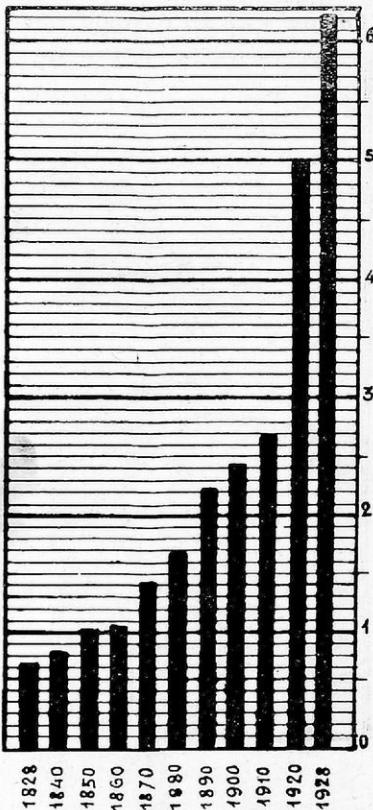

158. Πῶς ἐμεγάλωσεν δὲ Ἑλλάς.

ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς-Δι' αὐτὸν ἦτο μεγάλος δὲ ἐνθουσιασμὸς τῶν 'Ελλήνων, δταν τὸ 1864 δὲ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν 'Ελλάδα τὰς 'Ιονίους Νήσους, τὰς δποίας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη δὲ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ΝΑ μέρος τῆς 'Ηπείρου.

Καὶ μόνη τῆς ἐπεχειρησεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1897 ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικάς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἥσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἔξωπλισμένοι. Ἐνικήθη, ἀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἔχρησίμευσεν ὡς μάθημα. Ἡτοιμάσθη, ἐπῆρεν ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαούς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτοι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἤλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτὴν ἐστερέωσε μὲδευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ δόποιοι ἥθελαν ν' ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἔνας δολοφόνος ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν διάδοχος, διστρατηλάτης Κωνσταντίνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς τῆς, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εύρωπαϊκὸν Πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἤγωνίσθη πολύ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ τὴν Θράκην ἔως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919). Ἐτοι ἔξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ δυνειρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἤπλωντο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ 'Ιονίου' μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύ-

159. Πῶς ἡ Ελλησην ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἑτῶν.

ρης θαλάσσης. 'Η κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

'Αλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ύποταχθῆ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἐλλάς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἂν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἔως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἦδυνήθη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Δι' αὐτὸν ἔγινε νέα συνθήκη εἰς τὴν Λωζάννην τὸ 1922 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν βόρειον "Ηπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἐλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομική. Βασιλεὺς τῶν Ἐλλήνων εἶναι Γεώργιος ὁ Β'.

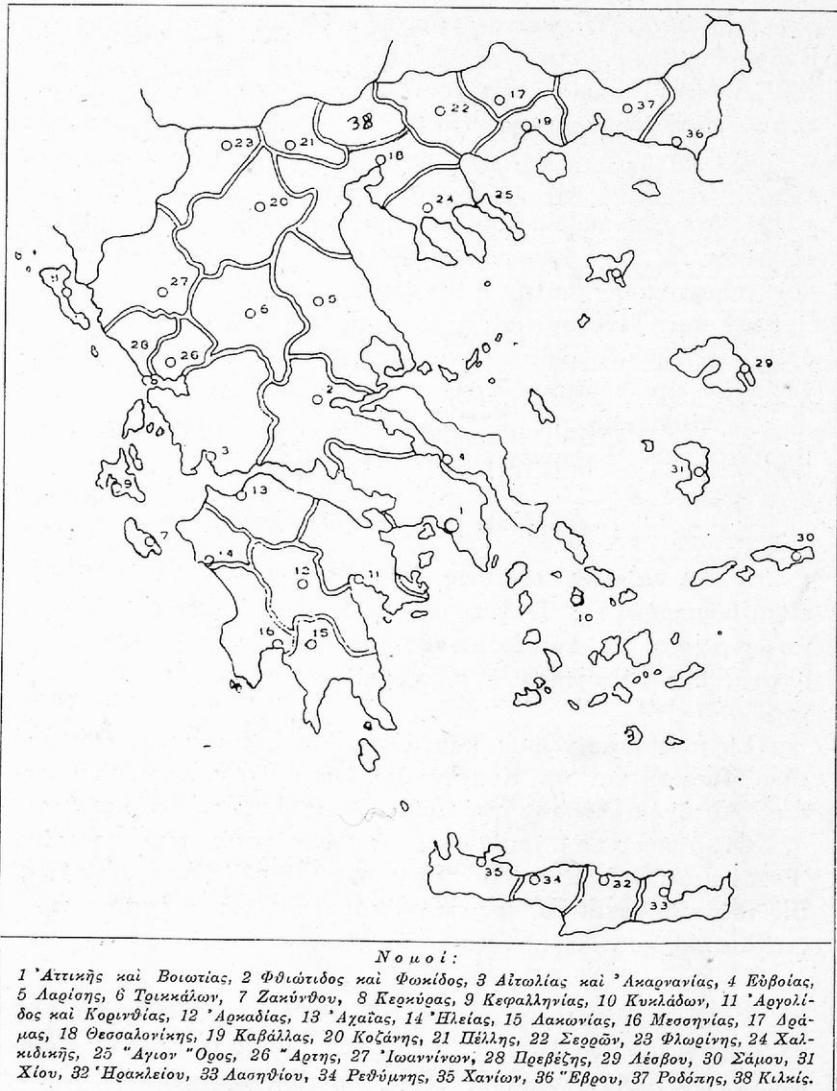
I'. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ νὰ εἶναι εὔκολος ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, ἡ Ἐλλάς εἶναι διηρημένη εἰς 38 νομούς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ως ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρήται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς δλον τὸν νομόν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, τὴν "Ηπειρον καὶ τὴν Κρήτην, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὐτοὶ ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς δλην τὴν περιφέρειαν.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, δ ὅποιος νομίζει, ὅτι μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἥδικησε.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἐλλάδος (τὰ 95 %) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἔβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοί καὶ διαμαρτυρόμενοι. 'Η Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος δὲν ἔξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἰδικήν της διοίκησιν,

160. Χάρτης τῶν νομῶν τῆς Ἑλλάδος.

διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. "Οπου ἡμποροῦν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ 15 μαθηταὶ, ἔκει ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. 'Υπάρχουν καθ' ὅλον τὸ Κράτος περισσότερα ἀπὸ 8000 δημοτικὰ σχολεῖα. 'Η φοίτησις εἰς αὐτὰ εἶναι ύποχρεωτική, ἀλλ' ἀτυχῶς ύπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἀναλφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως εἶναι τὰ γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικὰ σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί, Ἱερατικαί, γεωργικαί, παιδαγωγικαί Ἀκαδημίαι κ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν ύπάρχουν: α') τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ κ.τ.λ.).

Απὸ δοσα εἴπομεν, βλέπομεν, δτι ἡ πατρίς μας Ἑλλάς εἶναι χώρα ὁραία μὲ εὔκρατον καὶ ύγιεινὸν κλῖμα. "Εχει θέσιν εύνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου, ὡστε δοσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἡμποροῦν νὰ κερδίζουν εἰς αὐτὴν δοσα χρειάζονται, διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἄνεσιν. "Εχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπράν ίστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ιστορικοὶ τόποι, δπου οἱ πατέρες μας ἡγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.	Σελ.
1. Τί είναι Γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αύτήν	5	3. Εικόνες καὶ χάρται (φωτογραφίαι, σχέδια, κλιμαξ, χάρται)
2. Μετρήσεις	6	8
		4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος
		17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — Ἡ νοτία Ἑλλάς.

1. Ἀττικὴ	20	α') Ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς
2. Πελοπόννησος	46	β') Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς.
3. Στερεά Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	75	85

Β'. — Ἡ βορεία Ἑλλάς.

1. Ἡπειρος	95	β') Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία
2. Θεσσαλία.	105	γ') Ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία
3. Μακεδονία	115	133
α') Ἡ δυτικὴ Μακεδονία	116	4. Θράκη
		140

Γ'. — Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς.

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου	146	3. Ἐλληνικαὶ νῆσοι ὅποι ξένην κατοχὴν
2. Αἱ Ίονιοι νῆσοι	168	174

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. Ὁρια. Ἐκτασίς	179	ε') δρυκτωρυχία
2. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	181	208
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι	186	τ') βιομηχανία
4. Κλῖμα	187	208
5. Φυτὰ καὶ ζῶα τῆς Ἑλλάδος	191	ζ') ἐμπόριον
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	195	211
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	196	η') συγκοινωνίαι.
α') γεωργία	196	213
β') κτηνοτροφία	204	8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ
γ') ἀλιεία	206	215
δ') δασοκομία.	207	9. Τὸ πολιτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους
		218
		10. Διοίκησις. Ἐκκλησία. Ἐκπαίδευσις
		221

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	16
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	47
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εύβοιας	71
6. Ἡπείρου καὶ Ιονίων νήσων	96
7. Θεσσαλίας	106
8. Μακεδονίας	117
9. Δυτικῆς Θράκης	141
10. Κυκλαδών	153
11. Κρήτης	162
12. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	180
13. Αἱ κυριώτεραι δροσειραι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος	184
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	189
15. Καλλιεργείας τῆς ἐλαίας	192
16. Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	194
17. Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	199
18. Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	202
19. Συγκοινωνῶν τῆς Ἑλλάδος	214
20. Πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος	216
21. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	219
22. Νομῶν τῆς Ἑλλάδος	222

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἔσχεδιάσθησαν
ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάϊτες.

Σημείωμα *.

* Έκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 55 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῆ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως:

I Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲν τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἔνα ἀλώνι (41).
5. Ἀπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Τὸ Λουτράκι (47).
8. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας (50).
9. Μάνη (54).
10. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
11. Ἡ Ἱερά δδὸς τῶν Δελφῶν (60).
12. Τὸ σπίτι ὃπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
13. Ὁ ἀνδρίας τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
14. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (75).
15. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας (80).
16. Τὰ Τέμπη (83).
17. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ (93).
18. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
19. Ὁ Λευκός Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
20. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (101).

* Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὖσοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος. *

21. Ἡ Αγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
22. Ὁ Νέστος (104).
23. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενόν τοῦ Εὔριπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν (110).
24. Ἔσωτερικὸν σκυριανοῦ σπίτιοῦ (113).
25. Ἡ Μύκονος μὲ τοὺς ὀραῖους ἀνεμομόλους (116).
26. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
27. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
28. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (128).
29. Συγκομιδὴ ἔλαιων εἰς Κέρκυραν (142).
30. Τρυγητὸς (143).
31. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς δ ἀργαλειδὸς (146).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενών (17).
2. Δημητσάνα, ἡ ἴστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἔνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορινθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστρᾶς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὅψος 1200 μ. μὲ ὀραῖα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκμου (76).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψίς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (115).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).

3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφᾶς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ὁ Κισσός (86).
5. Ὁ Ἀθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν δροπέδιον τῆς νήσου (124).
7. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν (152).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ δόδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (127).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἐνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (147).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχούσαν Α' βραβείου «Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ κ. Γεωργίου Α. Μέγα.

Φωτοζιγκογράφησις Εύαγγέλου Χαλκιοπούλου.

182

'Ανάδοχος ἐκτυπώσεως καὶ βιβλιοθετήσεως: «Ἐλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἐταιρεία» A.E.
Ἐργοστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν — Παπαδιαμαντοπούλου 44, Ἀθῆναι

Καραϊσκάς

Γεώργιος Καραϊσκάς

25-2-47

637
33

Σποτί Ειρηνού

Αθίανος Η. Καραϊσκόν
επ. Λαρισάς τη 5 Μαΐου
1945

Επιστολή

Kapalino

W

Kapalino

f 22

W

D

X

of

